

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Η κρίση στα Ίμια

***υπό το πρίσμα της θεωρίας λήψης αποφάσεων και
των τριών εννοιολογικών μοντέλων του Graham T.
Allison.***

Νικόλαος Αγγέλης
ΑΜ:1214Μ070

Επιβλέπων Καθηγητής:
Παπασωτηρίου Χαράλαμπος

Νοέμβριος 2015

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	4
Μέρος Ι: Θεωρητικό Υπόβαθρο	10
<i>Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων</i>	<i>10</i>
Κεφάλαιο 1 ^ο : Ορθολογικές Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων	12
1.1.Κλασικό Μοντέλο	12
1.2.Θεωρία Παιγνίων	16
Κεφάλαιο 2 ^ο : Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων Που Δεν Προϋποθέτουν τη Λογική ..	25
2.1.Η Θεωρία της Παρανόησης (Misperception).....	25
2.2.Ομαδοσκέψη (Groupthink)	31
Κεφάλαιο 3 ^ο : Η Συμβολή του Graham Allison στις Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων	34
3.1.Το Υπόδειγμα του Ορθολογικού Δρόντος	35
3.2.Το Υπόδειγμα της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς	37
3.3.Το υπόδειγμα των Κυβερνητικών Διαδικασιών ή της Γραφειοκρατικής Πολιτικής.....	40
Μέρος ΙΙ: Η Κρίση των Ιμίων.....	45
<i>Ιστορικό και Πολιτικό Πλαίσιο</i>	<i>45</i>
Κεφάλαιο 4 ^ο : Οι Απαρχές της Κρίσης	50
Κεφάλαιο 5 ^ο : Κλιμάκωση της Κρίσης	55
Κεφάλαιο 6 ^ο : Κορύφωση της Κρίσης	59
Κεφάλαιο 7 ^ο : Επίτευξη της Συμφωνίας και Τερματισμός της Κρίσης.....	66
Συμπεράσματα.....	70
Βιβλιογραφία.....	75

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η ΜΔΕ προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

18/11/2015

Αγγέλης Νικόλαος

Εισαγωγή

Στις 30 Ιανουαρίου 2016 θα συμπληρωθούν 20 χρόνια, από την ημέρα που έλαβε χώρα η τελευταία ισχυρή κρίση ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Τουρκία. Οι δύο σύμμαχοι του NATO έφθασαν ένα βήμα πριν την πολεμική σύγκρουση, η οποία θα είχε άγνωστη κλιμάκωση και θα επέφερε σειρά σημαντικών συνεπειών τόσο στο εσωτερικό των δύο χωρών όσο και στη συνοχή και λειτουργία της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Η κρίση έλαβε χώρα σε μια σημαντική χρονική περίοδο για τη διεθνή σταθερότητα, καθώς συνέπεσε με την επίτευξη σημαντικών βημάτων για την επίλυση της έκρυθμης κατάστασης στη Βαλκανική χερσόνησο. Το Δεκέμβριο του 1995 στο Παρίσι, υπεγράφη η επίσημη συμφωνία του Ντέιτον τερματίζοντας τον πόλεμο στη Βοσνία με τη στήριξη της Διεθνούς Κοινότητας, ενώ οι ΗΠΑ είχαν αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο. Σχεδόν ένα μήνα μετά τη συμφωνία, Αθήνα και Άγκυρα φθάνουν στα πρόθυρα του πολέμου θέτοντας υπό δοκιμασία τη σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, προκαλώντας ισχυρούς τριγμούς στη νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO, ενώ έφεραν προ εκπλήξεως τις ΗΠΑ, οι οποίες αποτελούν και τον ισχυρότερο σύμμαχο των δύο χωρών.

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, στο παρελθόν, έχουν γνωρίσει ιδιαίτερες διακυμάνσεις από τη στενή συνεργασία και την παράλληλη απομόνωση ως τον πόλεμο. Το 1922 όπως και το 1974 αποτελούν χρονολογίες ορόσημα για τις σχέσεις των δύο χωρών, ενώ από το 1974 και έπειτα έλαβαν χώρα αρκετά θερμά επεισόδια. Το τελευταίο επεισόδιο που έλαβε χώρα και έφερε τα δύο κράτη στο χείλος του πολέμου, ήταν το 1996 στην περιοχή του νοτιο-ανατολικού Αιγαίου, αναφορικά με την κυριαρχία των Ιμίων/Kardak, δύο ακατοίκητων βραχονησίδων στο σύμπλεγμα της Δωδεκανήσου, ανατολικά της νήσου Κάλυμνος. Από το 1974 και εντεύθεν, η Άγκυρα παρά τις διαρκείς απειλητικές δράσεις και δηλώσεις, δεν είχε προχωρήσει στην έμπρακτη αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί των νήσων του Αιγαίου. Πάγια επιδίωξη της τουρκικής πλευράς ήταν η αμφισβήτηση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων, τόσο στο θαλάσσιο όσο και στον εναέριο χώρο του Αιγαίου.

Μέχρι τη δεκαετία του '70, κύριο ζήτημα προς επίλυση για την ελληνική εξωτερική πολιτική αποτελούσε το ζήτημα της Κύπρου. Το χρονικό διάστημα 1973-1974 έλαβε χώρα μια σειρά γεγονότων που επέτρεψε στη Τουρκία να επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στην περιοχή του Αιγαίου, εγείροντας σειρά διεκδικήσεων που ενέτασσαν τη διευθέτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων των δύο χωρών σε περίοπτη θέση στην ατζέντα της εξωτερικής τους πολιτικής. Η πετρελαϊκή κρίση του 1973, η ανεύρεση ενεργειακών πηγών (κοιτάσματα πετρελαίου) στην θαλάσσια περιοχή της νήσου Θάσος και οι διεργασίες της Τρίτης Συνδιάσκεψης για το Δίκαιο της Θάλασσας, είχαν ως αποτέλεσμα την

ανάδυση των ελληνοτουρκικών διεκδικήσεων στον ευρύτερο χώρο του Αιγαίου.¹ Η Τουρκία έθεσε μονομερώς μια σειρά αμφισβητήσεων, ενώ παράλληλα υιοθέτησε τη θέση περί συνολικής συμφωνίας των εκκρεμοτήτων και η οποία παραμένει σταθερή έως και σήμερα. Οι διεκδικήσεις της περιλαμβάνουν, την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου (ζήτημα που αναγνωρίζεται ως η μοναδική διαφορά από την Ελλάδα), τη διαμόρφωση των χωρικών υδάτων και του εύρους του εναέριου χώρου, τα όρια του FIR της Ελλάδος, το καθεστώς αποστρατικοποίησης των νήσων του ανατολικού Αιγαίου και τα όρια της Ζώνης Έρευνας και Διασώσεως στο Αιγαίο.²

Αναφορικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας³ στο Αιγαίο και με βάση το διεθνές και εθιμικό δίκαιο, όπως αυτό καταγράφεται στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS 1982),⁴ οι ελληνικές θέσεις είναι ότι, όπως οι ηπειρωτικές ακτές έτσι και τα νησιά έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα, το όριο της οποίας χαράσσεται βάσει των ηπειρωτικών και νησιωτικών ακτών του Αιγαίου, ενώ ο κανόνας οριοθέτησης είναι αρχή της ίσης αποστάσεως. Αντίθετα οι τουρκικές θέσεις δεν αποδέχονται το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας στα νησιά και ως εκ τούτου τα όρια χαράσσονται με βάση μόνο τις ηπειρωτικές ακτές, επικαλούμενες τη νομολογία της ευθυδικίας και την παρουσία «ειδικών συνθηκών» στην περιοχή του Αιγαίου.⁵ Ωστόσο, είναι φανερό μέσα από τη μελέτη της διεθνούς νομολογίας ότι οι ελληνικές θέσεις είναι ιδιαίτερος ενισχυμένες, λαμβάνοντας υπόψη και την επιλεκτική επίκληση μέρους της νομολογίας από την Άγκυρα. Να σημειωθεί ότι η Ελλάδα αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της UNCLOS, την οποία και επικύρωσε το 1995 σε αντίθεση με τη Τουρκία που είναι ένα από τα τέσσερα κράτη που δεν την έχουν υπογράψει.⁶

1 Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα, 2015, σελ. 236-237.

2 Ibid, σελ. 240

3 Υφαλοκρηπίδα (Continental Shelf) (άρθρα 76, 77 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας): Η υφαλοκρηπίδα ενός παράκτιου κράτους περιλαμβάνει το βυθό και το υπέδαφος όλων των θαλάσσιων περιοχών που εκτείνονται πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη του, κατά μήκος της φυσικής προέκτασης του ηπειρωτικού εδάφους, μέχρι το εξωτερικό άκρο του υφαλοπλαισίου ή μέχρι 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης, απ' όπου μετράται το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης, όταν το εξωτερικό άκρο του υφαλοπλαισίου δεν ξεπερνά την παραπάνω απόσταση. Το παράκτιο κράτος ασκεί στην υφαλοκρηπίδα του κυριαρχικά δικαιώματα, με σκοπό την εξερεύνησή της και την εκμετάλλευση των φυσικών της πόρων. Τα δικαιώματα αυτά είναι αποκλειστικά για το παράκτιο κράτος, με την έννοια ότι εάν το παράκτιο κράτος δεν ερευνά την υφαλοκρηπίδα ή δεν εκμεταλλεύεται τους φυσικούς τους πόρους, κανένας άλλος δεν μπορεί να επιχειρεί τέτοιες δραστηριότητες χωρίς την συναίνεση του παράκτιου κράτους και το οποίο έχει το αποκλειστικό δικαίωμα εξουσιοδότησης και ρύθμισης των γεωτρήσεων επί της υφαλοκρηπίδας του.

Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, Μαριάνθη Κλάδη-Ευσταθοπούλου, *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών, Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, τομ. Ι, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ 440-441.

4 Το επίσημο κείμενο της Σύμβασης διαθέσιμο στον επίσημο ιστότοπο των

Ηνωμένων Εθνών, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

5 Για περισσότερες πληροφορίες και εκτενέστερη ανάλυση των νομικών επιχειρημάτων των δύο κρατών βλ. Άγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ. 241-252.

6 Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα κράτη που έχουν ή δεν έχουν υπογράψει ή/και επικυρώσει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας βλ. τον αναλυτικό πίνακα που είναι διαθέσιμος στον επίσημο ιστότοπο των Ηνωμένων Εθνών, http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2010.pdf

Η αιγιαλίτιδα ζώνη⁷ και το εύρος της αποτέλεσαν ένα δεύτερο σημείο τριβής για τις δύο χώρες. Όπως υπογραμμίζεται από το διεθνές και εθιμικό δίκαιο, κάθε κράτος έχει το δικαίωμα προσδιορισμού του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης έως και τα 12 ν.μ. Το ανωτέρω δικαίωμα δύναται να ασκήσει και η Ελλάδα, το οποίο ωστόσο δεν έχει υλοποιηθεί λόγω της έντονης αντίδρασης εκ μέρους της Άγκυρας, η οποία έχει προχωρήσει ένα βήμα περαιτέρω, δηλώνοντας ότι πιθανή αύξηση του ορίου άνω των 6 ν.μ. στην περιοχή του Αιγαίου από την Ελλάδα, αποτελεί αιτία πολέμου (*casus belli*). Κύρια αιτία της τουρκικής αντίδρασης είναι η παρουσία πλήθους νησίδων στο Αιγαίο, καθώς η αύξηση του ορίου στα 12ν.μ θα επιφέρει δραματική μείωση των θαλασσιών περιοχών προς οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Όπως αναφέρει ο Συρίγος, ο αριθμός των ελληνικών νησιών ανέρχεται στα 9.000 και επομένως η αύξηση της αιγιαλίτιδας ζώνης θα έχει ως αποτέλεσμα το 71% της συνολικής επιφάνειας του Αιγαίου να ενταχθεί στα ελληνικά χωρικά ύδατα, ενώ μόλις το 9% θα ενταχθεί στα αντίστοιχα τουρκικά, με το υπόλοιπο 20% να αποτελεί μέρος των διεθνών υδάτων και το οποίο θα αποτελέσει το μοναδικό σημείο διαπραγμάτευσης για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.⁸ Οι ελληνικές θέσεις αναφορικά με την αιγιαλίτιδα ζώνη είναι πλήρως συμβατές με το διεθνές και εθιμικό δίκαιο,⁹ ενώ αντίθετα οι τουρκικές αμφισβητήσεις ασθενούν νομικά. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι λόγω της απειλής *casus belli* εκ μέρους της Τουρκίας, οι ελληνικές ηγεσίες έχουν παρουσιασθεί ιδιαίτερος διστακτικές στην υλοποίηση της απολύτως νόμιμης, με βάση το διεθνές δίκαιο, ενέργειας καθώς η Ελλάδα αποτελεί το μοναδικό παράκτιο κράτος από τα 149, που δύνανται να επεκτείνουν τα χωρικά τους ύδατα στα 12ν.μ., που δεν το έχει πράξει.¹⁰

Σχετικό ζήτημα με την αιγιαλίτιδα ζώνη είναι και ο εθνικός εναέριος χώρος, όπως καταδεικνύεται και από τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας,¹¹ ο οποίος εξίσου δύναται να επεκταθεί έως τα 12 μίλια. Ωστόσο, η Ελλάδα έχει επεκτείνει τον εθνικό εναέριο χώρο της στα 10 μίλια όταν τα χωρικά ύδατά της εκτείνονται στα 6 ν.μ.. Η Τουρκία από την πλευρά της, δεν

7 Αιγιαλίτιδα Ζώνη (Territorial Sea) (άρθρα 2-4,15 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας): Η αιγιαλίτιδα ζώνη είναι μια λωρίδα θάλασσας που περιβάλλει τις ακτές ενός κράτους, πάνω στην οποία το κράτος αυτό ασκεί πλήρη κυριαρχία. Κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να προσδιορίζει την έκτασή της αιγιαλίτιδας ζώνης του. Αυτή η έκταση δεν πρέπει να ξεπερνά τα 12 ναυτικά μίλια (ν.μ.) μετρούμενη από τις γραμμές βάσης, όπως αυτές ισχύουν στη Σύμβαση. Αιγιαλίτιδα ζώνη δικαιούνται και τα νησιά. Το παράκτιο κράτος έχει πάνω στην αιγιαλίτιδα ζώνη του τα ίδια δικαιώματα που έχει και στο έδαφος του, ασκεί δηλαδή πλήρη κυριαρχία. Η κυριαρχία αυτή εκτείνεται στον εναέριο χώρο πάνω από την αιγιαλίτιδα ζώνη, καθώς και στο βυθό αυτής της θάλασσας και στο υπέδαφος του. Όταν οι ακτές δύο κρατών είναι γειτονικές ή βρίσκονται απέναντι η μία στην άλλη, ούτε το ένα, ούτε το άλλο από αυτά τα κράτη έχει το δικαίωμα, εκτός αν συμφωνήσουν διαφορετικά μεταξύ τους να επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη του πέρα από τη μέση γραμμή.

Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, Μαριάνθη Κλάδη-Ευσταθοπούλου (2003), σελ.425-426.

8 Άγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ. 255-257.

9 Δεδομένου ότι από τα 4 κράτη που δεν έχουν υπογράψει την UNCLOS-1982, τα τρία (ΗΠΑ, Ισραήλ, Βενεζουέλα) έχουν ασκήσει το νόμιμο δικαίωμα επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν.μ. βλ. Ibid , σελ. 259.

10 Ibid, σελ. 254.

11 Βλ. υποσημείωση 7.

αναγνωρίζει ως ελληνικό εναέριο χώρο την απόσταση από τα 6 έως τα 10 μίλια, επικαλούμενη σειρά διεθνών Συμβάσεων που υπογραμμίζουν ότι δεν δύναται κράτος να επεκτείνει τον εθνικό εναέριο χώρο του πάνω από τα διεθνή ύδατα, προχωρώντας σε εναέριες παραβιάσεις πολλές φορές και κάτω από τα 6 μίλια.¹² Ο Συρίγος επισημαίνει, ότι οι περισσότερες από τις ελληνικές θέσεις που επιδιώκουν να εξηγήσουν το «ελληνικό παράδοξο» εδράζονται σε νομικά κριτήρια, ωστόσο η υιοθέτηση της επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ν.μ. και η ταύτιση του ανώτατου ορίου με τον εναέριο χώρο, θα τις καθιστούσαν μη απαραίτητες στην ατζέντα των ελληνικών θέσεων έναντι των τουρκικών αμφισβητήσεων.¹³ Η αμφισβήτηση των ορίων της περιοχής πληροφοριών πτήσεων (FIR-Flight Information Region) της Αθήνας από την Τουρκία σχετίζεται εξίσου τόσο με τις διεκδικήσεις της επί της υφαλοκρηπίδας όσο και με τα όρια επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης. Στόχος της Άγκυρας είναι η αμφισβήτηση του ελληνικού εναερίου χώρου στα 10 μίλια, με αποτέλεσμα να μην χρειάζεται να υποβάλει τα σχέδια πτήσης των μαχητικών αεροσκαφών της. Το FIR προσδίδει σε ένα κράτος τις απαραίτητες αρμοδιότητες διοικητικής φύσεως, για τον έλεγχο του εθνικού και του διεθνούς εναερίου χώρου και δεν αφορά τα κυριαρχικά δικαιώματα που έχει το κράτος στον εθνικό εναέριο χώρο του.¹⁴

Η ζώνη έρευνας και διάσωσης και το εύρος των ορίων της σχετίζονται άμεσα με το ανωτέρω ζήτημα του FIR και αποτελεί ακόμη ένα αμφισβητήσιμο σημείο που εγείρει η Άγκυρα. Η έρευνα και διάσωση περιλαμβάνει τόσο τα εναέρια όσο και τα θαλάσσια ατυχήματα που λαμβάνουν χώρα σε περιοχές, τα όρια των οποίων καθορίζονται με περιοχικές συμφωνίες ανάμεσα στα ενδιαφερόμενα κράτη, ο δε συντονισμός των απαραίτητων ενεργειών τελεί υπό τον έλεγχο των υπεύθυνων, για τη συγκεκριμένη περιοχή, εθνικών αρχών. Η αεροπορική έρευνα και διάσωση ρυθμίζεται στη βάση των κανόνων που προβλέπει η Σύμβαση του Σικάγο (1944), ενώ η ελληνική περιοχή έρευνας και διάσωσης έχει καθορισθεί βάσει περιοχικών συμφωνιών υπό τον Διεθνή Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO-International Civil Aviation Organization), τα όρια της οποίας συμφωνούν με τα όρια του FIR της Αθήνας.¹⁵ Αντιστοίχως, η θαλάσσια έρευνα και διάσωση διέπεται από τη Σύμβαση του Αμβούργου (1979), ωστόσο τα όρια στην ανοιχτή θάλασσα, εντός των οποίων ένα κράτος μπορεί να υιοθετήσει τις απαραίτητες ενέργειες, καθορίζονται μετά από συμφωνία των ενδιαφερόμενων κρατών, συμφωνία που δεν έχει επιτευχθεί ανάμεσα στην Αθήνα και την Άγκυρα.¹⁶ Η Ελλάδα αναγνωρίζει ως όρια της περιοχής ευθύνης της τα όρια του FIR Αθηνών, όρια που υφίστανται μέχρι σήμερα, ενώ η

12 Αγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ. 279-281.

13 Ibid, σελ. 282.

14 Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τα FIR της Αθήνας και της Κωνσταντινούπολης καθώς και τις ενέργειες που υιοθέτησαν από το 1974 και έπειτα τα δύο κράτη βλ. Αγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ.283-292.

15 Ibid, σελ. 293.

16 Ibid, σελ. 294.

Τουρκία τα αμφισβητεί επιδιώκοντας την επέκταση των ορίων της ως τον 25^ο μεσημβρινό και ως εκ τούτου τη διχοτόμηση του Αιγαίου.¹⁷

Τέλος, ένα ακόμη ζήτημα που εγείρει η Τουρκία είναι η παραβίαση των Συνθηκών της Λωζάννης (1923) και των Παρισίων (1947) από την Ελλάδα αναφορικά με την αποστρατιωτικοποίηση των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου και των Δωδεκανήσων. Η Άγκυρα, επικαλούμενη τα άρθρα των ανωτέρω συνθηκών, καταγγέλλει την Αθήνα για άσκηση μη νόμιμων ενεργειών που αντιτίθενται στους διεθνείς κανόνες. Η Ελλάδα από την πλευρά της αν και αποδέχεται την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της που πηγάζουν από τις διεθνείς συμβάσεις, επικαλούμενη το άρθρο 51 του Χάρτη του ΟΗΕ αναφορικά με το αναφαίρετο δικαίωμα ενός κράτους για νόμιμη άμυνα,¹⁸ αιτιολογεί την στρατιωτικοποίηση των ανωτέρω νήσων από το 1974 και έπειτα. Εμπλουτίζει έτι περαιτέρω την αιτιολόγησή της, επικαλούμενη την ισχυρή πιθανότητα τουρκικής επιθέσεως στα ανωτέρω νησιά και την εν γένει επιθετική συμπεριφορά που επιδεικνύει η Τουρκία, κυρίως μετά την εισβολή στη Κύπρο το 1974, καθώς τόσο η δημιουργία της Στρατιάς του Αιγαίου (4^η Στρατιά) στη Σμύρνη το 1975, όσο και η απειλή του *casus belli* σε περίπτωση υιοθέτησης από μέρους της Ελλάδος του καθόλα νομίμως δικαιώματος της για επέκταση των ορίων των χωρικών υδάτων της πέρα των 6 ν.μ., δεν επιτρέπουν στην Αθήνα να αγνοήσει την υπαρκτή απειλή που εν δυνάμει θα κληθεί να αντιμετωπίσει.¹⁹

Έχοντας καταγράψει και παρουσιάσει συνοπτικά τις διεκδικήσεις μεταξύ της Ελλάδος και της Τουρκίας και τις αμφισβητήσεις της τελευταίας, γίνεται αντιληπτό ότι το τελευταίο θερμό επεισόδιο που έλαβε χώρα τον Ιανουάριο του 1996, αποτελεί την πρώτη έμπρακτη αμφισβήτηση από πλευράς Άγκυρας της εδαφικής κυριαρχίας του ελληνικού εδάφους και πιο συγκεκριμένα της εδαφικής κυριαρχίας των ελληνικών νήσων σε μια μεγάλη έκταση του Αιγαίου πελάγους. Η δε αμφισβήτηση, δεν αφορούσε αποκλειστικώς τις βραχονησίδες Ίμια, αλλά αντιθέτως ένα μεγάλο αριθμό από μικρά νησιά και βραχονησίδες που κυμαίνονται από 1.000 έως 3.000, όπως η τότε Πρωθυπουργός της Τουρκίας, Tansu Ciller, δήλωσε σε τουρκικό μέσο ενημέρωσης, αλλά και όπως ανέφερε η επίσημη κυβερνητική ανακοίνωση, μόλις ελάχιστες ημέρες μετά το τέλος του θερμού επεισοδίου.²⁰

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να αναλυθούν τα γεγονότα και οι δράσεις που ανελήφθησαν από την ελληνική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία κατά την Κρίση των Ιμίων και να

17 Ibid, σελ. 294-296.

18 Το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας έχει χαρακτήρα *jus cogens* και επομένως καθίσταται ισχυρότερο των οποιοδήποτε συμβατικών υποχρεώσεων, καθώς οι υποχρεώσεις του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών κατισχύουν των υποχρεώσεων από οποιαδήποτε άλλη συμφωνία βλ. αναλυτικότερα Εμμανουήλ Ρούκουνας, *Διεθνές Δίκαιο*, Τεύχος Πρώτο, 3^η έκδοση, Αντ. Τ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2004, σελ. 232-233.

19 Για αναλυτικότερη καταγραφή των νομικών και μη επιχειρημάτων των δύο κρατών αναφορικά με την αποστρατιωτικοποίηση των νήσων του Αιγαίου βλ. Άγγελος Μ. Συρίγος, (2015), σελ. 263-277.

20 Ibid, σελ. 480-481.

ερμηνευθούν, μέσω από τα εργαλεία των θεωριών λήψης αποφάσεων. Στο πρώτο μέρος της μελέτης θα καταγραφούν οι βασικότερες θεωρίες λήψης αποφάσεων, αξιοποιώντας τόσο την ελληνική όσο και τη διεθνή βιβλιογραφία και θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη θεωρία των τριών εννοιολογικών υποδειγμάτων που ανέπτυξε ο Graham T. Allison σε συνεργασία με τον Philip Zelikow, με αφορμή τη κρίση των πυραύλων της Κούβας, ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, τον Οκτώβριο του 1962. Στο δεύτερο μέρος, θα αναλυθεί το χρονικό της Κρίσης των Ιμίων και θα αξιοποιηθούν τα κατάλληλα θεωρητικά εργαλεία για τη κατανόηση και ανάλυση των παραγόντων, που κινητοποίησαν τους κύριους λήπτες των αποφάσεων, να υιοθετήσουν τις εκάστοτε ενέργειές τους. Στόχος της μελέτης είναι να εντοπισθούν οι παράγοντες που διαμόρφωσαν τις αποφάσεις των κύριων δρώντων, που συμμετείχαν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, μέσω του συγκερασμού και της αξιοποίησης των πολλαπλών θεωριών που θα καταγραφούν και θα αναλυθούν. Ποιες θεωρίες και ποια υποδείγματα προσφέρουν τα κατάλληλα εργαλεία, ώστε να ερμηνευθεί ο τρόπος διαχείρισης και οι αποφάσεις που ελήφθησαν με στόχο τη διευθέτηση της κρίσης των Ιμίων από την ελληνική ηγεσία;

Μέρος Ι: Θεωρητικό Υπόβαθρο

Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων αποτελεί κύριο φαινόμενο στην καθημερινή ζωή του ανθρώπου και οι επιλογές που λαμβάνει επηρεάζουν τόσο τον καθημερινό τρόπο ζωής του, όσο και τον τρόπο με τον οποίο δρα και λειτουργεί εντός του κοινωνικού συνόλου. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από το άτομο έχουν αποφασιστική σημασία τόσο στο προσωπικό όσο και στο κοινωνικό-πολιτικό επίπεδο. Έχει εκπονηθεί σειρά μελετών από διάφορους επιστημονικούς κλάδους με στόχο να εντοπίσουν και να αξιολογήσουν μέσα από ποιές διαδικασίες και με βάση ποιούς παράγοντες, ο άνθρωπος επιλέγει με ποιον τρόπο θα δράσει σε κάθε περίπτωση που καλείται να λάβει μια σημαντική ή μη απόφαση. Τόσο ο επιστημονικός κλάδος της ψυχολογίας, όσο και ο κλάδος της οικονομίας και της πολιτικής έχουν ασχοληθεί εκτενώς με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και ως εκ τούτου δεν θα μπορούσε να απουσιάζει η ενεργή παρουσία της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων, προσπαθώντας να διερευνήσει και να αναλύσει τους παράγοντες και τα αίτια που επηρεάζουν και οδηγούν στην υιοθέτηση συγκεκριμένων πρακτικών στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής των κρατών, είτε υπό κανονικές συνθήκες είτε υπό συνθήκες κρίσης,

Οι James Dougherty και Robert Pfaltzgraff, επικαλούμενοι τον David Easton, ορίζουν τις αποφάσεις ως «εκροές του πολιτικού συστήματος με τις οποίες κατανέμονται έγκυρα οι αξίες μέσα στην κοινωνία»²¹ και χαρακτηρίζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αναφορικά με την εξωτερική πολιτική, ως «την πράξη της επιλογής ανάμεσα σε διαθέσιμες εναλλακτικές δυνατότητες που συνοδεύονται από αβεβαιότητα»²². Η μελέτη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων με στόχο την κατανόηση του τρόπου άσκησης εξωτερικής πολιτικής από τους λήπτες των αποφάσεων (decision makers), έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα και στον ιστορικό Θουκυδίδη. Ο Θουκυδίδης, στο έργο του για την εξιστόρηση του Πελοποννησιακού Πολέμου, επιχείρησε τη συστηματική μελέτη των παραγόντων που επέδρασαν στους ηγέτες των ελληνικών πόλεων-κρατών και τους ώθησαν στην υιοθέτηση πρακτικών αναφορικά με τον πόλεμο, την ειρήνη, τις συμμαχίες, τους ανταγωνισμούς και τις ηγεμονικές πολιτικές που αναπτύχθηκαν εντός ενός συγκεκριμένου διεθνούς διπολικού περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο δραστηριοποιήθηκαν δύο κυρίαρχες πόλεις-κράτη (Αθήνα-Σπάρτη)

21 James Dougherty, Robert Pfaltzgraff, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων- Μια Συνολική Αποτίμηση*, Β' Τόμος, Παπαζήση, Αθήνα, 1992, σελ. 207.

22 Ibid, σελ. 208.

που χαρακτηρίζονταν από διαφορετική δομή εξουσίας, διαφορετική κοινωνική-πολιτική οργάνωση και διαφορετικό μοντέλο οικονομίας.²³

Η επιστημονική κοινότητα των Διεθνών Σχέσεων, με στόχο την ενδελεχή έρευνα και μελέτη του συνόλου των παραγόντων και των μεταβλητών που επηρεάζουν τον λήπτη αποφάσεων, προχώρησε στην εκπόνηση πλήθους μικρο-θεωριών λήψης αποφάσεων. Η ανάλυση τους μετατοπίστηκε από την παραδοσιακή θεώρηση ότι το κράτος και οι θεσμοί²⁴ αποτελούν μια στεγανή ομοιογενής αφηρημένη οντότητα και προχώρησαν στη μελέτη της συμπεριφοράς των ανθρώπων που κατέχουν την κυβερνητική εξουσία και οι οποίοι είναι οι υπεύθυνοι για την άσκηση της πολιτικής κάθε κράτους. Όπως υποστηρίζουν οι κύριοι εκφραστές και υποστηρικτές της συγκεκριμένης σύγχρονης προσέγγισης Snyder, Bruck και Sapin, το κράτος αποτελεί το σύνολο των κρατικών λειτουργιών και οι επίσημες πράξεις τους συνιστούν πράξεις που εκφράζουν το κράτος ως ενιαία οντότητα και ως εκ τούτου ορίζουν τη κρατική δράση, ως τη δράση που αναλαμβάνουν οι κρατικοί λειτουργοί του στο όνομα τους κράτους.²⁵ Η προσπάθεια μετατόπισης της έρευνας και μελέτης από ένα ευρύ πεδίο σε ένα περιορισμένο έχει ως στόχο την βελτίωση των συνθηκών της συστηματικής ανάλυσής τους, ώστε να εξάγονται πολύ πιο ασφαλή συμπεράσματα.

Στο παρόν κεφάλαιο, θα παρουσιασθούν οι θεωρίες λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με τους παράγοντες και τις μεταβλητές που εξετάζουν, τις οποίες θα μπορούσαμε να κατηγοριοποιήσουμε με βασικό κριτήριο αν ο λήπτης της απόφασης και οι ενέργειες που υιοθετεί έχουν ως κύρια προϋπόθεση τη λογική ή όχι. Την ανωτέρω κατηγοριοποίηση ανέπτυξε ο Sidney Verba με στόχο να εντοπίσει το πόσο πλήρης και χρήσιμη καθίσταται η κάθε θεωρία, ώστε να προσφέρει τα απαραίτητα εργαλεία στον μελετητή για να αποκτήσει όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για το λήπτη των αποφάσεων. Ο ίδιος εξηγεί ότι, δημιουργώντας και εντάσσοντας στην έρευνα μεταβλητές αναφορικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων του «ατόμου» μέσα στα μοντέλα του διεθνούς συστήματος, θα μπορούσαμε να επιτύχουμε την επαρκή εξήγηση και πρόβλεψη των γεγονότων που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό του διεθνούς συστήματος.²⁶ Ως άτομο και επίκεντρο της μελέτης, ο συγγραφέας ορίζει αυτόν που κατέχει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους και οι

23 Ibid, σελ. 208. Επίσης Δημήτρης Κώνστας, Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή*, Α' Τόμος, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002, σελ. 170.

24 Δηλαδή η κυβέρνηση ή η εκτελεστική εξουσία.

25 Richard N. Snyder, H. W. Bruck and Burton Sapin, *Foreign Policy Decision-Making. An Approach to the Study of International Politics*, The Free Press, New York, 1963, σελ.65 και σελ 85-86, όπως παρατίθεται στο James Dougherty, Robert Pfaltzgraff (1992), σελ 209.

26 Sidney Verba, "Assumptions of rationality and non-rationality in models of the international system", στο Klaus Knorr and Sidney Verba (επιμ.), *The International System. Theoretical Essays*, Princeton University Press, Princeton-New Jersey, 1961, σελ. 93.

πράξεις του είτε κατά μόνος είτε με άλλους επιφέρουν σημαντικό αντίκτυπο στο διεθνές σύστημα.²⁷ Επισημαίνει ότι στις θεωρίες που δεν προϋποθέτουν τη λογική, ο λήπτης των αποφάσεων που έρχεται αντιμέτωπος με ένα ζήτημα εντός του διεθνούς συστήματος θα κινητοποιηθεί από μη λογικές πιέσεις και επιρροές που έχουν ως πηγή, είτε τις πρότερες εμπειρίες του είτε το ατομικό σύστημα αξιών του. Αντιθέτως, στις θεωρίες που βασίζονται στη λογική, ο λήπτης αποφάσεων ενεργεί με βάση τον υπολογισμό μέσων και στόχων επιλέγοντας την καλύτερη δυνατή ενέργεια, μέσα από ένα πλήθος επιλογών, που θα του επιτρέψει να μεγιστοποιήσει τους στόχους του. Επομένως, όταν ένας λήπτης αποφάσεων ενεργήσει επιθετικά εντός του διεθνούς συστήματος, οι λογικές θεωρίες επεξηγούν την απόφαση του με βάση τους υπολογισμούς που έχει κάνει πριν προχωρήσει σε αυτήν την ενέργεια, ενώ οι θεωρίες που δεν βασίζονται στη λογική θα επιχειρήσουν να εξηγήσουν την επιθετική του στάση βασισμένες αφενός στις εσωτερικές ψυχολογικές πιέσεις που δέχθηκε λόγω των εμπειριών που έχει αποκομίσει στο παρελθόν και αφετέρου στην παρουσία παραγόντων που επηρέασαν τις αποφάσεις του.²⁸

Κεφάλαιο 1^ο : Ορθολογικές Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων

1.1. Κλασικό Μοντέλο

Το κλασικό μοντέλο είναι η παλαιότερη προσέγγιση που έχει αναπτυχθεί με στόχο να ερμηνεύσει τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Η βασική ιδέα που διατρέχει το κλασικό μοντέλο είναι, ότι ο λήπτης των αποφάσεων θα ενεργήσει ορθολογικά μέσω ενός μοντέλου ανάλυσης των μέσων και των στόχων. Όπως αναφέρει αναλυτικά ο Sidney Verba, ο λήπτης της απόφασης κινητοποιείται από ένα σύνολο κανόνων με σκοπό την υιοθέτηση της κάθε απόφασης. Οι ανωτέρω κανόνες αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για τον μελετητή, καθώς προσφέρουν την κατάλληλη πληροφόρηση σχετικά με τις αξίες του λήπτη των αποφάσεων, τους υπολογισμούς του αναφορικά με τις εναλλακτικές επιλογές που διαθέτει και φυσικά το μέγεθος των πληροφοριών που χρειάζεται για να υπολογίσει επαρκώς τις ανωτέρω εναλλακτικές του.²⁹ Δεδομένου ότι γνωρίζουμε τους κανόνες και τον τρόπο με τον οποίο διέπουν τη συμπεριφορά του λήπτη των αποφάσεων, μπορούμε να προχωρήσουμε στη συστηματική ανάλυση της διαδικασίας λήψης των αποφάσεων, αποβάλλοντας μια

²⁷ Ibid, σελ. 94.

²⁸ Ibid, σελ 94-95.

²⁹ Sidney Verba, (1961), σελ. 106.

σειρά από μεταβλητές που δεν επηρεάζουν το υπό εξέταση αντικείμενο. Επομένως, έχοντας εν γνώσει τους στόχους του λήπτη των αποφάσεων, δίδεται η δυνατότητα στο μελετητή να προβλέψει τις δράσεις που θα υιοθετήσει και να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους υιοθέτησε τη κάθε συγκεκριμένη δράση. Έτσι, ο λήπτης της απόφασης καθίσταται προβλέψιμος και ως εκ τούτου οι προσπάθειες του μελετητή απλοποιούνται διευκολύνοντας το έργο του.³⁰

Στη συνέχεια ο συγγραφέας επισημαίνει ότι, ανάλογα με τον αριθμό των στόχων που επιδιώκει να υλοποιήσει ο λήπτης της απόφασης δίδεται η δυνατότητα στο μελετητή να εντοπίσει τον τρόπο με τον οποίο ο «λήπτης» θα αναζητήσει και θα αξιολογήσει τις εναλλακτικές του επιλογές. Εάν ο στόχος είναι ένας και μοναδικός, τότε ο λήπτης της απόφασης επιλέγει μέσα από εναλλακτικές, τη δράση που θα του επιτρέψει τη μεγιστοποίηση του στόχου. Εάν οι στόχοι είναι παραπάνω του ενός, τότε ο λήπτης της απόφασης, αρχικώς κατατάσσει τους στόχους του σε σειρά προτεραιότητας με βάση τη σημασία τους και έπειτα αναζητεί και εξετάζει τις εναλλακτικές επιλογές, που θα του προσφέρουν το καλύτερο συνδυασμό των ανωτέρω στόχων.³¹ Όπως υπογραμμίζει και ο David Singer, αναφορικά με τη διαδικασία επιλογής της κάθε απόφασης, ο λήπτης των αποφάσεων ζυγίζει μια σειρά από πιθανά αποτελέσματα, τα οποία θεωρεί υλοποιήσιμα. Ο συγγραφέας διακρίνει δύο διαστάσεις για κάθε υλοποιήσιμο αποτέλεσμα: πρώτον τη χρησιμότητα ή μη (utility) και δεύτερον το βαθμό πιθανότητας (probability) να υλοποιηθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι τα κράτη, τα οποία δρουν ως ενιαία μονάδα, συνυπολογίζουν στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων τις δύο ανωτέρω διαστάσεις, ενώ παράλληλα υποστηρίζει, επικαλούμενος μελέτες της πρόσφατης διπλωματικής ιστορίας, ότι συνήθως υιοθετούν συντηρητικές πολιτικές και δεν επιδιώκουν αποτελέσματα που έχουν μικρό βαθμό πιθανότητας να υλοποιηθούν, ανεξάρτητα αν η υλοποίηση αυτή της απόφασης μπορεί να συνεπάγεται πολύ ελκυστικά αποτελέσματα.³²

Τόσο ο Sidney Verba όσο και άλλοι θεωρητικοί έχουν εκφράσει μια σειρά από στοιχεία και παράγοντες που αμφισβητούν τη λειτουργικότητα του κλασικού μοντέλου. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι, ο λήπτης της απόφασης δεν δύναται να ταξινομήσει τους στόχους που επιθυμεί να μεγιστοποιήσει, με κριτήριο τη σημασία τους, καθώς τα μέσα και οι στόχοι μεταβάλλονται και αλληλεπιδρούν διαρκώς σε κάθε κατάσταση που έρχεται αντιμέτωπος ο λήπτης των αποφάσεων. Επίσης, οι υπολογισμοί μέσων και στόχων, κυρίως στη λήψη αποφάσεων για ζητήματα διεθνών σχέσεων και εξωτερικής πολιτικής, είναι πολύ δύσκολο να υλοποιηθούν, καθώς οι αποφάσεις λαμβάνονται σε συλλογικό

30 Ibid, σελ. 106.

31 Ibid, σελ. 107.

32 J. David Singer, "Inter-Nation Influence: A Formal Model", *The American Political Science Review*, Vol. 57, No. 2., 1963, σελ. 424-425.

επίπεδο και είναι πολύ πιθανό, ένα μέρος των αρμοδίων για τη λήψη αποφάσεων να χαρακτηρίζεται από διαφορετικούς στόχους, αξίες και αντιλήψεις σχετικά με την εξωτερική πολιτική που θα πρέπει να υιοθετήσει το κράτος. Επιπλέον, το κλασικό μοντέλο απαιτεί πλήθος ιδιαίτερα αξιόπιστων πληροφοριών, που θα προσφέρουν τα κατάλληλα εργαλεία στο λήπτη της απόφασης να διερευνήσει το σύνολο των εναλλακτικών επιλογών του.³³ Ωστόσο, όπως τονίζουν και οι Braybrooke και Lindblom, για να λειτουργήσει σωστά το κλασικό μοντέλο απαιτείται ένα είδος παντογνωσίας από το λήπτη της απόφασης και μια περιεκτική ανάλυση από μέρους του, που είναι ιδιαίτερα δαπανηρή και χρονοβόρα³⁴ και ως εκ τούτου καθιστά το μοντέλο μη λειτουργικό. Ο Sidney Verba τονίζει επίσης, ότι ο λήπτης της απόφασης, μη έχοντας γνώση όλων των εναλλακτικών λύσεων, κατευθύνεται συνήθως σε παρόμοιες επιλογές που είχαν αξιοποιηθεί στο παρελθόν και λόγω των εμπειριών που έχουν αποκτηθεί. μπορούν να αποτελέσουν έναν ασφαλή οδηγό³⁵. Παράλληλα, ο David Singer έχει καταδείξει ότι όταν ο λήπτης της απόφασης βρίσκεται αντιμέτωπος με συνθήκες πίεσης,³⁶ οι οποίες του προκαλούν ένταση και άγχος σε μεγάλο βαθμό, τότε η ορθολογική σκέψη του λήπτη της απόφασης θα μειωθεί σε σημαντικό βαθμό και ως εκ τούτου, όσο λιγότερο ορθολογικός είναι τόσο πιθανότερο να μην δύναται να λάβει υπόψη του το σύνολο των εναλλακτικών που μπορεί να διαθέτει, ώστε να κρίνει ποιά θα είναι η καλύτερη επιλογή υπό τις υφιστάμενες συνθήκες.³⁷

Ο θεωρητικός που κατάφερε να αμφισβητήσει σε μεγάλο βαθμό τη θεωρία του κλασικού μοντέλου είναι ο οικονομολόγος και βραβευμένος με νόμπελ, Herbert Simon.³⁸ Ο Simon ανέπτυξε τη θεωρία του «οριοθετημένου ορθολογισμού» (bounded rationality), καταδεικνύοντας μια σειρά δυσκολιών και περιορισμών που αντιμετωπίζει ο ορθολογικός λήπτης των αποφάσεων σε πραγματικές συνθήκες, εκτός των αυστηρών θεωρητικών πλαισίων, που δεν επιτρέπουν την ικανοποίηση των προϋποθέσεων που επιτάσσει το «κλασικό» μοντέλο. Ο Simon, χαρακτηρίζει ως ορθολογική τη καλύτερη δυνατή απόφαση που λαμβάνει ο λήπτης των αποφάσεων εντός ενός πλαισίου δεδομένων συνθηκών. Ο λήπτης των αποφάσεων δεν δύναται να εξετάσει ενδελεχώς όλα τα στοιχεία και τις προϋποθέσεις που θέτει το κλασικό μοντέλο και ως εκ τούτου, ο λήπτης επιχειρεί να αναγνωρίσει έναν μικρό αριθμό επιλογών και επιλέγει ως τη καλύτερη δυνατή απόφαση αυτή που ικανοποιεί (satisfy)

33 Sidney Verba (1961), σελ. 110-112.

34 David Braybrooke, Charles E. Lindblom, *A Strategy of Decision*, The Free Press, New York, 1963, κεφ. 4, όπως παρατίθεται στο James Dougherty, Robert Pfaltzgraff, (1992), σελ.216

35 Sidney Verba, (1961), σελ. 112.

36 Για παράδειγμα εάν ένα κράτος «Α» έχει εξαπολύσει ισχυρές απειλές σε ένα κράτος «Β», τότε ο λήπτης της απόφασης του κράτους «Β» βρίσκεται υπό καθεστώς ισχυρής πίεσης.

37 J. David Singer (1963), σελ. 429

38 James Dougherty, Robert Pfaltzgraff (1992) , σελ. 217 και Herbert A. Simon, “Rational Decision-Making in Business Organizations”, *Economic Sciences*, 1978, σελ. 353,

διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1978/simon-lecture.pdf.

τους εκάστοτε στόχους του.³⁹ Ο Simon υποστηρίζει, ότι ο λήπτης των αποφάσεων στο κλασικό μοντέλο πρέπει να γνωρίζει όλες τις εναλλακτικές και να είναι πλήρως ενημερωμένος για όλες τις συνέπειες που συνεπάγονται, για κάθε εναλλακτική που θα υιοθετηθεί. Επιπλέον, θα πρέπει να είναι απολύτως σίγουρος για την αξιολόγηση των συνεπειών και παράλληλα να διαθέτει την ικανότητα σύγκρισης αυτών των συνεπειών, ώστε να γνωρίζει πλήρως τη χρησιμότητα τους σε συνάρτηση με τους στόχους που επιδιώκει να επιτύχει και τους οποίους θα πρέπει να καταναίμει με σειρά προτεραιότητας.⁴⁰ Το βασικό εμπόδιο, λοιπόν, που καλείται να υπερβεί ο λήπτης των αποφάσεων είναι ο εντοπισμός και ο σωστός υπολογισμός των εναλλακτικών επιλογών που διαθέτει, καθώς οι παράγοντες και οι συνθήκες που περιορίζουν τις προσπάθειές του, επηρεάζουν άμεσα και την ορθολογική σκέψη του.⁴¹ Ο συγγραφέας λοιπόν, απορρίπτει τον ισχυρισμό του «κλασικού» μοντέλου ότι ο λήπτης των αποφάσεων επιλέγει τις στρατηγικές που θα μεγιστοποιήσουν (maximizing) το στόχο του και επισημαίνει ότι η βασική επιδίωξη του λήπτη των αποφάσεων είναι, να εντοπίσει τη στρατηγική που θα ικανοποιήσει (satisficing) τα ελάχιστα κριτήρια που έχει θέσει για το στόχο του. Τα κριτήρια αποτελούν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι ο στόχος, που επιθυμεί ο λήπτης των αποφάσεων να επιτευχθεί, είναι υλοποιήσιμος και εφόσον βρεθεί η πρώτη στρατηγική που πληροί τα συγκεκριμένα κριτήρια, ο λήπτης των αποφάσεων δεν επιζητά τον εντοπισμό άλλων εναλλακτικών επιλογών.⁴² Ο Simon υπογραμμίζει ότι ο λήπτης των αποφάσεων εξετάζει διαδοχικά ένα σύνολο εναλλακτικών επιλογών, που θα πληρούν τα κριτήρια που έχει θέσει. Βασικό κριτήριο για τον εντοπισμό της στρατηγικής που ικανοποιεί περισσότερο τον λήπτη των αποφάσεων είναι το «επίπεδο της προσδοκίας» (the aspiration level) το οποίο μεταβάλλεται κατά τη διάρκεια της διαδοχικής εξέτασης των εναλλακτικών επιλογών. Το «επίπεδο προσδοκίας» για τον λήπτη είναι υψηλό όταν μέσα από τις εναλλακτικές που έχει, εντοπίζει εύκολα την επιλογή που θα τον ικανοποιήσει. Αν δυσκολεύεται να εντοπίσει την επιλογή που θα τον ικανοποιήσει μέσα από ένα σύνολο εναλλακτικών, τότε αναζητεί άλλες εναλλακτικές και το επίπεδο προσδοκίας μειώνεται, ώστε η νέα εναλλακτική να ικανοποιεί τα μειωμένα επίπεδα προσδοκίας.⁴³

Η θεωρία του οριοθετημένου ορθολογισμού που ανέπτυξε ο Simon, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό και τους θεωρητικούς Snyder και Diesing, οι οποίοι στο έργο τους “Conflict Among Nations” ανέλυσαν, εξέτασαν και αναγνώρισαν τη συγκεκριμένη θεωρία, ως μία από τις σημαντικότερες για τις

39 Herbert A. Simon, “A Behavioral Model of Rational Choice”, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 69, No. 1, 1955, σελ. 103-104.

40 Herbert A. Simon (1978) , σελ. 353.

41 Herbert A. Simon (1955), σελ. 101.

42 Ibid, σελ. 108.

43 Ibid, σελ. 111 και Herbert A. Simon (1978), σελ. 356.

θεωρίες λήψης αποφάσεων. Οι δύο θεωρητικοί, υπογράμμισαν ότι ο οριοθετημένος ορθολογισμός και το κλασικό μοντέλο της «μεγιστοποίησης», ως θεωρίες δεν είναι ασυμβίβαστες.⁴⁴ Οι συγγραφείς υποστηρίζουν, ότι οι δύο θεωρίες μπορούν να συνδυαστούν με δύο τρόπους, λαμβάνοντας τη μία θεωρία ως τη κύρια θεωρία και τη δεύτερη ως συμπληρωματική. Επισημαίνουν, ότι αν η θεωρία της «μεγιστοποίησης» αποτελεί τη κύρια, τότε παρουσιάζει το ιδεατό όριο που μπορεί μια καλή απόφαση να προσφέρει, ενώ οι διαδικασίες που προβλέπει ο οριοθετημένος ορθολογισμός επιτρέπουν στο λήπτη των αποφάσεων να γνωρίζει αναλυτικά το τι μπορεί να αποκομίσει στη πραγματικότητα από την απόφαση που θα λάβει.⁴⁵ Αν ο οριοθετημένος ορθολογισμός αποτελεί τη κύρια θεωρία και το κλασικό μοντέλο τη συμπληρωματική τότε, δίδεται η δυνατότητα στο λήπτη των αποφάσεων να διαχειριστεί με μεγαλύτερη ευκολία το ξέσπασμα μιας κρίσης καθώς, όπως εξηγούν οι συγγραφείς, σε μία κρίση κύριος στόχος είναι να ανατραπεί η υφιστάμενη και μη ανεκτή κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει δύο κράτη.⁴⁶ Επομένως, στόχος του λήπτη αποφάσεων είναι ο εντοπισμός και η υιοθέτηση της στρατηγικής που θα ανατρέψει την εις βάρος του μη ανεκτή κατάσταση. Αναζητεί λοιπόν, την επιλογή που απλώς θα ικανοποιήσει το στόχο του και όχι τη στρατηγική που θα τον μεγιστοποιήσει. Αν ο λήπτης των αποφάσεων αδυνατεί να εντοπίσει την ικανοποιητική στρατηγική, θα επιχειρήσει να υιοθετήσει τη καλύτερη δυνατή στρατηγική ωστόσο, ο κύριος στόχος του θα είναι η αναζήτηση της ικανοποιητικής στρατηγικής που θα του επιτρέψει να επιτύχει την ανατροπή της μη ανεκτής κατάστασης.⁴⁷

Βάσει όλων των ανωτέρω στοιχείων που αμφισβητούν τη λειτουργικότητα του κλασικού μοντέλου. θα μπορούσε να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η συγκεκριμένη προσέγγιση δεν μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο στην έρευνα του μελετητή, ωστόσο, όπως εξηγεί και ο Sidney Verba, το κλασικό μοντέλο και οι περιορισμοί που διαθέτει, μας προσφέρει τη δυνατότητα να εντοπίσουμε μια σειρά στοιχείων που αποκλίνουν από τον ορθολογισμό και επομένως μπορούμε να εξετάσουμε ένα μεγάλο αριθμό μεταβλητών που θα μας δώσουν τη δυνατότητα να μελετήσουμε και να αναλύσουμε τους παράγοντες που επηρέασαν τον λήπτη της απόφασης.⁴⁸

1.2. Θεωρία Παιγνίων

Ο John Von Neumann εισήγαγε για πρώτη φορά τη θεωρία παιγνίων το 1927, ενώ κατέστη ευρέως γνωστή το 1944 όταν και δημοσιεύθηκε το έργο του “Theory of Games and Economic

44 Glenn H. Snyder, Paul Diesing, *Conflict Among Nations, Bargaining, Decision Making and System Structure in International Crises*, Princeton University Press, New Jersey, 1977, σελ. 345.

45 Ibid, σελ. 345-346

46 Ibid, σελ. 347.

47 Ibid, σελ. 347.

48 Sidney Verba,(1961), σελ. 116-117.

Behavior”, σε συνεργασία με τον Oskar Morgenstern. Έκτοτε, σειρά επιστημόνων έχουν αξιοποιήσει τη θεωρία και έχουν εκπονήσει σημαντικές μελέτες, ενώ αρκετοί επιστήμονες έχουν βραβευθεί με το βραβείο Νόμπελ, όπως οι John Nash, John Harsanyi, Reinhard Selten και ο Thomas C. Schelling.^{49,50} Η θεωρία των παιγνίων, όπως την ορίζει ο Anatol Rapoport, είναι μία μέθοδος που βασίζεται στα μαθηματικά, σχετίζεται με τον τρόπο λήψης των αποφάσεων και έχει ως στόχο την ανάλυση της σύγκρουσης. Ο Anatol Rapoport χαρακτηρίζει τη θεωρία παιγνίων ως ένα διανοητικό επίτευγμα πρωτοτυπίας και ως την επιστήμη της σύγκρουσης, που συνδέεται άμεσα με τη θεωρία της στρατηγικής.⁵¹ Τόσο οι Rapoport και Harsanyi όσο και οι υπόλοιποι μεγάλοι θεωρητικοί, αναγνωρίζουν ως κύριο στοιχείο της θεωρίας, την ορθολογική συμπεριφορά που υιοθετούν οι δρώντες (παίχτες) σε συγκρουσιακές συνθήκες και δεν ενδιαφέρονται για στοιχεία που άπτονται της ψυχολογίας και για στρατηγικές που δεν έχουν ως βάση τη λογική.⁵² Ο Harsanyi υπογραμμίζει, ότι με τον όρο ορθολογική συμπεριφορά, εννοεί ότι κάθε παίκτης έχει ένα σύνολο σαφώς καθορισμένων και συνεκτικών βασικών στόχων και βάσει αυτών θα υιοθετήσει τις πολιτικές του, χωρίς κανένα λάθος. Επιπλέον, επισημαίνει ότι η έννοια της ορθολογικής συμπεριφοράς σε κοινωνικές καταστάσεις συνήθως δεν υφίσταται, εκτός από την οικονομία και τις διεθνείς σχέσεις, καθώς υποστηρίζει ότι οι περισσότερες αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής, εδράζονται στη σκεπτικό της εκτίμησης των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων κάθε εναλλακτικής πολιτικής, στοιχείο που χαρακτηρίζει μια συμπεριφορά ορθολογική.⁵³

Προτού γίνει η διάκριση και η ανάλυση των παιγνίων, θα πρέπει να αναφερθούν τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Πρώτο και κύριο στοιχείο είναι ότι στο παίγνιο συμμετέχουν δρώντες ή παίκτες⁵⁴ με ορθολογική συμπεριφορά, που επιδιώκουν την επικράτηση έναντι του αντιπάλου τους ή τη μεγιστοποίηση του κέρδους τους -ή τον περιορισμό των απωλειών τους- ενώ οι ενέργειες και οι συμπεριφορές τους είναι αλληλοεξαρτώμενες.⁵⁵ Οι παίκτες μπορεί να είναι δύο ή περισσότεροι και αντιστοίχως τα παίγνια διακρίνονται σε «παίγνια δύο προσώπων» ή «παίγνια ν-προσώπων».⁵⁶ Το

49 NobelPrize.org, στον ιστότοπο http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2005/schelling-facts.html

50 Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση, Θεωρία και Πράξη*, Παπαζήση, Αθήνα, 1997, σελ. 59.

51 Anatol Rapoport, “The Use and Misuse of Game Theory”, *Scientific American*, Vol. 207, issue 6, 1962, σελ. 108.

52 Anatol Rapoport, (1962), σελ. 110 και John C. Harsanyi, “Game Theory and the Analysis of International Conflicts”, *Australian Journal of Politics & History*, Vol. 11, Issue 3, 1965, σελ. 292.

53 John C. Harsanyi, (1965), σελ. 292-293.

54 Με το όρο «παίκτης» εννοούμε είτε πρόσωπο, είτε κράτος, είτε μια οργάνωση. Από το σημείο αυτό και για το υπόλοιπο μέρος του υποκεφαλαίου θα γίνεται χρήση του όρου «παίκτης-παίχτες».

55 Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης (1997), σελ. 59.

56 Πάρις Βαρβαρούσης, *Στρατηγική των Παιγνίων. Συνεργασία και Σύγκρουση στις Διεθνείς Σχέσεις*, Παπαζήση, Αθήνα, 1998, σελ. 34.

παίγνιο λειτουργεί στη βάση ενός συνόλου κανόνων που ρυθμίζει, τόσο τις δράσεις των παικτών και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να μεγιστοποιήσουν το κέρδος τους, όσο και το σύνολο των μεταβλητών που μπορούν να έχουν επίδραση στη συμπεριφορά που θα υιοθετήσουν.⁵⁷ Τέλος, εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό είναι οι προϋποθέσεις που δημιουργούνται εντός του παιγνίου για την πλήρη ή μη πληροφόρηση για το περιβάλλον και τον αντίπαλο, που μπορούν να κατέχουν οι παίκτες, γεγονός που καθορίζει και τον τρόπο δράσης τους.⁵⁸ Τα παίγνια λοιπόν, διακρίνονται σε παίγνια «μηδενικού» και «μη μηδενικού αθροίσματος». Ως παίγνια μηδενικού αθροίσματος (zero-sum game) ορίζονται «τα παίγνια όπου οι αποδόσεις των στρατηγικών τοποθετούνται κατά τρόπο διαμετρικό ώστε το σύνολο των τιμών ενός αποτελέσματος να είναι μηδέν».⁵⁹ Με άλλα λόγια, σε ένα παίγνιο μεταξύ δύο παικτών κάθε κέρδος του ενός αποτελεί αντίστοιχη απώλεια για τον άλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα παιγνίων μηδενικού αθροίσματος αποτελούν, όπως εξηγεί και ο Rapoport, το σκάκι και το πόκερ καθώς οι παίκτες ανταγωνίζονται μεταξύ τους και ότι αποτελεί κέρδος για τον έναν παίκτη ταυτόχρονα αποτελεί απώλεια για τον δεύτερο.⁶⁰ Δύο στοιχεία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής είναι η πληροφόρηση και η αλληλεξάρτηση των ενεργειών και των στρατηγικών που υιοθετούν οι παίκτες με στόχο την επίτευξη της μεγαλύτερης απόδοσης (payoff), δηλαδή την αξία που αποδίδουν οι παίκτες στο αποτέλεσμα του παιγνίου.⁶¹

Όπως υπογραμμίζουν οι Schelling και Shubik, τα παίγνια μηδενικού αθροίσματος δύο προσώπων, που αποτελούν παίγνια καθαρής σύγκρουσης και ανταγωνισμού, δεν μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμα εργαλεία στην πολιτική επιστήμη και επομένως, δεν προσφέρουν τα απαραίτητα εκείνα στοιχεία που χρειάζεται ένας μελετητής, για να αναλύσει ζητήματα των διεθνών σχέσεων και της εξωτερικής πολιτικής που υιοθετούν μεταξύ τους τα κράτη.^{62,63} Ο Harsanyi επιβεβαιώνει την ανωτέρω παρατήρηση, επισημαίνοντας ότι σε όλες τις κοινωνικές καταστάσεις τα παίγνια είναι μικτού κινήτρου, καθώς οι παίκτες μοιράζονται τόσο κοινά όσο και αντίθετα συμφέροντα. Η μοναδική περίπτωση που δίδει τη δυνατότητα ανάλυσης, μέσω του παιγνίου μηδενικού αθροίσματος είναι ο απόλυτος πόλεμος, καθώς και οι δύο παίκτες επιδιώκουν την απόλυτη νίκη. Ωστόσο, ακόμη και στον απόλυτο πόλεμο, χαρακτηρισμός που προσδόθηκε στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι παίκτες έχουν το κοινό συμφέρον να θέσουν όρια στην ένταση και την

57 Ibid, σελ 34-35.

58 James Dougherty, Robert Pfaltzgraff, (1992), σελ. 258.

59 Πάρις Βαρβαρούσης (1998), σελ. 51.

60 Anatol Rapoport (1962), σελ. 110.

61 James Dougherty, Robert Pfaltzgraff (1992), σελ. 258.

62 Martin Shubik, *Games for Society, Business and War: Toward a Theory of Gaming*, Wiley, New York, 1964, σελ. 50-56, όπως παρατίθεται στο James Dougherty, Robert Pfaltzgraff (1992), σελ. 261

63 Thomas C. Shelling, *The Strategy of Conflict*, Harvard University Press, New York, 1980, σελ. 83.

κλιμάκωση των εχθροπραξιών.⁶⁴ Αντιθέτως τα παίγνια *μη μηδενικού αθροίσματος* (nonzero-sum game) μπορούν να προσφέρουν μεγαλύτερες δυνατότητες στις διεθνείς σχέσεις και στις δράσεις που υιοθετούνται μεταξύ των κρατών-παικτών.

Τα παίγνια *μη μηδενικού αθροίσματος*, δεν λειτουργούν απαραίτητα εντός ενός πλαισίου πλήρους ανταγωνισμού όπως τα παίγνια *μηδενικού αθροίσματος*, καθώς τα κέρδη που αποκτά ένας παίκτης δεν συνεπάγονται αυτόματα αντίστοιχες απώλειες για τον άλλο παίκτη και αντιστρόφως.⁶⁵ Στα παίγνια *μη μηδενικού αθροίσματος δύο προσώπων*, δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στις στρατηγικές που υιοθετούν οι δύο πλευρές, στον τρόπο που αυτές αλληλοεπηρεάζονται και στις επιδράσεις που επιφέρουν στο παίγνιο και στο περιβάλλον, καθορίζοντας ένα πλαίσιο συνθηκών έντασης ή ισορροπίας.⁶⁶ Τα παίγνια μπορούν να διακριθούν στα «συνεργατικά» (cooperative games) και «μη συνεργατικά» (non-cooperative games), καθώς η κύρια διαφορά τους έγκειται στο γεγονός της ανοικτής ή μη επικοινωνίας και της επαρκούς ή μη πληροφόρησης για τις επιλογές του κάθε παίκτη.⁶⁷ Στα «μη συνεργατικά» δεν υφίσταται ανοικτή επικοινωνία και ο κάθε παίκτης ενεργεί αυτόνομα για την ικανοποίηση των ατομικών συμφερόντων του, απορρίπτοντας κάθε έννοια συνεργασίας, ενώ στα «συνεργατικά» παίγνια οι παίκτες έχουν άμεση επικοινωνία και ανταλλαγή επαρκών πληροφοριών εκ των προτέρων.^{68,69} Με βάση την ανωτέρω διάκριση θα αναλυθούν αντίστοιχα το παίγνιο του «δειλού» (chicken game) και το παίγνιο «δίλλημα του φυλακισμένου» (prisoner's dilemma) και θα εντοπισθούν οι διαφορές που υφίστανται ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη, καθώς η θεωρία καταδεικνύει τη καλύτερη στρατηγική που οφείλουν να υιοθετήσουν οι παίκτες, ενώ η πράξη υπογραμμίζει τον τρόπο με τον οποίο στην ουσία συμπεριφέρονται.

Το παίγνιο του «δειλού» παρουσιάζει την ανταγωνιστική και συγκρουσιακή σχέση δύο παικτών, όπου ο καθένας υιοθετεί την καλύτερη στρατηγική του με στόχο την κυριαρχία επί του αντιπάλου και καταδεικνύεται, τόσο η αλληλεπίδραση της στρατηγικής των δύο παικτών, όσο και το πόσο επηρεάζεται η απόδοση του παιγνίου.⁷⁰ Όπως αναλυτικά περιγράφει ο Βαρβαρούσης, το παίγνιο παρουσιάζει δύο νεαρούς οδηγούς αυτοκινήτων που κινούνται με μεγάλη ταχύτητα στον ίδιο δρόμο, με κατεύθυνση ο ένας εναντίον του άλλου και οι οποίοι οδεύουν προς μετωπική σύγκρουση. Ο οδηγός

64 John C. Harsanyi (1965), σελ. 296.

65 Anatol Rapoport (1962), σελ. 113.

66 Πάρις Βαρβαρούσης (1998), σελ. 82.

67 Ωστόσο, όπως επισημαίνουν τόσο ο Βαρβαρούσης όσο και οι Dougherty, Pfaltzgraff, η διάκριση δεν είναι σαφής και απόλυτη, καθώς οι παίκτες ακόμη και στα «μη συνεργατικά» παίγνια διατηρούν μια ελάχιστη επικοινωνία, που τους επιτρέπει να αντιληφθούν τις διαθέσεις και τις προθέσεις του άλλου μέρους.

Βλ. Πάρις Βαρβαρούσης, (1998), σελ. 84 και James Dougherty, Robert Pfaltzgraff (1992), σελ. 263.

68 Πάρις Βαρβαρούσης (1998), σελ. 83.

69 James Dougherty, Robert Pfaltzgraff, (1992), σελ. 263.

70 Πάρις Βαρβαρούσης (1998), σελ. 84.

που παραμένει σταθερός στην κατεύθυνση του χωρίς καμία απόκλιση, αψηφώντας το κίνδυνο, χρήζεται «νικητής», ενώ ο οδηγός που πρώτος αποκλίνει της πορείας του, ώστε να αποφύγει τη σύγκρουση, ονομάζεται «δειλός». Η κάτωθι μήτρα (Μήτρα 1) παρουσιάζει αναλυτικά το σύνολο των στρατηγικών που διαθέτουν οι δύο παίκτες. Αν και οι δύο παίκτες επιλέξουν τη στρατηγική της σύγκρουσης (A2-B2) θέτοντας τη ζωή τους σε θανάσιμο κίνδυνο, τότε το αποτέλεσμα είναι καταστροφικό και για τους δύο. Αν και οι δύο αποκλίνουν της πορείας τους και αποφύγουν τη σύγκρουση (A1-B1), τότε χαρακτηρίζονται ως «δειλοί» έχοντας όμως μηδαμινές απώλειες στο κύρος τους και δεν θέτουν τη ζωή τους σε κίνδυνο. Αν ο ένας αποκλίνει και ο άλλος παραμένει σταθερός (A2-B1, A1-B2), τότε ο «δειλός» χάνει το παίγνιο με απώλειες στο κύρος του, αν και τουλάχιστον αποφεύγει τη χειρότερη επιλογή της σύγκρουσης που θα μπορούσε να του κοστίσει τη ζωή.⁷¹ Το παίγνιο στην τελευταία περίπτωση μετατρέπεται σε παίγνιο μηδενικού αθροίσματος.⁷²

Μήτρα 1.⁷³

	Παίκτης Β		
		B1: Απόκλιση	B2: Μη Απόκλιση
	A1: Απόκλιση	-5, -5	-10, 10
	A2: Μη Απόκλιση	10, -10	-50, -50

Το παίγνιο καταδεικνύει ότι η καλύτερη επιλογή και για τους δύο παίκτες είναι η στρατηγική A1-B1. Αν οι παίκτες δράσουν ορθολογικά θα αποφύγουν τη σύγκρουση. Ωστόσο, στο σημείο αυτό καταδεικνύεται και το παράδοξο στοιχείο του παιγνίου, καθώς οι παίκτες είναι πιθανό να μην επιλέξουν την καλύτερη στρατηγική τους, εφόσον είναι πεπεισμένοι ότι ο αντίπαλος θα υιοθετήσει την παράλογη στρατηγική της σύγκρουσης.⁷⁴ Στην πράξη, εντός του πλαισίου των διεθνών σχέσεων,

⁷¹ Ibid, σελ. 84.

⁷² James Dougherty, Robert Pfaltzgraff (1992), σελ. 263.

⁷³ Οι τιμές στην αριστερή πλευρά κάθε κελιού αντιστοιχούν στις αποδόσεις για τον Παίκτη Α και οι τιμές στα δεξιά αντιστοιχούν στις αποδόσεις για τον Παίκτη Β.

⁷⁴ Πάρις Βαρβαρούσης (1998), σελ. 85.

ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα σύγκρουσης δύο παικτών βασισμένο στο παίγνιο του «δειλού», είναι η κρίση της Κούβας το 1962 ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, όπου οι δύο τότε υπερδυνάμεις υιοθέτησαν την καλύτερη και πιο ορθολογική στρατηγική, αποφεύγοντας τη μοιραία σύγκρουση. Όπως αναφέρουν οι Dougherty και Pfaltzgraff, «οι δομές λήψης αποφάσεων των κρατών χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη σύνεση σε σύγκριση με το σκεπτικό, που υιοθετούν δύο νεαροί οδηγοί» και στις περισσότερες περιπτώσεις, που οι κυβερνήσεις καλούνται να λάβουν σημαντικές αποφάσεις, το πράττουν με ορθολογισμό, στοιχείο που επιβεβαιώνει τον παραλληλισμό της διεθνούς πολιτικής με τα παίγνια μη μηδενικού αθροίσματος.⁷⁵

Ο Βαρβαρούσης, επικαλούμενος τον Nigel Howard, επισημαίνει τη καίρια σημασία της αποτροπής, ώστε τα δύο κράτη να υιοθετήσουν τη στρατηγική του συμβιβασμού, καθώς και οι δύο χώρες είχαν αναγνωρίσει την ετοιμότητα του αντιπάλου τους για την έναρξη ενός πυρηνικού πολέμου.⁷⁶ Ο Schelling, υπογραμμίζει ότι ένα βασικό στοιχείο της στρατηγικής της αποτροπής είναι η χρήση της «αξιόπιστης» απειλής. Αυτό που χαρακτηρίζει μια απειλή, αξιόπιστη, είναι οι απώλειες που μπορεί να προκαλέσει στον αντίπαλο, αλλά και η αποφασιστικότητα του ίδιου του δρώντα που εξαπολύει την απειλή να την υλοποιήσει, εφόσον χρειασθεί.⁷⁷ Ωστόσο, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι επιδιώκει την εξαπόλυση της απειλής και όχι την υλοποίησή της, καθώς στόχος είναι οι ενέργειες του ενός δρώντα να επηρεάσουν άμεσα τις ενέργειες του αντιπάλου. Η αξιοποίηση της απειλής, με στόχο το καθορισμό των ενεργειών του αντιπάλου, είναι η καλύτερη στρατηγική επιλογή για τον δρώντα.⁷⁸ Ο Schelling καταδεικνύει μέσω της θεωρίας «της αβέβαιης συνεργασίας ή του ατελούς ανταγωνισμού» ότι σε κάθε σύγκρουση, τα κράτη πέρα από τον ανταγωνισμό διαθέτουν και κοινά συμφέροντα, υπό την έννοια ότι σε μια μετωπική σύγκρουση μοιράζονται το κοινό συμφέρον της αποφυγής της σύγκρουσης.⁷⁹

Το παίγνιο «δίλλημα του φυλακισμένου» επιδιώκει να αναλύσει καταστάσεις συνεργασίας και σύγκρουσης ανάμεσα σε δύο παίκτες. Το παίγνιο έχει παρουσιασθεί σε πολλές εκδοχές, παρόμοιες με την ακόλουθη: η αστυνομία έπειτα από έλεγχο στα διαμερίσματα δύο ανδρών, εντοπίζει αρκετά κλοπιμαία για να κατηγορηθούν για το αδίκημα της κλοπής, αλλά δεν έχει τα απαραίτητα στοιχεία για τη κατηγορία της διάρρηξης, εκτός εάν ο ένας ή και οι δύο ομολογήσουν. Οι άνδρες συνελήφθησαν και τοποθετούνται σε ξεχωριστά κελιά ώστε η επικοινωνία μεταξύ τους να μην είναι δυνατή. Ο εισαγγελέας επιδιώκοντας να αποσπάσει την ομολογία τους, ενημερώνει τον κάθε κατηγορούμενο-

75 James Dougherty, Robert Pfaltzgraff (1992), σελ. 263 και σελ. 271.

76 Πάρις Βαρβαρούσης, (1998), σελ. 87.

77 Thomas C. Shelling (1980), σελ. 6-11.

78 Ibid, σελ. 15.

79 Ibid, σελ. 15.

παίκτη ξεχωριστά, ότι το αδίκημα της κλοπής επιφέρει ποινή φυλάκισης ενός έτους, ενώ το αδίκημα της διάρρηξης επιφέρει ποινή φυλάκισης πέντε ετών. Δεν διαθέτει τα επαρκή στοιχεία για το αδίκημα της διάρρηξης, εκτός αν κάποιος από τους δύο ομολογήσει. Αν ομολογήσουν και οι δύο, η ποινή τους θα μειωθεί από τα πέντε στα τρία χρόνια. Αν μόνο ένας ομολογήσει τότε αυτός δεν διώκεται, ενώ ο άλλος θα εκτίσει πλήρως τα πέντε χρόνια φυλάκισης. Αν δεν ομολογήσει κανείς τους τότε θα εκτίσουν και οι δύο από ένα χρόνο φυλάκισης.⁸⁰ Με βάση τα ανωτέρω στοιχεία, θα μπορούσαμε να καταδείξουμε τις επιλογές των δύο παικτών ως εξής στη Μήτρα 2.

Μήτρα 2.⁸¹

	Κατηγορούμενος Β		
Κατηγορούμενος Α		B1 Ομολογία	B2 Μη Ομολογία
	A1 Ομολογία	3, 3	0, 5
	A2 Μη Ομολογία	5, 0	1, 1

Με βάση τις τιμές της μήτρας, η καλύτερη στρατηγική και για τους δύο παίκτες είναι να μην ομολογήσουν (A2-B2) και να τους επιβληθεί η μικρότερη δυνατή ποινή. Ωστόσο, όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι δύο κατηγορούμενοι δεν έχουν τη δυνατότητα επικοινωνίας και επομένως δεν μπορούν να συνεργαστούν. Ανάμεσα στους δύο κατηγορούμενους δεν υπάρχει αίσθημα εμπιστοσύνης και επομένως και οι δύο θα κληθούν να αποφασίσουν για το πώς θα πράξουν με βάση το ατομικό τους συμφέρον. Ενδεικτικά, θα εξετασθεί η πλευρά του κατηγορούμενου Α, καθώς τις αντίστοιχες επιλογές διαθέτει και ο κατηγορούμενος Β. Ο κατηγορούμενος Α γνωρίζει ότι αν δεν ομολογήσει (A2) υπάρχουν δύο πιθανότητες, είτε θα του αποδοθεί ποινή φυλάκισης 5 ετών, εφόσον ο κατηγορούμενος Β ομολογήσει (B2), είτε θα φυλακισθεί για ένα μόλις χρόνο εφόσον ο «Β» αρνηθεί και αυτός τις

⁸⁰ Ibid, σελ. 96 και για περισσότερα στοιχεία βλ. <http://anatolrapoport.net/node/9>.

⁸¹ Οι τιμές στην αριστερή πλευρά κάθε κελιού αντιστοιχούν στις αποδόσεις για τον Κατηγορούμενο Α και οι τιμές στα δεξιά αντιστοιχούν στις αποδόσεις για τον Κατηγορούμενο Β.

κατηγορίες (B2). Αν αντιθέτως, ομολογήσει παράλληλα με τον «B» (A1-B1) τότε θα φυλακισθούν και οι δύο για τρία χρόνια, ενώ αν ο «B» αρνηθεί τις κατηγορίες τότε ο «A» θα αφεθεί ελεύθερος (A1-B2). Το έλλειμμα εμπιστοσύνης και η άγνοια για τις προθέσεις του καθενός, αποτελούν τα δύο βασικά στοιχεία που θα καθοδηγήσουν τους δύο κατηγορούμενους, ώστε να λάβουν τη καλύτερη δυνατή επιλογή. Ο «A» γνωρίζει πως η ιδεατή επιλογή είναι να ομολογήσει και παράλληλα ο «B» να αρνηθεί τις κατηγορίες, ώστε να καταφέρει να αποφύγει την φυλακή. Ωστόσο, δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τις προθέσεις του «B» και φυσικά δεν μπορεί να τον εμπιστευθεί. Η πιο ρεαλιστική επιλογή για τον «A», που θα τον οδηγήσει στη φυλακή για το λιγότερο χρονικό διάστημα είναι η ομολογία (Στρατηγική A1), καθώς σε περίπτωση που ο «B» αρνηθεί τις κατηγορίες ο «A» δεν φυλακίζεται, ενώ αν ο «B» ομολογήσει τότε θα εκτίσει ποινή τριών ετών. Ο «A» γνωρίζει ότι αν επιλέξει τη στρατηγική A2 αφενός υπάρχει η δυνατότητα να εκτίσει ποινή μόλις ενός έτους, αφετέρου υφίσταται ο κίνδυνος να καταδικαστεί για πέντε έτη. Επομένως, οι δύο κατηγορούμενοι, σκεπτόμενοι ότι ο αντίπαλος παίκτης θα αποφασίσει με τα ίδια ορθολογικά κριτήρια, αντιλαμβάνονται ότι η μόνη επιλογή που έχουν, ώστε να περιορίσουν τα χρόνια φυλάκισής τους είναι η ομολογία. Το συγκεκριμένο παίγνιο καταδεικνύει, ότι και οι δύο ορθολογικοί παίκτες επιλέγουν τη καλύτερη από τις χειρότερες επιλογές που διαθέτουν, ωστόσο αυτή η επιλογή δεν αποτελεί το καλύτερο αποτέλεσμα και για τους δύο σε ατομικό επίπεδο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθούν δύο σημαντικά στοιχεία αναφορικά με τα παίγνια, όπως τα καταγράφουν οι Dougherty και Pfaltzgraff. Το πρώτο στοιχείο είναι ότι ανάμεσα στη θεωρία των παιγνίων και το παίγνιο που υλοποιείται στην πράξη υπάρχει μεγάλη διαφορά, καθώς η θεωρία επιδιώκει μέσω της μαθηματικής λογικής ανάλυσης να καταδείξει ποια είναι η καλύτερη επιλογή ανάμεσα σε δύο ορθολογικούς παίκτες. Αντίθετα, στο πειραματικό παίγνιο επιδιώκεται η κατανόηση του τρόπου με την οποίο οι άνθρωποι δρουν σε πραγματικές συνθήκες. Το δεύτερο στοιχείο είναι, ότι όταν το παίγνιο διαδραματίζεται σε μία και μοναδική φάση, είναι εντελώς διαφορετικό με το αντίστοιχο παίγνιο που εξελίσσεται σε πολλαπλές φάσεις, καθώς οι παίκτες έχουν πολύ καλύτερη γνώση για το σκεπτικό και τις στρατηγικές που θα υιοθετήσει ο αντίπαλος.⁸²

Αν επιχειρηθεί να αξιοποιηθεί το παίγνιο «δίλλημα του φυλακισμένου» στις διεθνείς σχέσεις, οι σχέσεις Ισραηλινών και Παλαιστινίων μπορεί να αποτελέσει ένα καλό παράδειγμα. Όπως αναφέρει ο Hector Correa, με στόχο να απλοποιηθεί το παίγνιο, λαμβάνουμε ως δεδομένο ότι το Ισραήλ και η Παλαιστίνη αποτελούν τους μοναδικούς παίκτες και ο κάθε παίκτης έχει στη διάθεσή του δύο στρατηγικές να υιοθετήσει, τη συνεργασία (A) και τη σύγκρουση (B). Κάθε στρατηγική προσφέρει

82 James Dougherty, Robert Pfaltzgraff (1992), σελ. 264-265.

αποδόσεις, με τιμές από 1 έως 4, που αντιπροσωπεύουν το αποτέλεσμα που εκτιμά ότι θα έχει ο κάθε παίκτης.⁸³ Με βάση τα ανωτέρω στοιχεία καταρτίζεται και η κάτωθι μήτρα (Μήτρα 3).

Μήτρα 3.⁸⁴

	Στρατηγικές της Παλαιστίνης		
Στρατηγικές του Ισραήλ		Συνεργασία (Α')	Σύγκρουση (Β')
	Συνεργασία (Α)	3, 3	1, 4
	Σύγκρουση (Α)	4, 1	2, 2

Σύμφωνα λοιπόν με τη μήτρα, η ιδεατή επιλογή και για τους δύο δρώντες είναι να υιοθετήσουν τη στρατηγική της σύγκρουσης ενώ την ίδια στιγμή ο αντίπαλος θα υιοθετήσει τη στρατηγική της συνεργασίας (Α-Α' και Β'-Α). Αν οι δύο δρώντες επιλέξουν να συνεργαστούν, τότε και οι δύο θα προχωρήσουν σε κάποιους συμβιβασμούς, αλλά ταυτόχρονα τα κέρδη τους θα είναι μεγαλύτερα σε σχέση με την επιλογή της στρατηγικής της σύγκρουσης. Εντούτοις, τόσο το Ισραήλ όσο και η Παλαιστίνη αντιλαμβάνονται ότι η επιλογή που μπορεί να ικανοποιήσει το κρατικό τους συμφέρον είναι η στρατηγική της σύγκρουσης (Α-Β'), ώστε να περιορίσουν στο ελάχιστο τυχόν απώλειες, ενώ ταυτόχρονα τους δίνεται η δυνατότητα για τυχόν μεγιστοποίηση των κερδών τους.

Επομένως, είναι αντιληπτό ότι το παίγνιο «δύλλημα του φυλακισμένου» κατευθύνει τους ορθολογικούς δρώντες στη σύγκρουση καθώς και οι δύο παίκτες υιοθετούν μη συνεργατικές στρατηγικές. Ο Rapoport επισημαίνει, ότι αν οι παίκτες υιοθετήσουν στρατηγικές που βασίζονται στη συνεργασία (coalition solution), τα αποτελέσματα που θα αποκομίσουν θα βελτιώσουν σε μεγάλο βαθμό την υφιστάμενη κατάσταση, προσφέροντας τους μεγαλύτερα κέρδη και πλεονεκτήματα.⁸⁵

83 Hector Correa, "Game Theory as an Instrument for the Analysis of International Relations", Ritsumeikan Annual Review of International Studies, Vol 14, No.2, Kyoto, 2001, σελ.201-202.

84 Ibid, σελ. 202. Οι τιμές στα κελιά που βρίσκονται στα αριστερά αφορούν το Ισραήλ και οι τιμές στα δεξιά την Παλαιστίνη.

85 Anatol Rapoport (1962), σελ. 114.

Αναφορικά με τη λύση που μπορεί να δοθεί στο παίγνιο «δίλλημα του φυλακισμένου», ο Βαρβαρούσης ισχυρίζεται ότι αν υιοθετηθεί από τους δύο παίκτες μια αμοιβαία διάθεση συναίνεσης, τότε δίδεται η δυνατότητα να αποτραπεί η σύγκρουση μέσω των συμβιβασμών. Ο συγγραφέας, επικαλούμενος τον Charles Lockhart, εξηγεί ότι για να επιτευχθεί η συναίνεση και η έξοδος από το «δίλλημα» θα πρέπει να υφίστανται τα εξής δύο αξιώματα: πρώτον, η υιοθέτηση δεσμεύσεων σε χαμηλούς τόνους που θα περιορίζουν την ανάδειξη προκλητικών ενεργειών και δεύτερον, οι δύο παίκτες οφείλουν να αντιληφθούν ότι πιθανή σύγκρουση δεν θα τους προσφέρει κανένα όφελος.⁸⁶

Κεφάλαιο 2ο : Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων Που Δεν Προϋποθέτουν τη Λογική

Στην προηγούμενη ενότητα, αναλύθηκαν οι θεωρίες που επιδιώκουν την ανάλυση της διαδικασίας λήψης των αποφάσεων υπό το πρίσμα του ορθολογικού λήπτη των αποφάσεων. Ο λήπτης των αποφάσεων δρα ή επιδιώκει να δράσει μέσω μιας ορθολογικής διαδικασίας που θα του επιτρέψει να υιοθετήσει πολιτικές, που θα του αποκομίσουν κέρδη και πλεονεκτήματα. Αξιοποιώντας την ορθολογική διαδικασία λήψης των αποφάσεων, επιχειρεί τον εντοπισμό των κατάλληλων επιλογών και ενεργειών ανάλογα με το περιβάλλον και τις συνθήκες που αντιμετωπίζει. Στην παρούσα ενότητα, θα επιχειρηθεί η παρουσίαση των θεωριών λήψης αποφάσεων που δεν θέτουν ως βασική προϋπόθεση τον ορθολογισμό, αλλά μια σειρά διαφορετικών παραγόντων, που έχουν άμεση επίδραση στον λήπτη των αποφάσεων και στη διαδικασία που θα ακολουθήσει για να λάβει τις απαραίτητες αποφάσεις.

2.1. Η Θεωρία της Παρανόησης (Misperception)

Ο θεωρητικός που ανέπτυξε τη θεωρία της παρανόησης είναι ο καθηγητής διεθνών σχέσεων Robert Jervis, τόσο μέσω του βιβλίου του «Perception and Misperception in International Politics», όσο και με σειρά επιστημονικών άρθρων. Ο Jervis επιχειρεί να καταρρίψει το επιχείρημα ότι οι λήπτες των αποφάσεων αντιλαμβάνονται με ακρίβεια το περιβάλλον στο οποίο δρουν και ότι αν ορισμένες φορές οι λήπτες των αποφάσεων παρανοήσουν και παρερμηνεύσουν τις δράσεις των άλλων δρώντων, αυτό συμβαίνει καθαρά λόγω τύχης. Ο συγγραφέας υπογραμμίζει ότι οι αντιλήψεις για τους δρώντες ποικίλουν και οι παρανοήσεις δεν αποτελούν προϊόν της τύχης, αλλά αντιθέτως οι μελετητές είναι σε θέση να εντοπίσουν τους παράγοντες και τους λόγους που υφίστανται οι παρερμηνείες και να

⁸⁶ Ibid, σελ. 103-104.

κατανοήσουν τις αποφάσεις που έλαβαν κάθε φορά οι δρώντες.⁸⁷ Ο Jervis, παρουσιάζει τρία επίπεδα ανάλυσης το διεθνές, το εθνικό και το γραφειοκρατικό που επιδιώκουν την εξήγηση της διαδικασίας της λήψης αποφάσεων από τους δρώντες, ωστόσο υπογραμμίζει τις αδυναμίες τους αναφορικά με την κατανόηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων που υιοθέτησαν οι δρώντες. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον ατομικό παράγοντα και επισημαίνει ότι οι πεποιθήσεις και οι αντιλήψεις των ληπτών των αποφάσεων, διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στην κατανόηση της ανωτέρω διαδικασίας και ως εκ τούτου, αναπτύσσει ένα μοντέλο δύο βημάτων που θα εξετάζει αφενός τις αντιλήψεις του δρώντα ως βασικές αιτίες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του και αφετέρου διερευνά την σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στις εικόνες που έχει ο λήπτης των αποφάσεων και στις πληροφορίες που κατέχει.⁸⁸

Ο Jervis υπογραμμίζει ότι η αντίληψη των δρώντων (perception) επηρεάζεται άμεσα και ουσιαστικά από τη γνωσιακή προδιάθεση (cognitive predisposition) και ως εκ τούτου καταγράφει τα γνωστικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι λήπτες των αποφάσεων. Το πρώτο γνωστικό εμπόδιο είναι η γνωστική συνέπεια (cognitive consistency), δηλαδή «η τάση των ανθρώπων να βλέπουν αυτό που αναμένουν να δουν και να αφομοιώνουν τις εισερχόμενες πληροφορίες σε προϋπάρχουσες εικόνες».⁸⁹ Ο συγγραφέας διακρίνει τη γνωστική συνέπεια σε λογική και μη λογική και επισημαίνει ότι με τον όρο «λογικός» εννοεί, ότι οι τρόποι που χρησιμοποιεί ο λήπτης αποφάσεων για να ερμηνεύσει τα στοιχεία που προσλαμβάνει είναι σύμφωνοι με γενικά παραδεδεγμένους κανόνες συναγωγής συμπερασμάτων.⁹⁰ Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τη λογική γνωστική συνέπεια, αν αντιλαμβάνεται ένας λήπτης αποφάσεων ότι ένας συγκεκριμένος δρών είναι επιθετικός, τότε είναι λογικό να είναι ιδιαίτερα καχύποπτος προς τις προθέσεις του. Επομένως, βασικός παράγων που καθορίζει τη λογική γνωστική συνέπεια είναι οι εμπειρίες που κατέχει ο λήπτης των αποφάσεων. Αναφορικά με τη μη λογική γνωστική συνέπεια, ο συγγραφέας παραθέτοντας μια σειρά από ιστορικά παραδείγματα εξηγεί ότι οι λήπτες των αποφάσεων, συχνά διαμορφώνουν αξίες και υιοθετούν πολιτικές που αφενός εξυπηρετούν πολλαπλούς στόχους, αφετέρου όμως αδυνατούν να λάβουν υπόψη τους τις αξίες και τα συμφέροντα των άλλων δρώντων και ως εκ τούτου οι πολιτικές που υιοθετούν χαρακτηρίζονται ως αποτυχημένες.⁹¹

87 Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, New Jersey, 1976, σελ. 4-5.

88 Ibid, σελ. 16-31.

89 Ibid, σελ. 117.

90 Ibid, σελ. 117-119.

91 Ibid, σελ. 128-142.

Το δεύτερο γνωστικό εμπόδιο που αντιμετωπίζει ο λήπτης των αποφάσεων αφορά την αφομοίωση των πληροφοριών στις προϋφιστάμενες παραδοχές ή πεποιθήσεις του. Ο συγγραφέας υπογραμμίζει ότι η διαδικασία εξαγωγής συμπερασμάτων, που βασίζεται στη λογική και στην ύπαρξη πρότερων εμπειριών, πέρα από τη γνωστική συνέπεια έχει επίσης ως αποτέλεσμα οι δρώντες να αφομοιώνουν και να κατανοούν τις πληροφορίες που λαμβάνουν, μέσω των προϋφιστάμενων πεποιθήσεων και να αντιλαμβάνονται αυτό που αναμένουν να αποκομίσουν από τις πληροφορίες αυτές. Οι δρώντες αγνοούν ή τουλάχιστον παρερμηνεύουν πληροφορίες, όταν αυτές αντιτίθενται στις πεποιθήσεις τους, ενώ αντιθέτως αποδέχονται με ιδιαίτερη ευκολία πληροφορίες που επιβεβαιώνουν τις υφιστάμενες θέσεις τους.⁹² Οι προσδοκίες των δρώντων για τη συμπεριφορά που θα υιοθετήσουν οι άλλοι δρώντες, δημιουργούν προδιαθέσεις που τους κατευθύνουν να κατανοήσουν συγκεκριμένες εικόνες και πληροφορίες και να απορρίψουν κάποιες άλλες, ενώ συχνά εξάγουν υποσυνείδητα συμπεράσματα στη βάση των ανωτέρω πληροφοριών και ως εκ τούτου δεν δύνανται να αντιληφθούν την ύπαρξη πιθανών εναλλακτικών επιλογών.

Ο συγγραφέας εξηγεί, ότι με τον ίδιο τρόπο πράττουν και οι λήπτες των αποφάσεων των κρατών, καθώς έχοντας αναπτύξει μια συγκεκριμένη εικόνα για ένα άλλο κράτος, μέσω των εμπειριών τους, διατηρούν την εικόνα αυτή παραβλέποντας μια σειρά πληροφοριών. Η εικόνα που έχουν σχηματίσει επηρεάζει άμεσα και τις πεποιθήσεις τους, αναφορικά με τις μελλοντικές συμπεριφορές των άλλων κρατών. Η ανωτέρω συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από τον συγγραφέα, ως μη λογική γνωστική διαστρέβλωση (irrational cognitive distortion), καθώς ο λήπτης των αποφάσεων απορρίπτει κάθε νέα πληροφορία εμμένοντας στις υφιστάμενες θέσεις του και ως εκ τούτου αποτυγχάνει να αποκτήσει τη σωστή αντίληψη των δεδομένων που τον περιβάλλουν. Ο Jervis επισημαίνει, λοιπόν, ότι βασική προϋπόθεση για την λήψη μιας ευφυούς απόφασης από το λήπτη των αποφάσεων, είναι η αφομοίωση μεγάλου όγκου πληροφοριών στις προϋφιστάμενες παραδοχές του.⁹³

Το τρίτο γνωστικό εμπόδιο με το οποίο τίθεται αντιμέτωπος ο λήπτης των αποφάσεων, είναι η πρόωγη γνωστική φραγή (premature cognitive closure), δηλαδή η άρνηση του δρώντα να αλλάξει θεωρία και η νοητική ακαμψία για την άντληση και αξιοποίηση των νέων πληροφοριών που αντιτίθενται στις υφιστάμενες αντιλήψεις του δρώντα. Καθώς η πεποίθηση του δρώντα έχει εγκαθιδρυθεί, η έλευση νέων πληροφοριών δεν δύναται να αποφέρει τα αποτελέσματα που θα μπορούσε να αποφέρει σε ένα πρότερο χρονικό επίπεδο.⁹⁴ Ο Jervis, επιπλέον, διακρίνει τρεις

92 Η φράση, «δεν έχει σημασία αν είναι λάθος η αναφορά, αλλά ότι πρέπει να είναι λάθος», την οποία χρησιμοποιεί ο συγγραφέας τονίζει έκδηλα, την άρνηση που επιδεικνύουν συνήθως οι λήπτες των αποφάσεων σε μη ικανοποιητικές πληροφορίες, Ibid, σελ. 143-145.

93 Ibid, σελ. 145-156.

94 Ibid, σελ. 187-189.

επιπτώσεις της πρόωρης γνωστική φραγής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Πρώτον, οι πολιτικές του λήπτη των αποφάσεων παραμένουν σταθερές καθώς οι αντιλήψεις αλλάζουν με αργούς ρυθμούς και δεύτερον, ο λήπτης της απόφασης αξιοποιεί την πρώτη πληροφορία που θα αντλήσει και η οποία θα ικανοποιήσει τις παραδοχές του, χωρίς να επιζητεί την εξεύρεση εναλλακτικών επιλογών,⁹⁵ διεργασία που την χαρακτηρίζει ο συγγραφέας ως αντιληπτική ικανοποιητική (perceptual satisficing). Τέλος, η τρίτη επίπτωση αναφέρει ότι οι λήπτες των αποφάσεων για να επιτύχουν υψηλό ποσοστό εύστοχων αντιλήψεων, θα πρέπει να προχωρούν στις εκτιμήσεις τους εφόσον έχουν συγκεντρώσει όλα τα διαθέσιμα στοιχεία.⁹⁶ Ο συγγραφέας, τονίζει ότι η προσκόλληση του δρώντα στις προϋφιστάμενες παραδοχές του και η νοητική του ακαμψία έχουν ως αποτέλεσμα, οι πληροφορίες που είναι συμβατές με τις παραδοχές του να αφομοιώνονται, δημιουργώντας νέες παραδοχές που δεν θα του επιτρέψουν να εντοπίσει την εμφάνιση τυχόν εναλλακτικών επιλογών και επομένως ο δρών θα οδηγηθεί στην υιοθέτηση λανθασμένων αντιλήψεων. Η ανωτέρω διεργασία ονομάζεται επίδραση κάλυψης (masking effect), σύμφωνα με τον Jervis.⁹⁷

Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι ένας δρών συνήθως αφομοιώνει τις εισερχόμενες πληροφορίες στις υφιστάμενες εικόνες που διαθέτει όταν οι πληροφορίες που λαμβάνει είναι σε μεγάλο βαθμό διαφορούμενες, καθώς οι νέες πληροφορίες δεν έχουν την απαραίτητη δυναμική για να αμφισβητήσουν τις πεποιθήσεις του. Παράλληλα ο δρών χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη αυτοπεποίθηση αναφορικά με τις παραδοχές του, γεγονός που τον καθιστά μη ανεκτικό σε αντίθετες απόψεις και φυσικά αδυνατεί να εντοπίσει τυχόν εναλλακτικές επιλογές που θα τον βοηθούσαν έτι περαιτέρω στην ικανοποίηση των στόχων του. Τέλος, όσο περισσότερο είναι ο δρών δεσμευμένος με μια συγκεκριμένη θεωρία που θα κατευθύνει τις κινήσεις του, τόσο δυσκολότερο είναι για τον ίδιο να αποδεχθεί τις αδυναμίες της θεωρίας του και να αναζητήσει μια νέα θεωρία.⁹⁸

Ο Jervis εξηγεί ότι οι κύριες πηγές που διαμορφώνουν την γνωστική προδιάθεση των ληπτών των αποφάσεων είναι τα διδάγματα που έχει αποκομίσει ο δρών από την ιστορία. Ο συγγραφέας παρουσιάζει τέσσερις μεταβλητές που ασκούν άμεση επιρροή στις παραδοχές του, τα γεγονότα και τις εμπειρίες που έχει βιώσει ο ίδιος (firsthand experiences), τις πρώιμες εμπειρίες που κατέχει λόγω γεγονότων που έλαβαν χώρα στον παρελθόν (early experiences), ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα και επηρέασαν σοβαρά τόσο τον ίδιο τον δρώντα όσο και τη χώρα του (όπως επαναστάσεις, πόλεμοι,

95 Στοιχείο που μας παραπέμπει στην θεωρία του Herbert Simon περί υιοθέτησης της ικανοποιητικής επιλογής. Βλ. κεφάλαιο 1.1.

96 Ibid, σελ. 191-193.

97 Ibid, σελ. 193-195.

98 Ibid, σελ. 195-201.

κρίσεις κ.α.), δημιουργώντας εικόνες και πεποιθήσεις που δύσκολα μπορούν να ανατραπούν.⁹⁹ Ένας σημαντικός παράγων επίσης, που διαμορφώνει τη γνωστική προδιάθεση των ληπτών των αποφάσεων, είναι οι γνώσεις που κατέχει ο δρών για το εσωτερικό πολιτικό σύστημα της χώρας του, καθώς το ίδιο το πολιτικό σύστημα τον καθοδηγεί για το ποιες στρατηγικές μπορεί να ακολουθήσει, ενώ συχνά επιδιώκει την κατανόηση της λειτουργίας των πολιτικών συστημάτων των άλλων κρατών, αντλώντας συμπεράσματα από τη λειτουργία του δικού του πολιτικού συστήματος.¹⁰⁰

Τέλος, το σύνολο των άμεσων προβληματισμών (evoked sets), δύναται να επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τις αντιλήψεις του δρώντος, καθώς για να εντοπισθούν οι παραδοχές του θα πρέπει να εντοπισθούν τα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει και η ποιότητα των πληροφοριών που έχει καταφέρει να συλλέξει. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι συχνά, οι λήπτες των αποφάσεων όντες απορροφημένοι σε μια σειρά προβλημάτων που καλούνται να αντιμετωπίσουν, αδυνατούν να αξιολογήσουν τη σημασία των πληροφοριών που συλλέγουν και ως εκ τούτου τις αγνοούν, δυσχεραίνοντας έτι περαιτέρω τις προσπάθειές τους για την υιοθέτηση της καταλληλότερης επιλογής κατά τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων.¹⁰¹ Ο συγγραφέας παρουσιάζει έναν ακόμη παράγοντα που έχει άμεση επίδραση στο λήπτη των αποφάσεων και δεν του επιτρέπει να αποδράσει από τις λανθασμένες αντιλήψεις που υιοθετεί. Ο παράγων αυτός είναι η γνωστική δυσαρμονία (cognitive dissonance). Σύμφωνα με τη θεωρία της γνωστικής δυσαρμονίας, η οποία αναπτύσσεται μετά την υλοποίηση της διαδικασίας λήψης των αποφάσεων και ασκεί ψυχολογική πίεση, ο δρών έχοντας λάβει μια απόφαση βασισμένος σε μια συγκεκριμένη αντίληψη και ψυχολογικά δεσμευμένος, είτε απορρίπτει είτε διαστρεβλώνει πληροφορίες που λαμβάνει σε μεταγενέστερο χρόνο και οι οποίες αμφισβητούν την απόφασή του. Ο λήπτης των αποφάσεων επιζητεί πληροφορίες που θα επιβεβαιώσουν τη συμπεριφορά που υιοθέτησε, καθώς θεωρεί ότι οι αποφάσεις που έλαβε δεν επιδέχονται αμφισβήτησης αναφορικά με την αποτελεσματικότητά τους. Αν η απόφαση που έλαβε δεν επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, τότε ο δρών επικαλείται πληροφορίες που δικαιολογούν την απόφασή του ή επιδιώκει την ανάδειξη στοιχείων που θέτουν εν αμφιβόλω τις εναλλακτικές επιλογές που διέθετε τη δεδομένη χρονική στιγμή.¹⁰² Η προσπάθεια του λήπτη των αποφάσεων να μειώσει αυτή τη γνωστική δυσαρμονία, τον οδηγεί στην αλλαγή των πεποιθήσεων του και έχει ως αποτέλεσμα να επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό οι μελλοντικές αποφάσεις, οι δράσεις και οι αντιλήψεις του.

99 Ibid, σελ.219-282.

100 Ibid, σελ.283-286.

101 Ibid, σελ.203-215.

102 Ibid, σελ.382-386.

Ο συγγραφέας εξηγεί λοιπόν, τους παράγοντες για τους οποίους ο λήπτης των αποφάσεων εμμένει στην απόφαση που έχει λάβει. Επισημαίνει ότι η ψυχολογική δέσμευση του για την απόφαση που έχει λάβει, την οποία θεωρεί ως αναμφισβήτητα σωστή και η αδράνεια του για αναζήτηση εναλλακτικών επιλογών, σε συνδυασμό με την επίδραση που του ασκεί το υψηλό κόστος που καλείται να καταβάλλει και το οποίο δεν του επιτρέπει την διερεύνηση εναλλακτικών, ασκούν ισχυρές ψυχολογικές πιέσεις στο λήπτη των αποφάσεων, επηρεάζοντας τις αντιλήψεις του και ως εκ τούτου τις μελλοντικές πολιτικές που θα υιοθετήσει.¹⁰³

Έχοντας αναλύσει τους παράγοντες που διαμορφώνουν τη γνωστική προδιάθεση του λήπτη των αποφάσεων, ο συγγραφέας παρουσιάζει μέσα από το εξαιρετικό έργο του, τις παρανοήσεις του λήπτη των αποφάσεων με τις οποίες συχνά αντιμετωπίζει τους άλλους δρώντες. Ο Jervis εξηγεί, ότι η πιο συνηθισμένη λανθασμένη αντίληψη που χαρακτηρίζει έναν λήπτη αποφάσεων είναι η υπερεκτιμημένη εικόνα που σχηματίζει για τον εκάστοτε αντίπαλο δρώντα, καθώς πιστεύει ότι η συμπεριφορά που έχει υιοθετήσει είναι συγκεντρωτική, σχεδιασμένη και απόλυτα συντονισμένη με τους στόχους που επιδιώκει να επιτύχει. Ο λήπτης των αποφάσεων θεωρεί ότι ο αντίπαλος διαθέτει χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στη συμπεριφορά που υιοθετούσε ο Μακιαβέλι και ότι κάθε επιλογή του είναι προμελετημένη. Επομένως επιδιώκει να εντοπίσει στοιχεία που ίσως δεν ανταποκρίνονται στη πραγματικότητα παραβλέποντας παράγοντες, όπως η τύχη, η σύγχυση και η λανθασμένη πληροφόρηση, που θα μπορούσαν να είχαν διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στη στρατηγική ενός αντιπάλου.¹⁰⁴

Ο Jervis δίνει ιδιαίτερη σημασία στην λανθασμένη αντίληψη που αποκτά ένας λήπτης αποφάσεων, αναφορικά με τις ενέργειες που υιοθετούν οι υφιστάμενοι αξιωματούχοι του λήπτη των αποφάσεων της αντίπαλης πλευράς. Εξηγεί λοιπόν, ότι είναι πολύ πιθανό ένας υφιστάμενος να ενεργήσει παρακούοντας τις εντολές που του έχουν δοθεί, δεδομένο όμως που είναι άγνωστο προς το λήπτη των αποφάσεων. Έτσι, οι ενέργειες του υφιστάμενου εκλαμβάνονται ως ενέργειες της επίσημης κυβέρνησης, ενώ στην ουσία συχνά αντιτίθενται στις κυβερνητικές εντολές. Παράλληλα, ο ίδιος ο λήπτης των αποφάσεων έχει την πεποίθηση ότι οι υφιστάμενοι του, παραμένουν πιστοί στις δικές του εντολές και παραβλέπει την πιθανότητα οι εντολές του να μην ικανοποιηθούν εξίσου και ως εκ τούτου να δημιουργηθούν εικόνες προς τον αντίπαλο διαφορετικές, από αυτές που θα επιθυμούσε ο λήπτης των αποφάσεων να αποστείλει. Ο συγγραφέας υπογραμμίζει, ότι η ανυπακοή εκ μέρους των υφισταμένων δημιουργεί δύο προβλήματα, αφενός ο λήπτης των αποφάσεων δεν κατέχει τον απόλυτο έλεγχο της εξωτερικής πολιτικής και αφετέρου αν ο υφιστάμενος αξιωματούχος δεν πληροφορήσει

103 Ibid, σελ.387-406.

104 Ibid, σελ. 319-323.

εγκαίρως τον λήπτη των αποφάσεων για τις ενέργειές του, τότε οι λανθασμένες εικόνες που θα σταλούν στην αντίπαλη πλευρά δεν θα είναι γνωστές στο λήπτη των αποφάσεων και επομένως δεν θα μπορεί να κατανοήσει τις πολιτικές που θα υιοθετήσουν οι αντίπαλοι.¹⁰⁵ Το ανωτέρω πρόβλημα έχει ως πιο πιθανή συνέπεια την ενίσχυση της έντασης και της σύγκρουσης των δύο πλευρών, καθώς ο λήπτης των αποφάσεων της μιας πλευράς λαμβάνει τις ενέργειες της άλλης ως ανακόλουθες και παραπλανητικές.¹⁰⁶

2.2. Ομαδοσκέψη (Groupthink)

Ο όρος ομαδοσκέψη αναπτύχθηκε από τον κοινωνικό ψυχολόγο Irving Janis το 1972, με το έργο του “Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiascoes“, επιδιώκοντας την ανάλυση των παραγόντων που οδήγησαν ομάδες χάραξης της πολιτικής σε λάθη με αρνητικά αποτελέσματα (fiascoes). Όπως αναφέρει ο ίδιος ο συγγραφέας, επιχείρησε μέσα από μια μελέτη ιστορικών γεγονότων, να εντοπίσει τους λόγους που οδήγησαν τις υπεύθυνες ομάδες για τη λήψη των αποφάσεων να προβούν σε ενέργειες, μη βασιζόμενες στη λογική και στη κριτική σκέψη. Βασικό χαρακτηριστικό των μελών των ομάδων αυτών ήταν, η επιμονή τους και η στήριξή τους στην ομάδα και στις πολιτικές που υιοθετούσε, παρά το γεγονός ότι οι πολιτικές αυτές ήταν λανθασμένες και εναντιώνονταν στη συνείδηση του κάθε μέλους.¹⁰⁷ Με τον όρο ομαδοσκέψη, ο συγγραφέας αναφέρεται στο τρόπο σκέψης που υιοθετεί μια ενιαία ομάδα ανθρώπων σε καταστάσεις όπου η επιδίωξη της συμφωνίας είναι τόσο ισχυρή, ώστε να παραβλέπουν εναλλακτικές επιλογές που θα τους προσφέρουν πιο ρεαλιστικά και απτά αποτελέσματα. Εξηγεί ότι όταν μια ομάδα δέχεται ισχυρότατες πιέσεις, δεν δύναται να διατηρήσει, τόσο την πνευματική διαύγεια ή αποτελεσματικότητα και τον έλεγχο της πραγματικότητας, όσο και την ανεπηρέαστη ηθική της κρίση.¹⁰⁸ Ο Janis υπογραμμίζει ότι η προσπάθεια των μελών της ομάδας να μην ασκήσουν αυστηρή κριτική, τόσο στον αρχηγό όσο και στα άλλα μέλη της ομάδας για τις πολιτικές που καταθέτουν, με στόχο τη διατήρηση ενός συμπαγούς πλαισίου, που χαρακτηρίζεται από ομοφωνία, έχει ως αποτέλεσμα τα μέλη να μην θέτουν αυστηρά κριτήρια στο τρόπο σκέψης τους και να υφίσταται έλλειψη κριτικής αξιολόγησης των εναλλακτικών επιλογών. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι όσο πιο ισχυρό το αίσθημα της αλληλεγγύης ανάμεσα στα

105 Ibid, σελ.329-332. Οι αιτίες που μπορούν να οδηγήσουν έναν υφιστάμενο αξιωματούχο να μην υπακούσει στις εντολές του λήπτη των αποφάσεων είναι λόγω της διαφορετικής άποψης που εκφράζει, όσον αφορά τις αξίες, τα αποτελέσματα και τις τακτικές που επιζητά ο λήπτης των αποφάσεων. Ibid, σελ.332-333.

106 Ibid, σελ.335.

107 Irving L. Janis, “Groupthink: The Desperate Drive for Consensus at Any Cost”, στο Jay Shafritz, J. Steven Ott και Yong Suk Jang (επιμ.), *Classics of Organization Theory*, 8th Edition, Cengage Learning, 2016, σελ. 161.

108 Ibid, σελ.162.

μέλη μιας ομάδας που χαράσσει πολιτική, τόσο πιο πιθανό είναι η κριτική σκέψη να αντικατασταθεί από το σύνδρομο της ομαδοσκέψης. Ως εκ τούτου οι αποφάσεις και οι ενέργειες της ομάδας, που χαρακτηρίζονται ως παράλογες, αποφέρουν καταστροφικά αποτελέσματα μέσω της στρέβλωσης της πραγματικότητας, της υιοθέτησης επικίνδυνων πολιτικών και της αποπομπής κάθε ηθικού φραγμού.¹⁰⁹

Ο Janis κατέγραψε οκτώ είδη συμπτωμάτων (symptoms) του συνδρόμου της ομαδοσκέψης,¹¹⁰ τα οποία ομαδοποιούνται με βάση το κύριο χαρακτηριστικό τους σε τρεις κατηγορίες.¹¹¹ Το χαρακτηριστικό της πρώτης κατηγορίας είναι η υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων της ομάδας και περιλαμβάνει τα εξής δύο συμπτώματα. Πρώτον, την αίσθηση ότι είναι άτρωτη (invulnerability), στοιχείο που οδηγεί τα μέλη της ομάδας να χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα αυτοπεποίθησης, αγνοώντας τους πιθανούς κινδύνους που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν και επομένως είναι πολύ πιθανόν να λάβουν αποφάσεις με υψηλό ρίσκο, ενώ ταυτόχρονα μειώνονται τα αντανakλαστικά τους σε καταστάσεις κινδύνου. Το δεύτερο σύμπτωμα, είναι η πεποίθηση ότι η ομάδα διακατέχεται από μια έμφυτη ηθική (inherent morality), γεγονός που επιτρέπει στα μέλη να αγνοούν τις ηθικές συνέπειες των αποφάσεων που θα υιοθετήσουν.¹¹² Αναφορικά με τη δεύτερη κατηγορία, το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η στενότητα του πνεύματος (closed-mindedness), καθώς η ομάδα παρουσιάζει τόσο το σύμπτωμα της συλλογικής εκλογίκευσης (collective rationalization), όσο και το σύμπτωμα της δημιουργίας στερεότυπων για τις άλλες ομάδες λήψης αποφάσεων (Stereotypes of Out-Groups). Το σύμπτωμα της συλλογικής εκλογίκευσης έχει ως αποτέλεσμα, τα μέλη της ομάδας να απορρίπτουν εισερχόμενες πληροφορίες και δεδομένα που αντιτίθενται στις υφιστάμενες πεποιθήσεις που κατέχουν για ένα ζήτημα και επομένως να αγνοούν στοιχεία που ενδεχομένως θα τους ήταν ιδιαίτερα χρήσιμα κατά τη διαδικασία της λήψης αποφάσεων. Η ομάδα επιπλέον διακατέχεται από στερεότυπα αναφορικά με τους αντίπαλους ηγέτες, τους οποίους αντιλαμβάνεται είτε ως ιδιαίτερα εχθρικούς, γεγονός που τους αποθαρρύνει να υιοθετήσουν ειλικρινείς πολιτικές καθώς οι τελευταίες δεν θα έχουν αντίκρισμα, είτε ως αδύναμους για να ανατρέψουν τους επιδιωκόμενους στόχους τους, γεγονός που τους προσφέρει ένα αίσθημα υπερβολικής αυτοπεποίθησης και ανωτερότητας έναντι του αντιπάλου.

Τέλος, η τρίτη κατηγορία έχει ως κύριο χαρακτηριστικό τις πιέσεις που ασκούνται με στόχο την επίτευξη ομοφωνίας και περιλαμβάνει τα συμπτώματα της άμεση πίεσης στους διαφωνούντες

109 Ibid, σελ.162-163.

110 Ibid, σελ.163-166.

111 Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης (1997), σελ. 96-97 και Paul 't Hart, "Irving L. Janis' Victims of Groupthink", Political Psychology, Vol. 12, No. 2, 1991, σελ.257-259.

112 Irving L. Janis (2016), σελ. 163-166.

(direct pressures on dissenters), της αυτολογοκρισίας (self-censorship), της ψευδαίσθησης της ομοφωνίας (illusion of unanimity) και των αυτόκλητων θεματοφυλάκων της αποτελεσματικότητας και της ηθικής της ομάδας (self-appointed mindguards). Ο συγγραφέας εξηγεί ότι τα μέλη της ομάδας ασκούν ισχυρές πιέσεις σε όποιο μέλος εκφράσει αντιρρήσεις ή αμφιβολίες, αναφορικά με τις πολιτικές που έχει εγκρίνει η πλειοψηφία της ομάδας, αξιολογώντας και την πίστη του στην ομάδα. Παράλληλα, τα μέλη της ομάδας δεν επιδιώκουν την απόκλισή τους από τη κοινή πολιτική που έχει χαράξει η ομάδα στο σύνολό της και επομένως, δεν εκφράζουν τις πιθανές αμφιβολίες τους για την αποτελεσματικότητα των αποφασισθέντων πολιτικών. Αυτός ο αυτοπεριορισμός και η μη ανάδειξη των αμφιβολιών τους στην ομάδα, έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται μια ψευδαίσθηση ομοφωνίας ανάμεσα στα μέλη, επιφέροντας τον παραγκωνισμό της ατομική κριτικής σκέψης και τη μειωμένη αντίληψη αναφορικά με τα πραγματικά δεδομένα που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Αν όμως, επισημαίνει ο συγγραφέας, εκφρασθούν τελικώς ισχυρές διαφωνίες από μέλη της ομάδας, είναι πιθανό το ενδεχόμενο η ψευδαίσθηση της ομοφωνίας να διαλυθεί, επαναφέροντας τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας στη σκληρή πραγματικότητα και στους κινδύνους που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Ωστόσο, για να αποφευχθεί η ανωτέρω κατάσταση, συχνά ορισμένα μέλη της ομάδας δρουν ως αυτόκλητοι θεματοφύλακες, οι οποίοι επιδιώκουν την προστασία του αρχηγού της ομάδας και τη διατήρηση της πίστης των υπολοίπων μελών στην αποτελεσματικότητα και την ηθική υπεροχή της ομάδας και των αποφάσεων που έχει λάβει.¹¹³

Ο Janis υπογραμμίζει ότι αν μια ομάδα λήψης αποφάσεων επιδεικνύει τα περισσότερα ή όλα τα ανωτέρω συμπτώματα, τότε θα έρθει αντιμέτωπη με μια σειρά αρνητικών συνεπειών εξαιτίας των λανθασμένων διαδικασιών λήψης αποφάσεων που ακολούθησαν, οι οποίες δεν επέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Τα μέλη της ομάδας δεν θα έχουν στη διάθεσή τους μεγάλο αριθμό εναλλακτικών επιλογών για την κρίση που επιδιώκουν να επιλύσουν. Επιπλέον, δεν επιδιώκουν την άντληση επιπρόσθετων πληροφοριών που θα τους επιτρέψουν την καλύτερη αξιολόγηση των κινδύνων και των πλεονεκτημάτων που θα τους προσφέρει η κάθε εναλλακτική επιλογή, ενώ δεν θα είναι σε θέση να εντοπίσουν τυχόν παθογένειες που θα αποτελέσουν τροχοπέδη στην υλοποίηση των πολιτικών που υιοθέτησαν. Επομένως, υφίσταται υψηλός βαθμός κινδύνου περί μη επίτευξης των επιδιωκόμενων στόχων και αποτυχίας διαχείρισης της κρίσης, γεγονός που θα προκαλέσει ισχυρές απώλειες στο ίδιο το κράτος.¹¹⁴

113 Ibid, σελ.163-166.

114 Ibid, σελ.165-166.

Κεφάλαιο 3ο : Η Συμβολή του Graham Allison στις Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων

Έχοντας καταγράψει και αναλύσει τις βασικές θεωρίες λήψης αποφάσεων όπως αυτές παρουσιάστηκαν από σημαντικούς θεωρητικούς τόσο των διεθνών σχέσεων όσο και άλλων εξίσου σημαντικών επιστημονικών κλάδων, στον παρόν υποκεφάλαιο θα εξετασθούν τα εννοιολογικά υποδείγματα του Graham Allison και η συμβολή τους στη καλύτερη κατανόηση και συστηματοποίηση της δυναμικής της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Ο Allison, αξιοποιώντας τη κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962 ανάμεσα στις δύο τότε μεγάλες υπερδυνάμεις, τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, επιχείρησε να αναδείξει τις θεμελιώδεις υποθέσεις πάνω στις οποίες στηρίζονται οι αναλυτές κατά την εξέταση θεμάτων που αφορούν ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι δύο υπερδυνάμεις, για ένα χρονικό διάστημα δεκατριών ημερών, βρέθηκαν στα πρόθυρα ενός πυρηνικού πολέμου, τα αποτελέσματα του οποίου θα ήταν δραματικά για εκατομμύρια ανθρώπους. Όπως ανέφερε και ο ίδιος ο Πρόεδρος Kennedy, περίπου 100 εκατομμύρια ανθρώπους θα θρηνούσαν τόσο οι ΗΠΑ όσο και η ΕΣΣΔ ενώ αρκετά εκατομμύρια ευρωπαίοι πολίτες θα έχαναν τη ζωή τους επίσης,¹¹⁵ γεγονός που θα άλλαζε οριστικά τον ρου της παγκόσμιας ιστορίας. Η κρίση της Κούβας και η πιθανή αρνητική έκβασή της, θα μπορούσε να αποτελέσει το «τέλος της ιστορίας» με δραματικότερο τρόπο από αυτόν που περιέγραψε ο Francis Fukuyama στο ομώνυμο βιβλίο του.¹¹⁶

Ο Graham Allison, λοιπόν, αντλώντας σημαντικά στοιχεία από τη Κρίση της Κούβας, επιδίωξε την ανάπτυξη τριών εννοιολογικών υποδειγμάτων, που θα προσέφεραν τα απαραίτητα εκείνα εργαλεία για την κατανόηση εις βάθος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, που υιοθέτησαν τα κυβερνητικά κέντρα των δύο υπερδυνάμεων. Ο συγγραφέας ανέλυσε, σε συνδυασμό με την πολύτιμη αρωγή του ιστορικού Philip Zelikow, το υπόδειγμα του «Ορθολογικού Δρώντος» (Rational Actor Model- Μοντέλο I), το υπόδειγμα «Οργανωσιακή Συμπεριφορά ή Συμπεριφοράς Οργανισμών» (Organizational Behavior Model- Μοντέλο II) και το υπόδειγμα «Κυβερνητικής/Γραφειοκρατικής Πολιτικής ή Κυβερνητικές Διαδικασίες» (Government Politics Model- Μοντέλο III). Ο συγγραφέας με στόχο να εντοπίσει τη δυναμική ή και τις αδυναμίες του κάθε υποδείγματος, κατά την εφαρμογή τους στη Κρίση της Κούβας, έθεσε για κάθε ένα υπόδειγμα ξεχωριστά, τρία βασικά ερωτήματα, πρώτον «γιατί η Σοβιετική Ένωση εγκατέστησε επιθετικούς πυραύλους στη Κούβα;», δεύτερον «γιατί

115 Graham T. Allison, "Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis", *The American Political Science Review*, Vol. 63, no. 3, Harvard University, 1969, σελ. 689.

116 Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, The Free Press, New York, 1992.

οι ΗΠΑ απάντησαν στην ανωτέρω δράση με ναυτικό αποκλεισμό;» και τρίτον «γιατί η Σοβιετική Ένωση απέσυρε τους πυραύλους;», μελετώντας το ίδιο ιστορικό γεγονός υπό το πρίσμα τριών διαφορετικών θεωριών, επιζητώντας τον εντοπισμό εκείνων που δύνανται να εξηγήσουν στο μέγιστο βαθμό τις ενέργειες των υπερδυνάμεων.

3.1. Το Υπόδειγμα του Ορθολογικού Δρώντος

Ο Allison επισημαίνει ότι το υπόδειγμα του ορθολογικού δρώντος, αποτελεί το κύριο εννοιολογικό υπόδειγμα που αξιοποιούν οι περισσότεροι αναλυτές για να κατανοήσουν και να εξηγήσουν τη συμπεριφορά των εθνικών κυβερνήσεων, στη βάση της λογικής της δράσης που ανέπτυξαν για να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι, αποκλείοντας τη μελέτη στοιχείων που εδράζονται στις δράσεις συγκεκριμένων δρώντων εντός της κυβέρνησης. Εξηγεί λοιπόν, ότι το συγκεκριμένο υπόδειγμα είναι ιδιαίτερα χρήσιμο σε πολλές περιπτωσιολογικές μελέτες, ωστόσο χρήζει συμπλήρωσης από τα άλλα δύο υποδείγματα που επικεντρώνονται στη κυβερνητική μηχανή, στις υπηρεσίες και στους πολιτικούς που εμπλέκονται στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Χαρακτηρίζει τους ηγέτες ως τα «μαύρα κουτιά» μιας μηχανής, η οποία παράγει πολλαπλές τάσεις στη λήψη των αποφάσεων, ενώ παράλληλα υπογραμμίζει ότι οι δράσεις που υλοποιούνται αποτελούν αποτέλεσμα «αναρίθμητων και συχνά αλληλοσυγκρουόμενων μικρών πράξεων από ανθρώπους σε διαφορετικά επίπεδα των υπηρεσιών» για την επίτευξη ενός συνόλου στόχων.¹¹⁷

Ο συγγραφέας, αντλώντας στοιχεία μέσα από την πλούσια διεθνής βιβλιογραφία και αξιοποιώντας τις αναλύσεις και τις μελέτες σπουδαίων θεωρητικών,¹¹⁸ πολλοί από τους οποίους έχουν ήδη αναφερθεί νωρίτερα στην παρούσα μελέτη,¹¹⁹ παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν το υπόδειγμα του ορθολογικού δρώντος. Το υπόδειγμα, λοιπόν, αντιλαμβάνεται ότι στις διεθνείς σχέσεις οι ενέργειες που υιοθετούνται, αποτελούν παράγωγο των κυβερνητικών επιλογών με σκοπό τη μεγιστοποίηση στρατηγικών στόχων και επιδιώξεων. Η κυβέρνηση ή το κράτος, συνιστά μια ενιαία ορθολογική μονάδα λήψης αποφάσεων και χαρακτηρίζεται ως ένας ενιαίος δρών, που διαθέτει «ένα σύνολο προτιμήσεων» και «εναλλακτικών επιλογών», ενώ ταυτόχρονα κατέχει μια «μοναδική εκτίμηση» για τις συνέπειες κάθε επιλογής.¹²⁰ Βασική επιδίωξη του δρώντα είναι η εθνική ασφάλεια και τα εθνικά συμφέροντα, που αποτελούν την πηγή τροφοδότησης των ενεργειών που θα λάβει ο

117 Graham T. Allison, Philip Zelikow, “Η Κρίση της Κούβας, Η Ουσία της Απόφασης”, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2006, σελ. 39-41.

118 Ibid, σελ. 53-77.

119 Βλ. τα κεφάλαια 1 και 2.

120 Graham T. Allison, Philip Zelikow (2006), σελ. 79.

δρών, ο οποίος γνωρίζοντας τις εναλλακτικές που θα προωθήσουν τις επιδιώξεις του και τις επιπτώσεις που θα επιφέρουν, δηλαδή υπολογίζοντας τα κέρδη ή τις ζημιές για κάθε επιλογή, προχωρά στην υιοθέτηση εκείνης της ορθολογικής επιλογής που θα μεγιστοποιήσει τους στόχους και τις επιδιώξεις του. Το μοντέλο I, αντιλαμβάνεται ότι οι ενέργειες που υλοποιήθηκαν από ένα κράτος, αποτελούν το μέσο μεγιστοποίησης του οφέλους για την επίτευξη των στόχων που έχει θέσει ο δρών και επομένως, ο αναλυτής εντοπίζοντας τους σκοπούς του δρώντος δύναται να εξηγήσει και να κατανοήσει τις ενέργειες που υιοθέτησε.¹²¹

Βάσει των ανωτέρω στοιχείων, ο Allison κατέγραψε τρία ερωτήματα και επιδίωξε να εντοπίσει τους παράγοντες που οδήγησαν κάθε υπερδύναμη να υιοθετήσει τις ανάλογες ενέργειες. Στο ερώτημα, για ποιο λόγο η ΕΣΣΔ τοποθέτησε τους πυραύλους στη Κούβα, ο συγγραφέας απέδωσε τέσσερις βασικές υποθέσεις. Ένας πρώτος λόγος ήταν η διασφάλιση της άμυνας της Κούβας έναντι των ΗΠΑ. Δεύτερον, η αξιοποίηση της Κούβας ως διαπραγματευτικό χαρτί, τόσο προς το ζήτημα που αφορούσε το Βερολίνο όσο και προς την απόσυρση των εγκατεστημένων πυραύλων στη Τουρκία. Τρίτον, η ΕΣΣΔ επιδίωκε μια νίκη γοήτρου κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ωστόσο, όπως απεδείχθη, κύριος στόχος των Σοβιετικών ήταν η προσπάθεια αποκατάστασης της ισορροπίας των πυρηνικών δυνάμεων.¹²² Στο ερώτημα γιατί οι ΗΠΑ μέσα από ένα σύνολο επιλογών επέλεξαν το ναυτικό αποκλεισμό, ο συγγραφέας εξηγεί ότι οι ΗΠΑ αξιολογώντας τις εναλλακτικές επιλογές που είχαν, σε συνδυασμό με τον υπολογισμό κόστους-οφέλους, κατέληξαν στην επιλογή που αν και αντιμετώπιζε αρκετά προβλήματα κατά την εφαρμογή της, παρά ταύτα προσέφερε σειρά πλεονεκτημάτων κατά την υλοποίησή της. Ο αποκλεισμός σε συνδυασμό με το τελεσίγραφο, προσέφερε τη δυνατότητα αποστολής ενός αποφασιστικού μηνύματος χωρίς τις αρνητικές συνέπειες μια επίθεσης, μετέφερε στους Σοβιετικούς την επιλογή της επόμενης κρίσιμης κίνησης, ενώ παράλληλα προσέφερε στρατιωτικά πλεονεκτήματα στις ΗΠΑ σε ενδεχόμενη συμβατική ναυτική σύγκρουση.¹²³ Τέλος στο τρίτο ερώτημα, αναφορικά με τους λόγους που η ΕΣΣΔ απέσυρε τους πυραύλους, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι η αναγνώριση, από μέρους των Σοβιετικών, της στρατιωτικής ανωτερότητας των ΗΠΑ και η αποφασιστικότητα που επέδειξαν, κατέστησαν σαφές στην ηγεσία της ΕΣΣΔ ότι η μόνη ρεαλιστική επιλογή που θα επιφέρει το μικρότερο δυνατό κόστος, δεδομένου των υφιστάμενων συνθηκών, ήταν η υποχώρηση.¹²⁴

121 Ibid, σελ. 79-81.

122 Ibid, σελ. 149-207.

123 Ibid, σελ. 207-221.

124 Ibid, σελ. 222-236.

3.2. Το Υπόδειγμα της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς

Το υπόδειγμα της οργανωσιακής συμπεριφοράς, σε αντίθεση με το μοντέλο I, δεν αντιλαμβάνεται τη κυβέρνηση ως ένα άτομο, ως έναν ενιαίο δρώντα, αλλά ως ένα αχανές σύστημα ημιαυτόνομων «Υπηρεσιών», οι οποίες δεν τίθενται πάντα σε συνεργατική βάση και επομένως, η κυβερνητική συμπεριφορά αποτελεί προϊόν οργανώσεων που δρουν σύμφωνα με τυποποιημένα πρότυπα συμπεριφοράς.¹²⁵ Οι υπηρεσίες/οργανισμοί, λόγω της ποικιλίας και πολυπλοκότητας των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στο τομέα των διεθνών σχέσεων, έχουν συγκεκριμένα καθήκοντα και λειτουργικές διαδικασίες, ασχολούνται με ειδικά προβλήματα και διαθέτουν δικό τους πρόγραμμα, ενώ ελέγχονται σε ένα συγκεκριμένο βαθμό από τον ηγέτη της κυβέρνησης. Στην ουσία, η συμπεριφορά που υιοθετούν οι υπηρεσίες, η οποία επηρεάζει της συμπεριφορά που θα επιδείξει η κυβέρνηση, καθορίζεται εκ των προτέρων βασιζόμενη στις υφιστάμενες διαδικασίες που διαθέτουν οι υπηρεσίες, για οποιοδήποτε ζήτημα θα κληθούν να αντιμετωπίσουν.¹²⁶ Ο Allison υπογραμμίζει ότι η ουσιώδης διαφορά ανάμεσα στο μοντέλο I και II είναι ότι το τελευταίο υιοθετεί ως «λογική δράσης», τη «λογική της καταλληλότητας». Δηλαδή, δεν ενεργεί στη βάση υπολογισμού των πιθανών επιπτώσεων, αλλά αντίθετα οι υπηρεσίες υιοθετούν δράσεις που συμφωνούν με τους κανόνες και τους περιορισμούς, από τους οποίους διέπονται.¹²⁷ Οι υπηρεσίες επομένως, καθιερώνουν κανονισμούς και νόρμες για τις δράσεις τους, δημιουργούν εναλλακτικές δράσεις βασισμένες σε σταθερές και με συγκεκριμένη ακολουθία ερευνητικές διαδικασίες και επιλέγουν την πρώτη αρκετά ικανοποιητική δράση, στοιχείο που αναδεικνύει τη θεωρία του «οριοθετημένου ορθολογισμού» του Herbert Simon περί «ικανοποιητικής συμπεριφοράς».¹²⁸

Πιο αναλυτικά, ο Allison αναλύει όλα εκείνα τα γνωρίσματα που εντοπίζονται στο υπόδειγμα της οργανωσιακής συμπεριφοράς. Οι ενέργειες που λαμβάνουν χώρα εντός της διεθνούς πολιτικής είναι αποτέλεσμα οργανωσιακών διαδικασιών που ενεργοποιούνται από τον ηγέτη της κυβέρνησης και οι οποίες του θέτουν ένα στενό περιοριστικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο μπορεί να λάβει τις αποφάσεις του για κάθε ζήτημα. Ο συγγραφέας εξηγεί ότι στην πραγματικότητα οι ηγέτες δεν «δημιουργούν» αποφάσεις αλλά αντίθετα επιλέγουν αποφάσεις οι οποίες σε μεγάλο βαθμό έχουν ήδη διαμορφωθεί στο εσωτερικό των υπηρεσιών.¹²⁹ Οι ηγέτες δηλαδή, επιλέγουν τις δράσεις τους μέσα

125 Ibid, σελ. 237-238.

126 Ibid, σελ. 238-239.

127 Ibid, σελ. 242-243.

128 Ibid, σελ.255-256. Αναφορικά με τη θεωρία του Herbert Simon βλ. το κεφάλαιο 1.1.

129 Ibid, σελ. 280-281.

από ένα «μενού» επιλογών, το οποίο είναι ιδιαίτερα περιορισμένο.¹³⁰ Οι υπηρεσίες αναλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο έργο για να φέρουν εις πέρας, με στόχο να αποφευχθεί πιθανή σύγχυση λόγω της πολυπλοκότητας που χαρακτηρίζει τη διεθνή πολιτική, καθορίζοντας τα προβλήματα, συλλέγοντας τις απαραίτητες πληροφορίες, ενώ δρουν με σχετική αυτονομία, πάντα όμως εντός πλαισίου των γενικών κατευθυντήριων γραμμών της εθνικής πολιτικής.¹³¹ Ένα βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τις υπηρεσίες είναι ότι διαθέτουν μια δικιά τους ταυτότητα, μια «υπηρεσιακή κουλτούρα». Δηλαδή, ένα σύνολο πεποιθήσεων που καθορίζει τους στόχους και τις διαδικασίες που θα υιοθετήσουν. Η κουλτούρα αυτή είναι διάχυτη στα μέλη των οργανισμών και κληροδοτείται σε κάθε νεοεισερχόμενο μέλος.¹³² Οι υπηρεσίες, με στόχο την εύρυθμη λειτουργία τους και την πλήρη οργάνωση των μονάδων τους, διαθέτουν σταθερές επιχειρησιακές διαδικασίες (Standard Operational Procedures-SOP's), οι οποίες κατηγοριοποιούνται σε ομάδες για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων ζητημάτων. Η κάθε ομάδα συνιστά ένα «πρόγραμμα» και το σύνολο των προγραμμάτων που προσφέρει μια μορφή δράσης, αποτελεί το «ρεπερτόριο» της υπηρεσίας. Τόσο τα «προγράμματα» όσο και τα «ρεπερτόρια» αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς που θα υιοθετήσει η υπηρεσία, ιδιαίτερα σε πολύπλοκες δραστηριότητες. Ο Allison επισημαίνει ότι τα προγράμματα και τα ρεπερτόρια των υπηρεσιών δεν δύναται να τροποποιηθούν παρά σε ελάχιστο βαθμό και ύστερα από σημαντικό χρονικό διάστημα, αποφεύγοντας κάθε αβεβαιότητα, στοιχείο που αναδεικνύει την οργανωσιακή τους ακαμψία.¹³³ Οι ηγέτες της κυβέρνησης, όντες αντιμέτωποι με την οργανωσιακή ακαμψία, μπορούν να υιοθετήσουν δράσεις για αλλαγή της κυβερνητικής συμπεριφοράς. Ωστόσο, ακόμη και αυτές οι δράσεις εντοπίζονται εντός των αυστηρών πλαισίων των υπηρεσιών.¹³⁴ Επομένως, οι υπηρεσίες, κληθείσες να αντιμετωπίσουν νέες καταστάσεις για τις οποίες δεν διαθέτουν κάποιο πρόγραμμα, δεν θα στραφούν στη δημιουργία νέων προγραμμάτων, αλλά θα επιδιώξουν την προσαρμογή τους αξιοποιώντας υφιστάμενα προγράμματα.¹³⁵ Ο Allison συμπεραίνει ότι οι υπηρεσίες ορισμένες φορές, λόγω της οργανωσιακής ακαμψίας, τείνουν να υιοθετήσουν δυσλειτουργικές συμπεριφορές που χρήζουν έλεγχο από την πολιτική ηγεσία, ωστόσο παράλληλα δύναται να προσφέρουν ουσιώδεις λύσεις σε σειρά ζητημάτων, ενώ διαθέτουν τη δυνατότητα προσαρμογής στην αντιμετώπιση νέων καταστάσεων.¹³⁶

130 Ibid, σελ. 256.

131 Ibid, σελ. 282-283.

132 Ibid, σελ. 258-262.

133 Ibid, σελ. 287-289.

134 Ibid, σελ. 294-295.

135 Ibid, σελ. 256-257.

136 Ibid, σελ. 271-272.

Ο Allison έχοντας αναλύσει το δεύτερο μοντέλο, επαναφέρει τα τρία ερωτήματα που έθεσε στο πρώτο μοντέλο, επιδιώκοντας να δώσει περαιτέρω εξηγήσεις βασισμένες στο υπόδειγμα της οργανωσιακής συμπεριφοράς. Στο ερώτημα για ποίους λόγους αποφάσισε η ΕΣΣΔ να τοποθετήσει επιθετικούς πυραύλους στην Κούβα, το μοντέλο του ορθολογικού δρώντος, εξήγησε ότι έγινε με στόχο τη διόρθωση της στρατηγικής ισορροπίας των δύο υπερδυνάμεων. Το υπόδειγμα της οργανωσιακής συμπεριφοράς από την πλευρά του, προσφέρει μια διαφορετική οπτική γωνία που θα μπορούσε να συμπληρώσει το μοντέλο I, κατανοώντας τη συμπεριφορά των δύο κυβερνήσεων ως συνθέσεις από υπηρεσίες. Όπως προαναφέρθηκε σύμφωνα με το μοντέλο I, κύριος στόχος των Σοβιετικών ήταν η αλλαγή της στρατηγικής ισορροπίας έναντι των Αμερικανών. Οι Σοβιετικοί για να το επιτύχουν, επιδίωξαν την παροχή μιας τεράστιας σε μέγεθος και ποιότητα στρατιωτικής παρουσίας, τόσο με όπλα όσο και με έμψυχο δυναμικό στην περιοχή της Κούβας και πάντα υπό άκρα μυστικότητα. Οι αρμόδιες υπηρεσίες, στις οποίες ανατέθηκε από την πολιτική ηγεσία αυτό το εξόχως απαιτητικό έργο, σημείωσαν τεράστια επιτυχία αποφεύγοντας τον εντοπισμό τους από τις δυνάμεις των ΗΠΑ μέχρι την εγκατάστασή τους. Το έργο αυτό είχε αναλάβει μια εξειδικευμένη μονάδα του Σοβιετικού Επιτελείου, σε συνεργασία με τις δυνάμεις της αντικατασκοπίας. Ωστόσο, μια άλλη υπηρεσία ανέλαβε τη διαχείριση αυτού του υλικού στο έδαφος της Κούβας, η ομάδα των Σοβιετικών Κουβανικών Δυνάμεων.¹³⁷ Το επόμενο βήμα για τους Σοβιετικούς ώστε να επιτύχουν την αλλαγή της στρατηγικής ισορροπίας, ήταν να διατηρήσουν αυτό τον εξοπλισμό κρυφό από τις δυνάμεις κατασκοπείας των ΗΠΑ και συγκεκριμένα από τις πτήσεις του U-2. Εντούτοις, όπως φάνηκε η υπηρεσία που ανέλαβε αυτό το έργο απέτυχε παταγωδώς διότι, ενώ ήταν ικανότατη στην διαμόρφωση των απαραίτητων εγκαταστάσεων, οι οργανωσιακές διαδικασίες τους και η καθιερωμένη στρατιωτική ρουτίνα, δεν προέβλεπαν τη λήψη μέτρων καμουφλάζ για τις εγκαταστάσεις αυτές. Η οργανωσιακή ακαμψία τους και η προσήλωσή τους στο «εγχειρίδιο» που δεν προέβλεπε σχέδια καμουφλάζ, καθώς στο έδαφος της ΕΣΣΔ δεν ήταν απαραίτητα εν αντιθέσει με το έδαφος μιας ξένης χώρας, τους οδήγησε στη λήψη ενεργειών που εξέθεταν τις προσπάθειες για ανατροπή της στρατηγικής ισορροπίας. Παράλληλα, η αβεβαιότητα της υπηρεσίας αναφορικά με το αν τα αμερικανικά U-2 είχαν εντοπίσει τις εγκαταστάσεις και τους πυραύλους, τους οδήγησε στην αδράνεια.¹³⁸ Επομένως, η δυσκολία των υπηρεσιών να προσαρμοσθούν στις νέες συνθήκες, κατ' εντολή της πολιτικής ηγεσίας, σε συνδυασμό με τα κενά συνεννόησης που υφίστανται ανάμεσα στις υπηρεσίες, οδήγησε το σοβιετικό εγχείρημα σε

137 Ibid, σελ. 324-330.

138 Ibid, σελ. 335-341.

αποτυχία. Οι υπηρεσίες κατάφεραν να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες, μόνο μετά από το ισχυρό σοκ που υπέστησαν, όταν οι Αμερικάνοι δηλαδή ανακάλυψαν τους πυραύλους.¹³⁹

Στο ερώτημα για ποίους λόγους οι ΗΠΑ απάντησαν στην ανάπτυξη των πυραύλων με ναυτικό αποκλεισμό, ο Allison καταδεικνύει την ισχυρή θέση που κατέχουν οι υπηρεσίες στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Παραθέτοντας αναλυτικά τα ιστορικά στοιχεία, με την απαραίτητη συνδρομή του Philip Zelikow, εξηγεί ότι οι οργανωτικές ικανότητες, οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί της Αμερικανικής αντικατασκοπίας ωφέλησαν την ηγεσία των ΗΠΑ για τον εντοπισμό και την αναγνώριση της σοβιετικής απειλής στη Κούβα, γεγονός που καθόρισε την απόφαση της ηγεσίας για την υλοποίηση του εμπάργκο.¹⁴⁰ Κατέχοντας την ανωτέρω πληροφορία, η πολιτική ηγεσία είχε τον απαραίτητο χρόνο για να εξετάσει ένα σύνολο εναλλακτικών επιλογών. Οι επιλογές που κατατέθηκαν από τις αρμόδιες υπηρεσίες προέβλεπαν αεροπορικές επιδρομές, οι οποίες διακρίνονταν από συγκεκριμένες μεταβλητές, αλλά είχαν όλες έναν κοινό παρανομαστή. Καμία δεν εξασφάλιζε τη επιτυχία σε ποσοστό 100%, γεγονός που θα μπορούσε να εκθέσει τις ΗΠΑ στο κίνδυνο των αντιποίνων.¹⁴¹ Επομένως, ο πρόεδρος Kennedy προχώρησε στην επόμενη επιλογή, τον ναυτικό αποκλεισμό αναθέτοντας την εφαρμογή του σχεδίου στην υπηρεσία του Πολεμικού Ναυτικού, ενώ είχε παράλληλα τη δυνατότητα άμεση επικοινωνίας με τους επικεφαλής του στόλου. Οι διαφωνίες του Αμερικανού προέδρου και των συμβούλων του, όπως του McNamara, με τους επικεφαλής του στόλου αναφορικά με τον τρόπο διεξαγωγής του αποκλεισμού, κατέδειξαν για ακόμη μια φορά τη διαφορετική αντίληψη των συνθηκών από τις υπηρεσίες, καθώς οι πρώτοι επεδίωκαν την υιοθέτηση ενεργειών με πολιτικό πρόσημο ενώ οι δεύτεροι βασιζόνταν στις οργανωσιακές διαδικασίες τους.¹⁴² Τέλος, αναφορικά με το ερώτημα γιατί η Σοβιετική Ένωση απέσυρε τους πυραύλους, ο συγγραφέας εξηγεί ότι οι Σοβιετικοί απλά δεν είχαν κανένα σχέδιο, στην περίπτωση που οι ΗΠΑ αναλάμβαναν δράση και ως εκ τούτου χωρίς την ύπαρξη εφεδρικού πλάνου η μόνη επιλογή ήταν η υποχώρηση.¹⁴³

3.3. Το υπόδειγμα των Κυβερνητικών Διαδικασιών ή της Γραφειοκρατικής Πολιτικής

Ο Allison λαμβάνοντας ως βάση το υπόδειγμα της οργανωσιακής συμπεριφοράς, οικοδομεί το τρίτο κατά σειρά υπόδειγμα με στόχο την επίτευξη μιας πιο αναλυτικής προσέγγισης, που θα επιτρέψει

139 Ibid, σελ. 345.

140 Ibid, σελ. 347-348.

141 Ibid, σελ. 355-363.

142 Ibid, σελ. 364-373.

143 Ibid, σελ. 374-384.

στο πρώτο υπόδειγμα να κατανοήσει τη κυβερνητική πρακτική που υιοθέτησε ο ηγέτης κατά τη διαδικασία της λήψης των αποφάσεων. Σύμφωνα με το υπόδειγμα της Γραφειοκρατικής Πολιτικής, οι ηγεσίες που βρίσκονται επικεφαλής των οργανισμών δεν είναι μία μονολιθική μονάδα, αλλά αποτελούν ένα σύνολο παικτών σ' ένα κεντρικό και πλήρως ανταγωνιστικό πλαίσιο, το οποίο ονομάζεται «πολιτική».¹⁴⁴ Το υπόδειγμα δεν επικεντρώνεται σε έναν παίκτη, αλλά σε πολλούς διαφορετικούς παίκτες που λειτουργούν στη βάση διαφορετικών στόχων, τόσο σε εθνικό όσο και σε υπηρεσιακό και προσωπικό επίπεδο. Η κυβέρνηση δεν συνιστά έναν ενιαίο δρώντα, αλλά αποτελείται από γραφειοκρατικούς δρώντες οι οποίοι εποπτεύουν τις κύριες υπηρεσίες του κράτους, βρίσκονται σε διαφορετικά επίπεδα ιεραρχίας, με διαφορετικά συμφέροντα και επιδιώξεις και αποτελούν τους κύριους παίκτες της «πολιτικής». Οι ηγέτες της κάθε υπηρεσίας επιδιώκουν την προάσπιση των προσωπικών συμφερόντων τους και των συμφερόντων της υπηρεσίας τους, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζουν τις εκάστοτε καταστάσεις κατά την προσωπική τους αντίληψη. Επομένως, εντός της κυβερνήσεως οι εξουσίες μοιράζονται και η κάθε υπηρεσία αντιλαμβάνεται τις καταστάσεις που καλείται να αντιμετωπίσει μέσω μιας διαφορετικής οπτικής γωνίας. Η κάθε υπηρεσία καταθέτει τις δικές της εισηγήσεις για την επίλυση ενός ζητήματος, εισηγήσεις διαφορετικές και συχνά αλληλοσυγκρουόμενες.¹⁴⁵ Χαρακτηριστικό είναι το σχόλιο του Robert Kennedy, ότι «οι δεκατέσσερις άνθρωποι που αναμίχθηκαν ήταν ιδιαίτερα σημαντικοί...αν έξι από αυτούς ήταν Πρόεδροι, ο κόσμος θα είχε ανατιναχθεί στον αέρα»,¹⁴⁶ αναφορικά με τις διαφωνίες που εξέφρασαν ως προς τη διαχείριση της κρίσης της Κούβας. Ως εκ τούτου, η κυβερνητική συμπεριφορά, οι αποφάσεις και οι ενέργειες αποτελούν κατά τον Allison, διακρατικά πολιτικά επακόλουθα. Δηλαδή, οι διαπραγματεύσεις που λαμβάνουν χώρα μεταξύ των παικτών, που σχηματίζουν τη κυβέρνηση, θα επιφέρουν ως αποτέλεσμα ενέργειες, οι οποίες θα προκύπτουν μέσα από διαπραγματεύσεις, συμβιβασμούς και συγκρούσεις των αξιωματούχων των υπηρεσιών, που θα κινητοποιούνται από μια σειρά διαφορετικών συμφερόντων.¹⁴⁷ Οι Snyder και Diesing χαρακτηρίζουν την ανωτέρω εσωτερική πολιτική διεργασία ως ένα είδος παζαρέματος (bargaining).¹⁴⁸

Ο Allison, λοιπόν, εξηγεί ότι για να κατανοηθούν οι λόγοι που πάρθηκε μια κυβερνητική απόφαση θα πρέπει ο μελετητής να γνωρίζει το παιχνίδι που διαδραματίζεται και τους παίκτες που

144 Ibid, σελ. 385.

145 Ibid, σελ. 385-388.

146 Στοιχείο που χαρακτηρίζεται ως φυσιολογικό από τον Allison, λαμβάνοντας υπόψη αφενός τις δυσκολίες και τη κρισιμότητα της κατάστασης και αφετέρου το συνδυασμό των διαφορετικών καθηκόντων και τις θέσεις εξουσίας του καθενός. Ibid, σελ. 472.

147 Ibid, σελ. 449-450.

148 Glenn H. Snyder, Paul Diesing,(1977), σελ. 349.

συμμετέχουν, να γνωρίζει τα παζάρια και τους συμβιβασμούς.¹⁴⁹ Το παιχνίδι είναι η κυβερνητική συμπεριφορά που υιοθετήθηκε σε συγκεκριμένες συνθήκες στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, αναφορικά με την εθνική ασφάλεια, ενώ οι παίκτες είναι τα άτομα που κατέχουν μια θέση στα βασικά όργανα λήψης αποφάσεων, δηλαδή στα κανάλια δράσης που είναι σχετικά με την εθνική ασφάλεια.¹⁵⁰ Για παράδειγμα, παίκτες είναι ο αρχηγός του κράτους, οι υπουργοί Εξωτερικών και Άμυνας, ο διευθυντής της Υπηρεσίας Πληροφοριών και ο αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων. Οι παράγοντες που καθορίζουν τη συμμετοχή του παίκτη και τα αποτελέσματα που θα επιτύχει, εδράζονται στη δύναμη που διαθέτει, λόγω της θέσης εξουσίας που κατέχει («η θέση σου επηρεάζει τη στάση σου»)¹⁵¹ και στον έλεγχο της πληροφόρησης, επιτρέποντας του να κατανοήσει το πρόβλημα και τις επιλογές που μπορεί να υιοθετήσει. Επιπλέον, θα πρέπει να διαθέτει το χάρισμα να πείθει τους άλλους παίκτες για τους στόχους του και τις ενέργειές του.¹⁵² Επομένως, ο Allison υπογραμμίζει ότι η ενέργεια που υιοθετεί ένα κράτος συνιστά ένα αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης, μεταξύ ατόμων και ομάδων εντός της κυβέρνησης και δεν βασίζεται σε ορθολογικά κριτήρια ή σε διαδικασίες ρουτίνας των υπηρεσιών και ως εκ τούτου, το υπόδειγμα της γραφειοκρατικής πολιτικής επιτρέπει στον αναλυτή να κατανοήσει τα στοιχεία και τους παράγοντες που οδήγησαν στην εν λόγω ενέργεια.¹⁵³

Με στόχο την ανάδειξη της σημασίας και των εργαλείων που προσφέρει το μοντέλο III, ο συγγραφέας εξετάζει για ακόμη μία φορά μέσω από τα τρία υφιστάμενα κεντρικά ερωτήματα, τους λόγους που κινητοποίησαν τους λήπτες των αποφάσεων να υιοθετήσουν τις συγκεκριμένες ενέργειες. Αναφορικά με το πρώτο ερώτημα, δηλαδή τους λόγους που οι Σοβιετικοί αποφάσισαν την τοποθέτηση των πυραύλων στη Κούβα, ο Allison επισημαίνει ότι το υπόδειγμα της Γραφειοκρατικής Πολιτικής δεν προσφέρει τα απαραίτητα στοιχεία για τη κατανόηση των ενεργειών της σοβιετικής κυβέρνησης, παρά τη δημοσιοποίηση των νέων στοιχείων για τις δράσεις της ΕΣΣΔ την περίοδο εκείνη. Το μοναδικό συμπέρασμα που εξάγει ο συγγραφέας, είναι ότι οι αποφάσεις του Khrushchev συνοδεύονταν από ένα σύνολο εκτιμήσεων, ιδιαιτέρως «ομιχλώδεις», καθώς υπήρξε παντελής απουσία διαβουλεύσεων σε υψηλό επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα στηριζόταν σε αμφιλεγόμενες πληροφορίες.¹⁵⁴ Ο Allison παρουσιάζοντας τους Σοβιετικούς αξιωματούχους που συμμετείχαν στην ομάδα λήψης αποφάσεων, κατέδειξε τις ουσιώδεις διαφορές σε σχέση με την αντίστοιχη ομάδα των ΗΠΑ και υπογράμμισε βασικά χαρακτηριστικά, όπως τη θέση κυριαρχίας που κατείχε στην ομάδα ο

149 Graham T. Allison, Philip Zelikow (2006), σελ.388.

150 Ibid, σελ. 449-451.

151 Όπως αναφέρει ο Allison, «οι διαφορετικές απαιτήσεις από κάθε δρώντα επηρεάζουν τις προτεραιότητες, θεωρήσεις και θέσεις του». Βλ. Ibid, σελ. 463-464.

152 Ibid, σελ. 455-464.

153 Ibid, σελ. 458-461.

154 Ibid, σελ.476, 549.

Khrushchev, αλλά και τη συμμετοχή μικρού αριθμού αξιωματούχων που διέθεταν τις απαραίτητες γνώσεις και εμπειρίες περί εξωτερικής πολιτικής και άμυνας.¹⁵⁵

Όσον αφορά τους λόγους που οδήγησαν την ηγεσία των ΗΠΑ να προχωρήσουν στο ναυτικό αποκλεισμό, ο συγγραφέας παραθέτοντας σειρά ιστορικών στοιχείων εξηγεί ότι οι ισχυροί ανταγωνισμοί, οι διαρκείς διαβουλεύσεις και οι διαπραγματεύσεις των σημαντικότερων αξιωματούχων της αμερικανικής ηγεσίας, σε συνάρτηση με το εύθραυστο πολιτικό πλαίσιο, αναφορικά με τις εσωτερικές πολιτικές πιέσεις, αποτέλεσαν τους κύριους παράγοντες για την υιοθέτηση της συγκεκριμένης κυβερνητικής συμπεριφοράς. Το πλαίσιο εντός του οποίου έδρασαν οι κυβερνητικοί παίκτες είχε δύο κύρια στοιχεία. Αφενός, η παρουσία των πυραύλων στη Κούβα και αφετέρου η εσωτερική πολιτική κατάσταση, καθώς την ίδια περίοδο εξελισσόταν η προεκλογική εκστρατεία για τη Γερουσία με κύριο θέμα τη στάση των ΗΠΑ έναντι της Κούβας. Η αποτυχημένη απόπειρα ανατροπής του Castro το 1961 είχε τραυματίσει την εικόνα του Προέδρου Kennedy στην εσωτερική πολιτική σκηνή, καθώς οι Ρεπουμπλικάνοι υποστήριζαν την ανάληψη δυναμικής δράσης σε αντίθεση με τον αμερικανό Πρόεδρο. Ο τελευταίος επιζητούσε εναλλακτικές δράσεις οι οποίες εκλαμβάνονταν ως αδράνεια και ως εκ τούτου δεν επέτρεπαν στον Kennedy να παραμένει διστακτικός.¹⁵⁶

Παράλληλα, το Υπουργείο Εξωτερικών και η πλειοψηφία των συμβούλων του Προέδρου, βρισκόταν σε πλήρη αντίθεση με τις πρακτικές και τις επιθυμίες της CIA, γεγονός που δεν επέτρεπε να ληφθούν σοβαρά υπόψη οι προειδοποιήσεις του διευθυντή της υπηρεσίας πληροφοριών John McCone, σχετικά με την πιθανή εγκατάσταση σοβιετικών πυραύλων στη Κούβα.¹⁵⁷ Όταν οι αεροφωτογραφίες του U-2 επιβεβαίωσαν την ύπαρξη των πυραύλων, η αμερικανική κυβέρνηση βρέθηκε σε πλήρη σύγχυση, καθώς ο κάθε αξιωματούχος «προσπάθησε να κρύψει τη γύμνια του» τη ίδια στιγμή που «η κυβέρνηση βρέθηκε κολλημένη στο τοίχο».¹⁵⁸ Η κάθε υπηρεσία προέτασσε τις δικές της αναλύσεις, ιδωμένες αποκλειστικά υπό το δικό της πρίσμα αντίληψης. Οι Αρχηγοί των Επιτελείων, όπως και ο διευθυντής της CIA ενέκριναν την επιλογή της αεροπορικής επιδρομής, παρά τις αμφιβολίες που είχε εκφράσει ο αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων, Maxwell Taylor. Ο Υπουργός Εξωτερικών Dean Rusk επιζητούσε διπλωματική λύση, ο Υπουργός Άμυνας Robert McNamara, υπέρμαχος του αποκλεισμού, προσέδιδε πολιτική χροιά στο υφιστάμενο πρόβλημα, άποψη που δεν συμεριζόταν σχεδόν κανένας αξιωματούχος του Πενταγώνου, ενώ παράλληλα σειρά σημαντικών

155 Ibid, σελ 474-476.

156 Ibid, σελ 478-480.

157 Ibid σελ 480-494. Χαρακτηριστική είναι η σύγκρουση συμφερόντων και η διαρκής διαφωνία σε διάφορα ζητήματα ανάμεσα στον McCone και τον McGeorge Bundy, ειδικού συμβούλου Εθνικής Ασφάλειας του Προέδρου.

158 Ibid, σελ 496.

συμβούλων είτε αμφιταλαντεύονταν είτε προσέφεραν διαφορετικές εκδοχές της αεροπορικής επιδρομής.¹⁵⁹

Ο Αμερικανός Πρόεδρος λοιπόν, επιζητώντας να υιοθετήσει μια δυναμική δράση ενάντια των Σοβιετικών, είχε να διαλέξει ανάμεσα στην αεροπορική επιδρομή και τον αποκλεισμό με τις διάφορες παραλλαγές και τις επιμέρους λεπτομέρειες. Ο McNamara αποτέλεσε τον κύριο εκφραστή του σχεδίου του αποκλεισμού, οι Taylor και Bundy ήταν υπέρμαχοι του σχεδίου της επιδρομής και ο Robert Kennedy επεδίωξε το συνδυασμό των δύο ανωτέρω στρατηγικών επιλογών, δικαιολογώντας τον χαρακτηρισμό «αρχιτέκτονας της συμφωνίας» από τον Allison.¹⁶⁰ Είναι έκδηλό λοιπόν, ότι το μίγμα των ανταγωνισμών και των διαρκών διαβουλεύσεων, επέφερε ως αποτέλεσμα την επικράτηση των μετριοπαθών απόψεων, επιτρέποντας στον Πρόεδρο των ΗΠΑ να υιοθετήσει την στρατηγική του ναυτικού αποκλεισμού.

Το τρίτο ερώτημα, επιζητεί την κατανόηση των λόγων που οδήγησαν την ΕΣΣΔ να αποσύρει τους πυραύλους. Ο Allison καταδεικνύει ότι οι δύο ισχυροί ηγέτες και οι πρωτοβουλίες που οι ίδιοι ανέλαβαν, διαδραμάτισαν το σημαντικότερο ρόλο για την αποφυγή της πυρηνικής σύγκρουσης και την επίτευξη της πολυπόθητης συμφωνίας. Η επιλογή του ναυτικού αποκλεισμού και το αποφασιστικό μήνυμα των ΗΠΑ προς την ΕΣΣΔ, οδήγησαν τον Khrushchev να ανακαλέσει τα πλοία που μετέφεραν το στρατιωτικό εξοπλισμό· οδηγία όμως που δεν κοινοποιήθηκε άμεσα στο Presidium. Ο Σοβιετικός ηγέτης είχε κατανοήσει ότι δεν θα μπορούσε να επιτύχει την αλλαγή ισορροπιών ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις και επεδίωξε, δηλώνοντας πρόθυμος να αποσύρει τους πυραύλους με εγγύηση τη μη εισβολή των ΗΠΑ στη Κούβα, να επιτύχει ένα σημείο επαφής που θα τερμάτιζε τη κρίση.¹⁶¹ Ωστόσο, οι ανησυχίες του Κουβανού ηγέτη Castro, αναφορικά με την πιθανότητα αμερικανικής εισβολής στο νησί, επηρέασαν τον Khrushchev, ο οποίος προχώρησε σε αποστολή νέας προσφοράς (σε λιγότερο από ένα εικοσιτετράωρο) σχετίζοντας την απόσυρση των πυραύλων από τη Κούβα, με την απομάκρυνση των πυραύλων από τη Τουρκία, επιδιώκοντας την ισχυροποίηση της θέσης του, ενώ στην ουσία επικράτησε η εικόνα της πλήρους σύγχυσης.¹⁶² Η κατάρριψη του αμερικανικού U-2 θα μπορούσε να εκτροχιάσει την υφιστάμενη κατάσταση, αλλά όπως εξηγεί ο Allison, οι εμπειρίες του αμερικανού Προέδρου μετρίασαν τις ενδεχόμενες αντιδράσεις αντιποίνων, καθώς διαισθανόταν επαρκώς τον έκρυθμό χαρακτήρα της κατάστασης.¹⁶³ Ο συγγραφέας περιγράφει γλαφυρά την εσωτερική συναισθηματική μάχη και το βάρος των ευθυνών που είχαν κληθεί να διαχειριστούν οι δύο

159 Ibid, σελ 499-502.

160 Ibid, σελ 510.

161 Ibid, σελ. 512-518.

162 Ibid, σελ. 518-522.

163 Ibid, σελ. 522-524.

ηγέτες, γεγονός που διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση των αντιλήψεών τους για τις ενδεχόμενες συνέπειες κάθε επιλογής τους και ως εκ τούτου τους κινητοποιούσε στην «ακούσια συνεργασία» για την αποφυγή του πυρηνικού ολέθρου.¹⁶⁴ Όπως επισημαίνει ο Allison, «για τον τερματισμό της κρίσης, ο Kennedy ήταν διατεθειμένος να πληρώσει περισσότερα και ο Khrushchev να δεχθεί λιγότερα από όσα ο άλλος ζητούσε ή καταλάβαινε».¹⁶⁵

Η ανωτέρω ανάλυση της Κρίσης της Κούβας και η πολύτιμη αρωγή που προσφέρουν τα τρία εννοιολογικά υποδείγματα που ανέπτυξε ο Graham Allison, σε συνδυασμό με τις θεωρίες λήψης αποφάσεων, όπως αυτές αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια της μελέτης, μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά εργαλεία στην προσπάθεια που θα καταβληθεί στις επόμενες σελίδες για την, όσο το δυνατόν καλύτερη, κατανόηση των γεγονότων αναφορικά με τη Κρίση των Ιμίων. Στόχος να αντληθούν τα απαραίτητα εκείνα στοιχεία, που θα επιτρέψουν τη καλύτερη δυνατή κατανόηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, που υιοθέτησαν οι κυβερνητικοί παίκτες της ελληνικής ηγεσίας και να εντοπισθούν οι παράγοντες που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στο τρόπο επιλογής της εκάστοτε ενέργειας.

Μέρος II: Η Κρίση των Ιμίων

Ιστορικό και Πολιτικό Πλαίσιο

Το εγγύς διεθνές περιβάλλον, εντός του οποίου δρούσαν η Ελλάδα και η Τουρκία, ήταν ιδιαίτερα ασταθές κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90. Από τις αρχές της δεκαετίας, η περιοχή των Βαλκανίων έρχεται αντιμέτωπη με την έξαρση της βίας που μετουσιώνεται σε σειρά αιματηρών

164 Ibid, σελ. 524-526.

165 Ibid, σελ. 539.

πολέμων, που θα οδηγήσουν στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Οι πόλεμοι της Γιουγκοσλαβίας απετέλεσαν σημαίνοντα γεγονότα, τόσο για την ασφάλεια των Βαλκανίων, όσο και για την ευρύτερη διεθνή ασφάλεια, με το NATO να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Η συμφωνία του Dayton για τον τερματισμό του πολέμου στη Βοσνία, υπεγράφη το Δεκέμβριο του 1995 στο Παρίσι, με τη στήριξη της Διεθνούς Κοινότητας, ενώ οι ΗΠΑ μέσω του υφυπουργού εξωτερικών Richard Holbrooke είχαν αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο.¹⁶⁶ Μόλις ένα μήνα αργότερα, Ελλάδα και Τουρκία βρίσκονται στο χείλος του πολέμου, ενός πολέμου που θα επιδείνωνε την ασταθή κατάσταση στην περιοχή έτι περαιτέρω, απειλώντας ακόμη και τη συνοχή της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO.

Στην εσωτερική πολιτική και τα δύο κράτη, σε χρονικό διάστημα δύο ετών που προηγείται της κρίσης, τίθενται αντιμέτωπα με κυβερνητικές αλλαγές που καθιστούν τις συνθήκες διακυβέρνησης ρευστές ή ακόμη και ασταθείς. Το 1993, τον πρωθυπουργικό θώκο στη Τουρκία αναλαμβάνει για πρώτη φορά γυναίκα πολιτικός, η Tansu Ciller, ούσα αρχηγός του κυβερνώντος Κόμματος του Ορθού Δρόμου.¹⁶⁷ Την ίδια χρονιά, διεξάγονται εθνικές εκλογές στην Ελλάδα που αναδεικνύουν νικητή τον Ανδρέα Παπανδρέου, καθώς το ΠΑΣΟΚ καταλαμβάνει την πρώτη θέση με ποσοστό 46.9%.¹⁶⁸ Οι αλλαγές στις κυβερνήσεις των δύο χώρων δεν βελτίωσαν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθώς η Αθήνα αναγνώριζε ότι η μοναδική διαφορά των δύο κρατών είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου, ενώ βασική προϋπόθεση για την ύπαρξη διμερούς διαλόγου ήταν η παύση των προκλητικών συμπεριφορών της Τουρκίας στο Αιγαίο. Αντίστοιχα, η Άγκυρα παρέμενε σταθερή στη θέση της επιζητώντας το διάλογο και την έναρξη των διαβουλεύσεων για όλα τα ανοιχτά διμερή ζητήματα με την Ελλάδα¹⁶⁹ και η οποία οφείλει να απέσχει από κάθε μονομερή ενέργεια, ως προς το καθεστώς του Αιγαίου. Οι σταθερές θέσεις των δύο κρατών είχαν ως αποτέλεσμα, οι διμερείς συναντήσεις και επαφές να είναι ολιγάριθμες, σχεδόν πάντα στο πλαίσιο διεθνών συναντήσεων, και όχι σε πολιτικό επίπεδο, διατηρώντας μόνο υπηρεσιακές επαφές μεταξύ των εκπροσώπων των υπουργείων εξωτερικών τους¹⁷⁰.

Ένα ζήτημα που όξυνε τις διμερείς σχέσεις ήταν, ότι τον Νοέμβριο του 1994 θα τίθετο σε ισχύ η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS 1982), γεγονός που δημιούργησε έντονες ανησυχίες στην Άγκυρα, αναφορικά με την πιθανή επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Η

166 Ο Richard Holbrooke ήταν ο «αρχιτέκτονας» της συμφωνίας του Dayton. Για μια λεπτομερή ανάλυση και περιγραφή των συνθηκών κάτω από τις οποίες επετεύχθη η συμφωνία βλ. Richard Holbrooke, *Σταματήστε τον Πόλεμο*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998.

167 Άγγελος Μ. Συρίγος, (2015), σελ. 433.

168 Ibid, σελ. 433.

169 Για τα διμερή ζητήματα και τις αμφισβητήσεις που εγείρουν τα δύο κράτη βλ. στην Εισαγωγή.

170 Άγγελος Μ. Συρίγος, (2015), σελ. 434-435.

τουρκική πολιτική ηγεσία, λίγους μήνες πριν τεθεί σε ισχύ η Σύμβαση, δια στόματος της Πρωθυπουργού Ciller και δηλώσεων άλλων υψηλόβαθμων αξιωματούχων, εισήγαγαν για πρώτη φορά τον όρο «casus belli» στην περίπτωση που η Ελλάδα επέκτεινε στα 12 ν.μ. τα χωρικά της ύδατα.¹⁷¹ Οι ίδιες ανησυχίες κατέλαβαν και τη τουρκική στρατιωτική ηγεσία, η οποία προσπαθώντας να ασκήσει ακόμη περισσότερες πιέσεις, μετέθεσε χρονικά την προγραμματισμένη άσκηση «Θαλασσόλυκος» για τον Νοέμβριο. Ωστόσο, για το ίδιο διάστημα είχε προγραμματισθεί από καιρό και η ελληνική άσκηση «Νηρηίς». Η παράλληλη διεξαγωγή των στρατιωτικών ασκήσεων κινητοποίησε τον αμερικανικό παράγοντα, μέσω της παρουσίας αμερικανικού πολεμικού πλοίου που θα επιτηρούσε τις δύο ασκήσεις. Οι πιέσεις από μέρους της Τουρκίας καρποφόρησαν, καθώς τόσο ο Έλληνας Πρωθυπουργός όσο και ο Υπουργός Εξωτερικών δημοσίως δεσμεύθηκαν ότι η Ελλάδα δεν θα προχωρήσει στην επέκταση των χωρικών υδάτων της.¹⁷² Τόσο οι ΗΠΑ όσο και άλλα ισχυρά κράτη μέλη του NATO τον Μάρτιο του 1995, συνιστούσαν στα δύο κράτη να προχωρήσουν σε επίλυση των διμερών ζητημάτων τους, καθώς η παρατεταμένη αντιπαράθεσή τους καθιστούσε ευάλωτη τη νοτιοανατολική πτέρυγα της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, ωστόσο οι προσπάθειες τους κατέληξαν άκαρπες.¹⁷³ Η Βουλή των Ελλήνων ομόφωνα, τον Μάιο του 1995, κυρώνει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας¹⁷⁴ και δημοσιεύεται επίσημα στην εφημερίδα της κυβερνήσεως στις 23 Ιουνίου του 1995.¹⁷⁵ Το ίδιο χρονικό διάστημα η Τουρκική Εθνοσυνέλευση εκδίδει ψήφισμα, με το οποίο εξουσιοδοτεί την πολιτική ηγεσία για χρήση στρατιωτικών ενεργειών, με στόχο τη «διατήρηση και προάσπιση των ζωτικών συμφερόντων της χώρας» σε πιθανή επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων, εδραιώνοντας με τον πιο επίσημο τρόπο την απειλή του «casus belli».¹⁷⁶ Η υφιστάμενη ένταση μεταξύ των δύο κρατών κινητοποίησε εκ νέου τις ΗΠΑ, οι οποίες ασκώντας πιέσεις κατάφεραν να ωθήσουν τις δύο πλευρές στην έναρξη του πολιτικού διαλόγου, ο οποίος όμως δεν υλοποιήθηκε ποτέ, καθώς τον Οκτώβριο του 1995 κατέρρευσε η τουρκική κυβέρνηση.¹⁷⁷

Η πολιτική κρίση στη Τουρκία αρχίζει από το Σεπτέμβριο του 1995, όταν ξεκινά η κατάρρευση του συνασπισμού του Κόμματος του Ορθού Δρόμου με το κόμμα των Σοσιαλδημοκρατών και τα προβλήματα εντείνονται, μετά τις εκλογές στις 24 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, όπου κανένα κόμμα

171 Ibid, σελ. 442.

172 Ibid, σελ. 442-443.

173 Ibid, σελ. 436.

174 Ibid, σελ. 443

175 Το επίσημο κείμενο της εφημερίδας της κυβερνήσεως αναφορικά με τη κύρωση της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας διαθέσιμο στον επίσημο ιστότοπο του Εθνικού Τυπογραφείου (ΦΕΚ Α' 136-23/06/1995), <http://www.et.gr/index.php/2013-01-28-14-06-23/2013-01-29-08-13-13>

176 Για το αναλυτικό κείμενο του ψηφίσματος και τις θέσεις της Άγκυρας, βλ. Άγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ. 445-447.

177 Ibid, σελ. 436-437.

δεν αποκτά αυτοδυναμία καθιστώντας αδύνατο το σχηματισμό κυβέρνησης.¹⁷⁸ Την πρώτη θέση καταλαμβάνει το ισλαμικό Κόμμα της Ευημερίας υπό τον Necmettin Erbakan, το οποίο όμως αδυνατεί να σχηματίσει κυβέρνηση, ενώ βρίσκεται αντιμέτωπο με το «σκοτεινό κέντρο αποφάσεων», δηλαδή το «βαθύ» κράτος της Τουρκίας.¹⁷⁹ Η δε δολοφονία, στις 9 Ιανουαρίου 1996, ενός από τους σημαντικότερους τούρκους επιχειρηματίες, του Ozdemir Sabanci, οδήγησε στη συνεργασία των δύο κεντροδεξιών κομμάτων, του Ορθού Δρόμου υπό τη Tansu Ciller και του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας υπό τον Mesut Yilmaz, τον Μάρτιο του 1996.¹⁸⁰ Ωστόσο, κατά το χρονικό διάστημα που εξελίχθηκε η Κρίση των Ιμιών, η Tansu Ciller εκτελούσε χρέη Πρωθυπουργού στη χώρα, με την υποστήριξη των «σκοτεινών κέντρων της τουρκικής εξουσίας»¹⁸¹ και επεδίωξε να εκμεταλλευθεί πολιτικά τη Κρίση, ώστε να αποκτήσει ισχυρά ερείσματα για την παρουσία της στα μελλοντικά σχήματα της κυβερνητικής εξουσίας.¹⁸²

Η Ελλάδα βιώνει επίσης, μια ρευστή κυβερνητική περίοδο, καθώς η βεβαρημένη υγεία του Πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου δημιούργησε μια γενικευμένη αβεβαιότητα, αναφορικά με το βραχυπρόθεσμο μέλλον της κυβέρνησης. Ουσιαστικά ο Παπανδρέου ήταν «απών» από τη κυβέρνηση για αρκετό χρονικό διάστημα πριν την εισαγωγή του στο Ωνάσειο Νοσοκομείο και ως εκ τούτου η παραμονή του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία τίθετο υπό αμφισβήτηση, με την αξιωματική αντιπολίτευση να καταλαμβάνει των πρώτη θέση στις προτιμήσεις του εκλογικού σώματος.¹⁸³ Παράλληλα, στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ είχαν αναπτυχθεί δύο κύριες ομάδες, οι «εκσυγχρονιστές» που υποστήριζαν τον Κώστα Σημίτη για τη διαδοχή του πρωθυπουργικού θώκου και οι «προεδρικοί» που εκπροσωπούσαν από τον Γεράσιμο Αρσένη και τον Άκη Τσοχατζόπουλο, γεγονός που δημιούργησε ισχυρές τριβές τόσο στη βάση του κόμματος, όσο και ανάμεσα στους εκπροσώπους των δύο ρευμάτων, κυρίως ανάμεσα στον Σημίτη και τον Αρσένη.¹⁸⁴ Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, οι δύο ομάδες είχαν διαφορετική αντίληψη ως προς την αντιμετώπιση των ενεργειών της γείτονος χώρας. Οι «εκσυγχρονιστές» επεδίωκαν την υιοθέτηση ήπιων ενεργειών μέσω του ελληνοτουρκικού διαλόγου, ενώ οι «προεδρικοί» επιθυμούσαν τη διατήρηση των σκληρών θέσεων έναντι των

178 Άλκης Κούρκουλας, Ίμια, *Κριτική Προσέγγιση του Τουρκικού Παράγοντα*, Ι.Σιδέρης, Αθήνα, 1997, σελ. 17-18.

179 Ibid, σελ. 18-23.

180 Ibid, σελ. 20-21 και Άγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ. 467.

181 Άλκης Κούρκουλας (1997), σελ. 23-24.

182 Άγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ. 467.

183 Κώστας Σημίτης, *Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Πόλις, Αθήνα, 2005, σελ. 26-27.

184 Δείγματα του ελλείμματος εμπιστοσύνης που είχε αναπτυχθεί ανάμεσα στους δύο υψηλά ιστάμενους αξιωματούχους αλλά και η καχυποψία του Πάγκαλου προς τον Αρσένη και την ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων, ήταν οι φόβοι για πιθανές ενέργειες που θα δημιουργούσαν προβλήματα στην υλοποίηση της πολιτικής που επιθυμούσε ο νέος Πρωθυπουργός. Για μια περαιτέρω ανάλυση των εσωκομματικών αντιπαραθέσεων βλ. Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια, τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2009, σελ.34-38 και Κώστας Σημίτης, *Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Πόλις, Αθήνα, 2005, σελ. 25-26.

τουρκικών διεκδικήσεων.¹⁸⁵ Στις 15 Ιανουαρίου του 1996, ο Ανδρέας Παπανδρέου παραιτείται και στις 18 Ιανουαρίου ο Κώστας Σημίτης εκλέγεται Πρωθυπουργός.¹⁸⁶ Στις 22 Ιανουαρίου ορκίζεται η νέα κυβέρνηση στην οποία, μετά από εντολή του νέου Πρωθυπουργού, ο Θεόδωρος Πάγκαλος αντικαθιστά τον Κάρολο Παπούλια στο Υπουργείο Εξωτερικών, ενώ ο Γεράσιμος Αρσένης διατηρεί το Υπουργείο Άμυνας. Είναι έκδηλο λοιπόν, ότι η νεοσυσταθείσα κυβέρνηση ήταν ιδιαιτέρως διχασμένη, λόγω των εσωκομματικών αντιπαραθέσεων και των διαφορετικών αντιλήψεων, ως προς την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, με χαρακτηριστική τη φράση του Γεράσιμου Αρσένη ότι «για τα ζητήματα Άμυνας και Εξωτερικής πολιτικής υπήρχαν τρία κέντρα αποφάσεων (...) ο Πρωθυπουργός με τους συμβούλους του (...) ο Θεόδωρος Πάγκαλος στο Υπουργείο Εξωτερικών και ο ίδιος στο Υπουργείο Άμυνας».¹⁸⁷ Οι πρώτες ημέρες διακυβέρνησης διαδραματίστηκαν εντός ενός πλαισίου εσωτερικής πολιτικής πίεσης, με παράλληλη ενίσχυση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ενώ την ίδια στιγμή καλείτο να αντιμετωπίσει μία από τις πιο σημαντικές και δύσκολες κρίσεις με τη γείτονα χώρα, η οποία κάλλιστα θα μπορούσε να οδηγήσει στην ένοπλη σύγκρουση.

Στις επόμενες γραμμές θα επιχειρηθεί η ανάλυση και η κατανόηση της κρίσης, δίδοντας έμφαση στους λήπτες των αποφάσεων που διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο. Αρχικώς, θα αξιοποιηθεί σε αρκετά σημεία η θεωρία της «Παρανοήσης» του Robert Jervis, ώστε να κατανοηθούν οι λόγοι και οι παράγοντες που οδήγησαν τα δύο κράτη στα πρόθυρα του πολέμου. Στη συνέχεια, η ελληνική κυβέρνηση και οι αποφάσεις που θα λάβει θα ερμηνευθούν κυρίως, μέσω της θεωρίας του Graham Allison, αξιοποιώντας το υπόδειγμα της «Οργανωσιακής Πολιτικής» και το υπόδειγμα της «Γραφειοκρατικής Πολιτικής». Η ελληνική κυβέρνηση δεν θα ιδωθεί υπό το πρίσμα ενός ενιαίου δρώντα, αλλά ως ένα σύνολο παικτών σ' ένα κεντρικό και πλήρως ανταγωνιστικό πλαίσιο. Σκοπός της εν λόγω ανάλυσης, είναι να διερευνηθεί και να εντοπιστεί ποιο από τα ανωτέρω δύο υποδείγματα, προσφέρουν τα καταλληλότερα εργαλεία στον μελετητή, ώστε να κατανοήσει τις αποφάσεις που θα λάβουν οι κύριοι δρώντες της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας.

185 Κώστας Σημίτης (2005), σελ.33-34, 40, 55-58.

186 Για τα αποτελέσματα των εκλογικών διαδικασιών και στους δύο γύρους εκλογής για Πρωθυπουργό βλ. Ibid, σελ.28.

187 Αθανάσιος Έλλης (2009), σελ. 37-38.

Κεφάλαιο 4ο: Οι Απαρχές της Κρίσης

Στις 25 Δεκεμβρίου του 1995, το τουρκικό εμπορικό πλοίο «Figen Akat» με προορισμό το Ισραήλ προσάραξε «βιαίως»¹⁸⁸ στις βραχονησίδες των Ιμίων¹⁸⁹. Στις 26 Δεκεμβρίου, το Λιμεναρχείο Καλύμνου ακολουθώντας τις απαραίτητες ενέργειες, όπως αυτές απορρέουν από τις αρμοδιότητες που κατέχουν οι υπεύθυνες για την περιοχή εθνικές αρχές, ενημερώνει τον Τούρκο πλοίαρχο ότι θα αποσταλεί ελληνικό ρυμουλκό για την αποκόλληση του πλοίου. Ο Τούρκος πλοίαρχος, επικαλούμενος ότι βρίσκεται εντός τουρκικής εδαφικής κυριαρχίας, απορρίπτει τη βοήθεια των ελληνικών αρχών και αμέσως ενημερώνεται η ελληνική κυβέρνηση, ενώ την υπόθεση αναλαμβάνουν τα υπουργεία Εξωτερικών και Εμπορικής Ναυτιλίας. Ο ισχυρισμός του Τούρκου πλοίαρχου δημιούργησε έντονη καχυποψία στις ελληνικές αρχές, αν και κατά πόσον η προσάραξη ήταν τυχαίο γεγονός, δεδομένου ότι αφενός δεν είθισται ένας πλοίαρχος να προτάσσει θέματα εθνικής κυριαρχίας, όταν στόχος του είναι ο απεγκλωβισμός του πλοίου και αφετέρου έγιναν προσπάθειες από το πλήρωμα του πλοίου για απεγκλωβισμό, επιδιώκοντας την επιστροφή του στα τουρκικά χωρικά ύδατα.^{190,191} Παρά τις διαφωνίες που ήγειρε ο Τούρκος πλοίαρχος, τα ελληνικά σωστικά μέσα προχώρησαν στη ναυαγιάρεση του πλοίου, το οποίο ρυμουλκήθηκε προς το τουρκικό λιμάνι Κιουλούκ, ενέργεια που επιβεβαίωνε ότι η περιοχή τίθετο υπό ελληνική κυριαρχία.

Στις 29 Δεκεμβρίου, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών αποστέλλει ρηματική διακοίνωση στην ελληνική πρεσβεία της Άγκυρας, αμφισβητώντας για πρώτη φορά την εδαφική κυριαρχία της Ελλάδος, δηλώνοντας επίσημα ότι οι δύο βραχονησίδες αποτελούν τουρκικό έδαφος, καθώς τα Ίμια είναι εγγεγραμμένα στην επαρχία Μούγλας, που υπάγεται στη νομαρχία Αλικαρνασσού

188 Η προσάραξη του πλοίου χαρακτηρίστηκε βίαιη, δηλαδή πρόσκρουση με υψηλή ταχύτητα, από τον Λιμενάρχη Καλύμνου, όπως επισημαίνει ο Εμμανουήλ Πελοποννήσιος (Επιτ. Αρχ. Λιμενικού Σώματος), σε συνέντευξη που παραχώρησε στην εκπομπή «Οι Φάκελοι του Αλέξη Παπαχελά» και η οποία προβλήθηκε από τον τηλεοπτικό σταθμό ΜΕΓΑ, το 2001. Η πλήρης εκπομπή με τίτλο «Οι Φάκελοι ασχολούνται με την υπόθεση των Ιμίων» διαθέσιμη στον ιστότοπο <https://www.youtube.com/watch?v=n2bGIyAbDoE>.

189 Όπως αναφέρει ο Συρίγος, τα Ίμια ή Λιμνιά είναι δύο βραχονησίδες στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων σε απόσταση 1.9 μιλίων από τη νήσο Καλόλιμνος, 5.3 μιλίων από την νήσο Κάλυμνο και 3.8 μιλίων από τις τουρκικές ακτές. Η επιφάνεια τους είναι σχεδόν 40 στρέμματα, με τη Δυτική Ίμια να είναι η μεγαλύτερη, με έκταση 25 στρέμματα και την Ανατολική Ίμια με έκταση 14 στρέμματα. Η ονομασία προέρχεται από παραφθορά της λέξης «Λημνιά», καθώς οι Ιταλοί την περίοδο που κατείχαν τα Δωδεκάνησα, κατέγραφαν τις βραχονησίδες ως «il Imnia» καθώς εξέλαβαν το αρχικό γράμμα «Λ» ως το ιταλικό άρθρο «il». Τις βραχονησίδες η τουρκική πλευρά τις ονομάζει «Kardak». Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την ονομασία των δύο βραχονησίδων βλ. Αγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ. 465-466.

190 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 25-26 και Αγγελος Μ. Συρίγος (2015), σελ. 468.

191 Ο Άλκης Κούρκουλας επικαλείται ως πιθανό σενάριο ότι, ο πλοίαρχος επιδιώκοντας να αποφύγει το υψηλό κόστος των ελληνικών σωστικών μέσων απέρριπτε την ελληνική βοήθεια και επιθυμούσε την αντίστοιχη τουρκική. Βλ. Άλκης Κούρκουλας (1997), σελ. 28.

(Μποντρούμ).¹⁹² Τα αδύναμα νομικά επιχειρήματα που αναπτύχθηκαν αναφορικά με τη τουρκική κυριαρχία επί των βραχονησίδων, αλλά και το γεγονός ότι η διακοίνωση ήταν ιδιαίτερα προχειρογραμμένη, δημιούργησαν καχυποψία στις ελληνικές αρχές και στο Υπουργείο Εξωτερικών, καθώς εκτιμούσαν ότι η προέλευση της διακοίνωσης ήταν από τουρκικές στρατιωτικές υπηρεσίες που επιχειρούσαν να «κατασκευάσουν» ζήτημα στην περιοχή.¹⁹³ Μέχρι την 9^η Ιανουαρίου 1996, η Άγκυρα λόγω των εσωτερικών πολιτικών διεργασιών και της ευρύτερης αναταραχής δεν προχώρησε σε κάποια άλλη ενέργεια, ενώ η Ελλάδα με τη σειρά της απέστειλε ρηματική διακοίνωση ως απάντηση στην αντίστοιχη τουρκική, καταγράφοντας σειρά νομικών επιχειρημάτων, επικαλούμενη τις Συνθήκες του 1932 ανάμεσα στην Ιταλία και τη Τουρκία και του 1947 ανάμεσα στην Ιταλία και την Ελλάδα, που αποδείκνυαν την ελληνική κυριαρχία στις βραχονησίδες και κατέρριπταν τις τουρκικές αξιώσεις.¹⁹⁴ Η επιχειρηματολογία που ανέπτυξε ο αρμόδιος Τούρκος αξιωματούχος που έλαβε τη διακοίνωση, επικαλούμενος σειρά νομικών εγγράφων θορύβησε την Αθήνα, ωστόσο οι θέσεις αυτές δεν εκφράστηκαν μέσω επίσημου εγγράφου. Ο λόγος καθυστέρησης της επίσημης απάντησης, σύμφωνα με τον Κούρκουλα, ήταν ότι στο εσωτερικό του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών υπήρχαν συγκρούσεις και διχογνωμίες ανάμεσα στα μέλη της τουρκικής διπλωματίας, αναφορικά με την ισχύ των επιχειρημάτων που είχαν αναπτυχθεί για τη κυριαρχία των Ιμίων, τα οποία χαρακτήριζαν «απαράδεκτα και επικίνδυνα για τα τουρκικά συμφέροντα».¹⁹⁵

Στις 16 Ιανουαρίου, το Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ), υπό τον Κάρολο Παπούλια, έρχεται σε επαφή και εντάσσει στα κέντρα λήψης αποφάσεων το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ) και το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ), ζητώντας τη λήψη μέτρων αυξημένης επαγρύπνησης στην περιοχή των Ιμίων. Εντός ολίγων ημερών, ο Υπουργός Άμυνας Γεράσιμος Αρσένης ζητά από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού (ΓΕΝ), να αναλάβει την επιτήρηση της περιοχής και ο Α/ΓΕΕΘΑ Χρήστος Λυμπέρης καταρτίζει σχέδια για ανακατάληψη βραχονησίδων ενισχύοντας τα στρατιωτικά μέτρα στην περιοχή, υπό άκρα μυστικότητα.¹⁹⁶ Στις 20 Ιανουαρίου, το ενημερωτικό δελτίο «Εμπιστευτικό Γράμμα» αποκαλύπτει την έως τότε άγνωστη ύπαρξη των ρηματικών διακοινώσεων που είχαν ανταλλάξει τα δύο κράτη. Μόλις δύο ημέρες αργότερα στις 22 Ιανουαρίου, στην μεν Αθήνα ορκίζεται η νέα ελληνική κυβέρνηση, στη δε Κάλυμνο ο δήμαρχος Δημήτρης Διακομιχάλης, συνοδευόμενος από τον αστυνομικό διοικητή του νησιού, πλέουν έως τις βραχονησίδες Ίμια, όπου και προχωρούν

192 Για το πρωτότυπο πλήρες κείμενο της ρηματικής διακοίνωσης και των θέσεων που αναπτύχθηκαν από τη Τουρκία βλ. Ibid, σελ. 153.

193 Ibid, σελ. 30-31 και Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 29.

194 Για το πρωτότυπο πλήρες κείμενο της ρηματικής διακοίνωσης και των νομικών θέσεων που αναπτύχθηκαν από την Ελλάδα, βλ. Άλκης Κούρκουλας (1997), σελ. 154-155.

195 Ibid, σελ. 33.

196 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 32-34.

στην έπαρση της ελληνικής σημαίας στην Ανατολική Ίμια.¹⁹⁷ Η ανωτέρω πράξη του δημάρχου και του αστυνομικού διοικητή, προκαλούν αναταραχή στην ελληνική πολιτική ηγεσία με τον Έλληνα πρωθυπουργό την επόμενη ημέρα, να συγκαλεί σύσκεψη στο γραφείο του με τον νέο Υπουργό Εξωτερικών Θεόδωρο Πάγκαλο και τον Υπουργό Δημοσίας Τάξης Κώστα Γείτονα, χωρίς όμως την παρουσία του Υπουργού Αμύνης για ένα «μείζον εθνικό θέμα», καταδεικνύοντας τις προβληματικές σχέσεις των πολιτικών προσώπων με φόντο τις εσωκομματικές συγκρούσεις.¹⁹⁸ Παράλληλα, η πράξη του δημάρχου πέρα από την ελληνική ηγεσία επηρέασε και την αντίστοιχη τουρκική, η οποία εξέλαβε το μήνυμα ως προκλητική κίνηση από μέρους της Αθήνας, δίδοντας συνέχεια σε ένα διπλωματικό επεισόδιο που θεωρείτο λήξαν.

Στις 24 Ιανουαρίου, ο τηλεοπτικός σταθμός ANT1 προβάλλει στο δελτίο ειδήσεων τα γεγονότα που είχαν λάβει χώρα τα Χριστούγεννα του 1995 και την ανταλλαγή των ρηματικών διακοινώσεων των δύο κρατών, καθιστώντας γνωστό στη κοινή γνώμη την εδαφική αμφισβήτηση που ήγειρε η Τουρκία ως προς τις, μέχρι τότε άσημες, βραχονησίδες των Ιμίων. Παράλληλα, στις 25 Ιανουαρίου, προβάλλεται τηλεοπτικό υλικό από τον ίδιο τηλεοπτικό σταθμό, που αναπαριστά την ενέργεια του Καλύμνιου δημάρχου με την ανύψωση της σημαίας.¹⁹⁹ Η ελληνική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία αιφνιδιάζεται και προσπαθεί να διαχειριστεί τη κατάσταση. Μάρτυρες των όσων διαδραματίζονται είναι φυσικά και οι τουρκικές αρχές, οι οποίες την επόμενη ημέρα ξεκινούν υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εξωτερικών και του Γενικού Επιτελείου, χαρτογράφηση των αμφισβητούμενων νησίδων του Αιγαίου με στόχο να αξιοποιηθούν σε πιθανές ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις.²⁰⁰ Στις 27 Ιανουαρίου, ομάδα δημοσιογράφων της εφημερίδας *Hurriyet*, μεταβαίνουν με ελικόπτερο στην Ανατολική Ίμια, αφαιρούν την ελληνική σημαία και την αντικαθιστούν με τη τουρκική, ενώ παράλληλα μαγνητοσκοπούν τις ενέργειες τους, οι οποίες προβάλλονται αργότερα στους τηλεοπτικούς δέκτες της Τουρκίας σφραγίζοντας το λεγόμενο «πόλεμο των σημαιών». Το Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας αποδοκιμάζει την ενέργεια των δημοσιογράφων, δηλώνοντας πλήρη άγνοια για το περιστατικό, σύμφωνα με τον τότε υφυπουργό Εξωτερικών αρμόδιο για τις ελληνικές υποθέσεις Inal Batu.²⁰¹ Τόσο ο Κούρκουλας όσο και ο

197 Ibid, σελ. 38 και Χρήστος Λυμπέρης, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Ποιότητα, Αθήνα, 2009, σελ. 558.

198 Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια που χρησιμοποιεί ο Θεόδωρος Πάγκαλος, για να περιγράψει τις κινήσεις του δημάρχου Καλύμνου αλλά και των πιθανών κινήτρων που τον οδήγησαν στην υιοθέτηση της ανωτέρω ενέργειας, βλ. Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 38-40.

199 Ibid, σελ. 41-44.

200 Ibid, σελ. 46 και Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 554.

201 Όπως προβλήθηκε η συνέντευξη του τέως υφυπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας (αρμόδιο για τις ελληνικές υποθέσεις) στην εκπομπή «Οι Φάκελοι του Αλέξη Παπαχελά» και η οποία προβλήθηκε από τον τηλεοπτικό σταθμό MEGA, το 2001. Η πλήρης εκπομπή με τίτλο «Οι Φάκελοι ασχολούνται με την υπόθεση των Ιμίων» διαθέσιμη στον ιστότοπο <https://www.youtube.com/watch?v=n2bG1yAbDoE> και Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 71.

Λυμπέρης, αναφέρουν ότι δεν αποκλείουν το ενδεχόμενο, η ανωτέρω ενέργεια να υλοποιήθηκε με προτροπή κέντρων αποφάσεων μη πολιτικών προσώπων, που επιθυμούσαν όμως να ενισχύσουν τη διαπραγματευτική δύναμη της τότε πολιτικής ηγεσίας για τα ζητήματα που άπτονται των τουρκικών συμφερόντων στο Αιγαίο.²⁰²

Συνολικά ορώμενες, οι ανωτέρω ενέργειες που υλοποιήθηκαν στις απαρχές της κρίσης μπορούν να μας προσφέρουν σημαντικά συμπεράσματα και εξηγήσεις αναφορικά με τον τρόπο που αναπτύχθηκαν οι αντιλήψεις και οι θέσεις των δύο κρατών, ως προς τις επιδιώξεις τους. Η προσάραξη του τουρκικού πλοίου στις βραχονησίδες σε συνάρτηση με τους ισχυρισμούς του Τούρκου πλοίαρχου και την προχειρογραμμένη, στερούμενης νομικών επιχειρημάτων, ρηματική διακοίνωση που απέστειλε το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, εγείρει καχυποψίες για προσχεδιασμένες τουρκικές ενέργειες στις ελληνικές αρχές, επιβεβαιώνοντας τη θεωρία του Jervis αναφορικά με τις αντιλήψεις που αναπτύσσουν οι δρώντες. Όπως έχει καταγραφεί ανωτέρω,²⁰³ ένα βασικό γνωστικό εμπόδιο που αντιμετωπίζει ο δρών είναι η λογική γνωστική συνέπεια (cognitive consistency), δηλαδή ο δρών βάσει των υφιστάμενων εικόνων και εμπειριών που διαθέτει, έχει σχηματίσει μια συγκεκριμένη εικόνα για τον αντίπαλο δρώντα και επεξεργάζεται τις πληροφορίες που λαμβάνει βάσει αυτών των αντιλήψεων, οι οποίες με τη σειρά τους θα διαμορφώσουν τις συμπεριφορές που θα υιοθετήσει. Επομένως, δεδομένης της προβολής των τουρκικών διεκδικήσεων και των κρίσεων που έχουν λάβει χώρα στο παρελθόν, η ελληνική πλευρά αντιλαμβάνεται τη Τουρκία ως μια αναθεωρητική επιθετική δύναμη και ως εκ τούτου καλλιεργούνται καχυποψίες αναφορικά με κάθε πρωτοβουλία που αναλαμβάνει η Αγκυρα.²⁰⁴

Επιπλέον, η καχυποψία του ελληνικού ΥΠΕΞ αναφορικά με την προσπάθεια «κατασκευής» ζητήματος από το αντίστοιχο τουρκικό υπουργείο, επιβεβαιώνει τη θεωρία του Jervis, όσον αφορά την υπερεκτίμηση των ικανοτήτων της αντίπαλης πλευράς. Η πιο συνηθισμένη αντίληψη που κατέχει ένας δρών είναι ότι η κάθε συμπεριφορά του αντιπάλου είναι προμελετημένη, προσεχτικά σχεδιασμένη και απόλυτα συντονισμένη με τους σκοπούς που επιδιώκει και ως εκ τούτου ο δρών, μη έχοντας την απαραίτητη πληροφόρηση, δεν δύναται να αντιληφθεί την παρουσία σειράς παραγόντων που έχουν οδηγήσει στις συγκεκριμένες συμπεριφορές, καθώς τη δεδομένη χρονική στιγμή δεν διαθέτει τα απαραίτητα εργαλεία που θα του επέτρεπαν τη καλύτερη κατανόηση των υφιστάμενων συνθηκών. Επομένως, η ανάληψη πρωτοβουλιών από μη αρμόδια κέντρα αποφάσεων για την αποστολή της τουρκικής ρηματικής διακοίνωσης δεν μπορούσε ούτε να γίνει πλήρως αντιληπτή, ούτε

202 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ.554 και Άλκης Κούρκουλας (1997), σελ. 39-40.

203 Βλ. το κεφάλαιο 2.1.

204 Την ίδια αντίληψη μοιράζεται εξίσου και η τουρκική πλευρά. Επομένως, το στοιχείο της λογικής γνωστικής συνέπειας εντοπίζεται εξίσου και στα δύο κράτη.

να επιβεβαιωθεί από τις ελληνικές αρχές, οι οποίες δεν ήταν σε θέση να γνωρίζουν τις συγκρούσεις που λάμβαναν χώρα ανάμεσα στα μέλη της τουρκικής διπλωματίας, αναφορικά με τα επιχειρήματα που είχαν αναπτυχθεί ως προς την αμφισβητούμενη κυριαρχία των Ιμίων.

Οι ίδιες αντιλήψεις καλλιεργήθηκαν στους λήπτες αποφάσεων των δύο κρατών και στις χρονολογικά επόμενες ενέργειες που έλαβαν χώρα, είτε με την πρωτοβουλία του δημάρχου της Καλύμνου είτε με το ρόλο που διαδραμάτισαν τα ΜΜΕ, τόσο με τις διαρροές των ρηματικών διακοινώσεων όσο και με τον «πόλεμο των σημαιών». Η απόφαση του δημάρχου, με συνοδεία τον αστυνομικό διοικητή της νήσου, να ασκήσει ιδιωτική διπλωματία είχε ως αποτέλεσμα να σταλούν λανθασμένα μηνύματα προς τις τουρκικές αρχές. Οι τελευταίες αντιλαμβάνονταν ότι οι ενέργειες του αιρετού προσώπου της τοπικής κοινωνίας, ήταν είτε καθοδηγούμενες από την ανώτατη πολιτική ηγεσία, είτε τουλάχιστον ήταν σύμφωνες προς τις επιθυμίες της, στο πλαίσιο μιας ευρύτερα σχεδιασμένης πολιτικής. Το μήνυμα που λάμβανε η Άγκυρα ήταν μια προσπάθεια πρόκλησης εντάσεων στην περιοχή, ενέργεια όμως που δεν επεδίωκε η ελληνική ηγεσία. Οι Τούρκοι λήπτες των αποφάσεων δεν ήταν σε θέση να γνωρίζουν ότι οι ενέργειες αυτές έλαβαν χώρα, ερήμην της πολιτικής ηγεσίας και ότι κανένα κρατικό όργανο δεν ήταν ενήμερο για τις πρωτοβουλίες του δημάρχου. Παράλληλα, η δημοσίευση των διακοινώσεων στη κοινή γνώμη από τον ελληνικό τηλεοπτικό σταθμό έβρισκε για μια ακόμη φορά την Αθήνα απροετοίμαστη και εκτεθειμένη, καθώς ήταν αντίθετη στη δημοσιοποίηση των εγγράφων. Ωστόσο, τα λανθασμένα μηνύματα είχαν σταλεί ξανά προς την αντίπερα όχθη του Αιγαίου. Τις ίδιες λανθασμένες αντιλήψεις σχημάτισε και η ελληνική πλευρά, όταν προβλήθηκε το μαγνητοσκοπημένο υλικό του τουρκικού ειδησεογραφικού συνεργείου της *Hurriyet*, ενέργεια που δεν ήταν αποδεκτή από το τουρκικό ΥΠΕΞ. Είναι προφανές ότι η είσοδος των ΜΜΕ στη Κρίση των Ιμίων²⁰⁵ και ο ρόλος που διαδραμάτισαν σε όλη τη διάρκεια της κρίσης ήταν σημαντικός και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις πολιτικές ηγεσίες, στη διαχείριση της έντασης καθώς δέχονταν πιέσεις από τη κοινή γνώμη.²⁰⁶ Η παρουσία των ΜΜΕ δημιούργησε ένα επιπρόσθετο βάρος

205 Για το ρόλο του Τύπου εντός των δύο κρατών κατά τη διάρκεια της Κρίσης των Ιμίων βλ. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ίμια 1955-1996, Η Οπτική του Τύπου*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1997, σελ. 322-338.

206 Για μια ενδελεχή ανάλυση της σημασίας και του ρόλου που διαδραματίζει ο Τύπος στην εξωτερική πολιτική των χωρών βλ. Ibid, σελ.15-37, Athanasios Manis, "The Role of Media in the Imia/Kardak Crisis: The Importance of Media Influence and Its Limitations?", 4th Hellenic Observatory PhD Symposium on Contemporary Greece, European Institute, London School of Economics (LSE), 2009, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/Events/HO%20PhD%20Symposia/4thSymposium/phd09_Panels.aspx και Nikos Panagiotou, "The role of Mass Media in Foreign Policy: The case of Greek press", 2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece, European Institute, London School of Economics (LSE), 2005, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/Events/HO%20PhD%20Symposia/2ndSymposium/phd05_Papers.aspx.

στα κέντρα λήψης των αποφάσεων, το οποίο δεν ήταν εύκολα διαχειρίσιμο, μειώνοντας τις όποιες δυνατότητες ευελιξίας θα μπορούσαν να διαθέτουν, στοιχείο που έχει επισημάνει και ο Graham Allison, αναφορικά με τους πιθανούς κινδύνους που θα αντιμετώπιζε η αμερικανική πολιτική ηγεσία σε πιθανή διαρροή δημοσιευμάτων κατά τη διάρκεια της Κρίσης της Κούβας.²⁰⁷ Επιπλέον, δεν πρέπει να λησμονηθεί ότι ο ρόλος του Τύπου διαφέρει εντός ενός δημοκρατικού πολιτικού πλαισίου που σέβεται την ελευθερία του τύπου, εν αντιθέσει με το ρόλο που διαδραματίζει εντός ενός αυταρχικού πολιτεύματος που δεν διστάζει να επιβάλλει ή να απειλήσει ότι θα επιβάλλει τη λογοκρισία.²⁰⁸

Κεφάλαιο 5ο: Κλιμάκωση της Κρίσης

Την 28^η Ιανουαρίου το περιπολικό του Πολεμικού Ναυτικού (ΠΝ) «Παναγόπουλος II» εντοπίζει τη τουρκική σημαία που είχε ανυψωθεί στην Ανατολική Ίμια από το συνεργείο των Τούρκων δημοσιογράφων και ενημερώνει το ΥΕΘΑ. Ο Υπουργός Άμυνας δίνει εντολή στον αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού (Α/ΓΕΝ), Ιωάννη Στάγκα, να υποσταλεί η τουρκική σημαία και το περιπολικό «Αντωνίου» την εκτελεί, ενώ παράλληλα προχωρά στην έπαρση της ελληνικής. Ταυτόχρονα στην ευρύτερη περιοχή των Ιμίων, πλέουν μικρός αριθμός περιπολικών και πολεμικών πλοίων του ΠΝ, τα οποία εμπόδισαν την προσέγγιση των βραχονησίδων από τουρκικά πλοία, τα οποία επίσης έπλεαν στην περιοχή, ενώ εντός της ημέρας λαμβάνουν χώρα διαρκείς παραβιάσεις των ελληνικών χωρικών υδάτων. Το ΥΠΕΞ ανταποκρίνεται άμεσα και προχωρά στη διάρκεια της ημέρας σε διαβήματα προς τη Τουρκία, το ΝΑΤΟ, τις ΗΠΑ, τον ΟΗΕ και σε χώρες της Ε.Ε.²⁰⁹ Η ελληνική ηγεσία προχωρά και στην εγκατάσταση ολιγάριθμης Μονάδας Υποβρύχιων Καταστροφών (ΜΥΚ), η οποία και αποβιβάστηκε στις 20.45 στην Ανατολική Ίμια, με στόχο την προάσπιση της ελληνικής σημαίας.²¹⁰ Η ανύψωση της ελληνικής σημαίας και η στρατιωτική παρουσία των πολεμικών πλοίων, σε συνδυασμό με την αποβίβαση της ομάδας ΜΥΚ, αντιλαμβάνονται ως ενέργειες κλιμάκωσης της κρίσης από τη τουρκική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία. Τα μηνύματα που στέλνονται από το κέντρο αποφάσεων της Αθήνας δημιουργούσαν σύγχυση στην Άγκυρα, καθώς από τη μία πλευρά η ελληνική ηγεσία εξέφραζε την επιδίωξή της για αποκλιμάκωση της κρίσης και από την άλλη προχωρούσε στην υιοθέτηση στρατιωτικών ενεργειών. Η τουρκική πολιτική ηγεσία εκτιμούσε ότι καθώς η Αθήνα είχε υπερβεί την πολιτική αστάθεια στο εσωτερικό της, επεδίωκε τη δημιουργία «τετελεσμένων

207 Graham T. Allison, Philip Zelikow (2006), σελ. 23 και 553.

208 Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης (1997), σελ. 83-99.

209 Άλκης Κούρκουλας (1997), σελ. 41-42 και Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 60.

210 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 560.

γεγονότων», εκμεταλλευόμενη την υφιστάμενη πολιτική κρίση στο εσωτερικό της Τουρκίας.²¹¹ Η λανθασμένη αντίληψη, όπως θα καταδειχθεί στις επόμενες γραμμές, που σχημάτισε η Άγκυρα για τις ελληνικές επιδιώξεις, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στις αποφάσεις της για τις ενέργειες που υιοθέτησε.

Όπως καταδεικνύεται μέσα από τα κείμενα των πρωταγωνιστών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, οι ενέργειες που υιοθετήθηκαν στις 28 Ιανουαρίου και παρερμηνεύθηκαν από την Άγκυρα, είναι αποτέλεσμα παραποιημένων εντολών και παρανοήσεων, που δεν εξέφραζαν τις επιθυμίες της πολιτικής ηγεσίας, επηρεάζοντας καθοριστικά τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων στη Τουρκία. Η εντολή που έδωσε ο Γεράσιμος Αρσένης ήταν η απομάκρυνση της τουρκικής σημαίας από τη βραχονησίδα, με στόχο την αποφυγή κλιμάκωσης της κρίσης και δεν περιελάμβανε την παράλληλη έπαρση της ελληνικής. Ο Jervis επισημαίνει στη θεωρία του, ότι συχνά ο λήπτης των αποφάσεων έχει την πεποίθηση ότι οι υφιστάμενοί του παραμένουν πιστοί στις εντολές που τους έχουν δοθεί, παραβλέποντας την πιθανότητα να μην ικανοποιηθούν και τις συνέπειες που θα επακολουθήσουν. Παράλληλα, οι λήπτες των αποφάσεων της Τουρκίας αποκτούν λανθασμένες εικόνες αναφορικά με τις ενέργειες των Ελλήνων υφιστάμενων αξιωματούχων, τις οποίες αντιλαμβάνονται ως ενέργειες της επίσημης κυβέρνησης, αγνοώντας την πιθανότητα ανυπακοής στις εντολές που έχουν λάβει.²¹² Επίσης, η ενέργεια του Υπουργού Αμύνης δεν γνωστοποιήθηκε στον Πρωθυπουργό εξ αρχής.²¹³

Η άγνοια τόσο του κ. Σημίτη όσο και του ΥΠΕΞ για τις πρωτοβουλίες του κ. Αρσένη, ενέργειες που θα μπορούσαν να προκαλέσουν όξυνση των εντάσεων στην περιοχή, καταδεικνύει την ελλιπή συνεννόηση των κέντρων αποφάσεων της Αθήνας, απόρροια ίσως των εσωκομματικών συγκρούσεων και προβολής προσωπικών συμφερόντων, σε κρίσιμες στιγμές για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Το ανωτέρω στοιχείο, προφανώς και δεν θα μπορούσε να είναι γνωστό στα αντίστοιχα τουρκικά κέντρα αποφάσεων. Όπως ο κ. Αρσένης επισημαίνει, ενώ η εντολή του ήταν η απομάκρυνση της τουρκικής σημαίας, ο Α/ΓΕΕΘΑ Χρήστος Λυμπέρης με πρωτοβουλία του προσέθεσε στην υφιστάμενη εντολή και την έπαρση της ελληνικής, η οποία διαβιβάστηκε και εκτελέστηκε από τη μονάδα του ΠΝ.²¹⁴ Η ανωτέρω ενέργεια, χαρακτηρίστηκε από τον Υπουργό ως «άφρονα», ενώ την ίδια στιγμή γίνεται αντιληπτό ότι πιθανή υποστολή της σημαίας θα στείλει λανθασμένα μηνύματα στην αντίπερα όχθη του Αιγαίου και ως εκ τούτου απαιτείται τροποποίηση του αρχικού σχεδίου που

211 Άλκης Κούρκουλας (1997), σελ. 42-43 και Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 60.

212 Βλ. το κεφάλαιο 2.1.

213 Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 59.

214 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 60.

προέβλεπε την επιτήρηση των βραχονησίδων.²¹⁵ Προσπαθώντας να ερμηνευθεί η ανάληψη πρωτοβουλιών και η τροποποίηση της εντολής του Υπουργού Άμυνας από τον Α/ΓΕΕΘΑ κ. Λυμπέρη, μπορούν να εξαχθούν τα κάτωθι συμπεράσματα.

Αντλώντας στοιχεία από τη θεωρία του Allison²¹⁶ και συγκεκριμένα από το υπόδειγμα της γραφειοκρατικής πολιτικής, η πρωτοβουλία του Α/ΓΕΕΘΑ (ως ηγέτης της «υπηρεσίας») για τροποποίηση της εντολής εδράζεται στην προάσπιση των συμφερόντων, τόσο της υπηρεσίας του όσο και των προσωπικών επιδιώξεων του ως προς τις επιταγές της πολιτικής ηγεσίας, ενώ παράλληλα υιοθετεί την ανωτέρω ενέργεια βασισμένος στις προσωπικές αντιλήψεις που έχει διαμορφώσει για τις υφιστάμενες συνθήκες που εξελίσσονται στην περιοχή των Ιμίων, αναφορικά με τις επιδιώξεις της Τουρκίας.²¹⁷ Η ανωτέρω ενέργεια θα μπορούσε να ιδωθεί όμως και υπό το πρίσμα του υποδείγματος της οργανωσιακής συμπεριφοράς, καθώς οι σταθερές επιχειρησιακές διαδικασίες (SOP's) που αναπτύσσουν οι υπηρεσίες, τις καθοδηγούν στην υιοθέτηση συγκεκριμένων ενεργειών, στοιχείο που αναδεικνύει την οργανωσιακή ακαμψία των υπηρεσιών. Με άλλα λόγια, οι υπηρεσίες δρουν βάσει ενός «εγχειριδίου» και οι ενέργειές τους δύσκολα αποκλίνουν, γεγονός που επιβεβαιώνεται στην παρούσα κατάσταση, καθώς η αφαίρεση ξένης σημαίας και η ύψωση της ελληνικής, περιλαμβανόταν στο αναθεωρημένο σύστημα χειρισμού κρίσεων, το οποίο περιέγραφε τις απαραίτητες ενέργειες που θα λάβουν οι Ένοπλες Δυνάμεις. Επομένως, οι προβλεπόμενες ενέργειες πιθανόν επηρέασαν την απόφαση του κ. Λυμπέρη για έπαρση της ελληνικής σημαίας στη βραχονησίδα, παρά τις αντίθετες εντολές του αρμοδίου υπουργού.²¹⁸

Η τοποθέτηση της ελληνικής σημαίας άλλαξε άρδην τα σχέδια που είχαν εκπονηθεί για επιτήρηση των βραχονησίδων, επιβάλλοντας την ενεργοποίηση και υλοποίηση νέου σχεδίου, που προέβλεπε την εγκατάσταση φρουράς προς προάσπισης της σημαίας. Σε άτυπο Συμβούλιο Αρχηγών των Γενικών Επιτελείων (ΣΑΓΕ) συζητείται και αποφασίζεται η αποστολή φρουράς στην Ανατολική Ίμια. Ωστόσο, ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού (Α/ΓΕΣ) Κωνσταντίνος Βούλγαρης αρνείται την παροχή ομάδας Ειδικών Δυνάμεων για τη φύλαξη της σημαίας,²¹⁹ παρά τις επίμονες παραινέσεις τόσο του Α/ΓΕΕΘΑ όσο και των υπολοίπων αρχηγών που παρευρίσκοντο στο Συμβούλιο. Οι δε αντιρρήσεις του Α/ΓΕΣ διατυπώθηκαν επανειλημμένως και τις επόμενες ημέρες της Κρίσης,

215 Η χαρακτηριστική φράση «βρεθήκαμε στριμωγμένοι στο τοίχο», καταδείκνυε τη δύσκολη θέση στην οποία βρέθηκε ο Υπουργός Άμυνας. Ibid.

216 Βλ. το κεφάλαιο 3.

217 Οι σκέψεις που καταγράφει στο βιβλίο του ο κ. Λυμπέρης, αναφορικά με υποβάθμιση της κρίσης των Ιμίων από την πλευρά της πολιτικής ηγεσίας, αλλά και η επισήμανση ότι ο Υπουργός Άμυνας θα μπορούσε να ανατρέψει την εκτελεσθείσα εντολή, μας επιτρέπουν να εξαχθεί το ανωτέρω συμπέρασμα, βλ. Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 559.

218 Ibid.

219 Η φύλαξη εδάφους της ελληνικής επικράτειας είναι ευθύνη του ΓΕΣ και η ομάδα των Ειδικών Δυνάμεων ήταν η πλέον κατάλληλη, για την εκπλήρωση της συγκεκριμένης αποστολής, βλ. Ibid, σελ. 560.

στοιχείο που επιβεβαιώνει ακόμη μια φορά την προσπάθεια προάσπισης των συμφερόντων της υπηρεσίας ως προς τις επιταγές της ανώτερης στρατιωτικής ηγεσίας.²²⁰ Τα επιχειρήματα που επικαλέσθηκε ο Α/ΓΕΣ βασίσθηκαν σε προσωπικές του αντιλήψεις ως προς τη μη καταλληλότητα της συγκεκριμένης ομάδας για την εκπλήρωση των σκοπών της αποστολής.²²¹ Στο Συμβούλιο Άμυνας (ΣΑΜ) που συνεκλήθη, αποφασίσθηκε ομοφώνως η παρουσία της ελληνικής σημαίας στα Ίμια, η ανάληψη της αποστολής από ομάδα ΜΥΚ και η παρουσία τους μόνο στην Ανατολική Ίμια (ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Α/ΓΕΝ), η αύξηση ετοιμότητας των Ενόπλων Δυνάμεων, η αυξημένη ναυτική παρουσία τόσο στην περιοχή των Ιμίων όσο και στην ευρύτερη περιοχή του Ανατολικού Αιγαίου και η υποστήριξη από αέρος της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ). Η εντολή της πολιτικής ηγεσίας, επίσης, ήταν η αποφυγή κλιμάκωσης της κρίσης.²²²

Οι πρωτοβουλίες και οι τροποποιήσεις των εντολών από τους λήπτες των αποφάσεων είχαν ως αποτέλεσμα, να σταλθούν λανθασμένα μηνύματα στην Άγκυρα και να αναπτυχθούν παρανοήσεις, καθώς η ελληνική πολιτική ηγεσία εμφανιζόταν ως προς τις δηλώσεις και τις πράξεις της ανακόλουθη. Επομένως, την επόμενη μέρα (29 Ιανουαρίου) το ΥΠΕΞ της Τουρκίας προχωρά στην αποστολή νέας ρηματικής διακοίνωσης, η οποία ήταν αφενός «καλογραμμένη», αφετέρου παρουσίαζε νομικά επιχειρήματα που αμφισβητούσαν όχι μόνο την ελληνική κυριότητα των δύο βραχονησίδων, αλλά και πλήθος άλλων νησίδων και βραχονησίδων στο Αιγαίο, στοιχεία που δεν είχαν καταγραφεί στην πρώτη ρηματική διακοίνωση.²²³ Επιπλέον, την ίδια ημέρα στη Τουρκία λαμβάνει χώρα σύσκεψη του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας στο πρωθυπουργικό γραφείο της Ciller, με στόχο να αποφασισθούν οι ενέργειες της Άγκυρας ως απάντηση των αντίστοιχων ελληνικών. Όπως επισημαίνει ο κ. Συρίγος, η παραπληροφόρηση της Πρωθυπουργού από τον υφυπουργό Εξωτερικών Onur Oymen, αναφορικά με την ισχύ των νομικών επιχειρημάτων επί των βραχονησίδων των Ιμίων, κατέδειξε ότι πέρα από τις επιδιώξεις της ίδιας της Ciller να εκμεταλλευθεί για πολιτικά οφέλη τη κρίση, το κεμαλικό κατεστημένο με σχεδιασμένες πρωτοβουλίες επιζητούσε τη κλιμάκωση προς όφελος του, γεγονός που επιβεβαιώνει τις καχυποψίες της ελληνικής ηγεσίας για προσχεδιασμένη προσάραξη του τουρκικού εμπορικού πλοίου στις 25 Δεκεμβρίου του 1995.²²⁴

Στο Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας, επίσης, συζητήθηκαν το σύνολο των εναλλακτικών στρατιωτικών ενεργειών που θα μπορούσαν να υιοθετήσουν με στόχο την απομάκρυνση των

220 Οι ενέργειες του Α/ΓΕΣ κατέδειξαν τη διαμάχη που υφίσταται ανάμεσα στους αξιωματικούς του Στρατού Ξηράς και του Ναυτικού, καθώς ο Α/ΓΕΕΘΑ προερχόταν από το τελευταίο.

221 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 560.

222 Ibid, σελ. 560-561.

223 Για το πρωτότυπο πλήρες κείμενο της ρηματικής διακοίνωσης και των νομικών θέσεων που αναπτύχθηκαν από τη Τουρκία, βλ. Άλκης Κούρκουλας (1997), σελ. 156-159.

224 Άγγελος Μ. Συρίγος, (2015), σελ. 471-472.

ελληνικών δυνάμεων από τα Ίμια, με την Πρωθυπουργό να ζητά άμεσες πρωτοβουλίες. Τότε, ο υφυπουργός Εξωτερικών, αρμόδιος για τις ελληνικές υποθέσεις, Inal Batu καταθέτει την πρόταση για απόβαση των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στη δεύτερη βραχονησίδα, τη Δυτική Ίμια, με στόχο την επίτευξη σύμμετρης κατάστασης σε στρατιωτικό επίπεδο και ενίσχυση των διαπραγματευτικών θέσεων της Τουρκίας, πρόταση που έβρισκε σύμφωνη την Πρωθυπουργό. Η πρόταση του Inal Batu υιοθετήθηκε την αμέσως επόμενη ημέρα.²²⁵ Να σημειωθούν εδώ, δύο σημαντικά στοιχεία που έλαβαν χώρα το βράδυ της 28^{ης} και το πρωί της 29^{ης} Ιανουαρίου αντιστοίχως και καταδεικνύουν τις συγκεχυμένες πληροφορίες που λαμβάνουν οι λήπτες των αποφάσεων στην Αθήνα. Ο Αμερικανός πρέσβης στη Αθήνα, Thomas Niles, παραπληροφορεί τους Υπουργούς Εξωτερικών και Άμυνας αναφορικά με «την απουσία κάθε αίσθησης της κρίσης» στην Άγκυρα,²²⁶ ενώ ο αρχηγός της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ) Λεωνίδας Βασιλικόπουλος, είχε γνωστοποιήσει στα Υπουργεία Εξωτερικών και Άμυνας για τις διεκδικήσεις που θα εγείρει η Άγκυρα, όπως και τελικώς έπραξε με την αποστολή της ρηματικής διακοίνωσης.²²⁷

Οι δηλώσεις της Ciller, με το πέρας της σύσκεψης,²²⁸ σε συνδυασμό με τη ρηματική διακοίνωση που αμφισβητούσε το καθεστώς των Ιμίων καλώντας την Αθήνα σε διάλογο για πλήθος ζητημάτων στο Αιγαίο, κλιμάκωσαν έτι περαιτέρω τη κρίση ανάμεσα στα δύο κράτη. Η Αθήνα αντιλαμβανόμενη τις τουρκικές προκλήσεις, προχωρά άμεσα δια του Πρωθυπουργού στην αποστολή ηχηρού μηνύματος, δηλώνοντας ότι «σε αυτόν και σε οποιονδήποτε επιθετικό εθνικισμό (...) η αντίδραση της Ελλάδας θα είναι έντονη, άμεση και αποτελεσματική. Έχουμε τα μέσα και θα τα χρησιμοποιήσουμε χωρίς δισταγμό».²²⁹ Η πιθανότητα σύγκρουσης των δύο χωρών είναι πλέον ορατή.

Κεφάλαιο 6ο : Κορύφωση της Κρίσης

Και στα δύο κράτη, τόσο σε επίπεδο πολιτικής όσο και στρατιωτικής ηγεσίας, παρατηρείται διαρκής κινητικότητα, καθώς η πιθανότητα πολεμικής σύγκρουσης διαφαίνεται στον ορίζοντα. Η στρατιωτική ηγεσία της Αθήνας λαμβάνει πληροφορίες από την ΕΥΠ τις πρώτες πρωινές ώρες της 30^{ης} Ιανουαρίου, ότι παρατηρείται έντονη κινητοποίηση των στρατιωτικών δυνάμεων της Τουρκίας και μεταφοράς ναυτικών δυνάμεων από τα Δαρδανέλια και από το Ακσάζ προς την περιοχή των Δωδεκανήσων.²³⁰ Η συγκεκριμένη πληροφορία επιβεβαιώνεται και από τον Έλληνα Πρωθυπουργό, ο

225 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 75.

226 Ibid, σελ. 76-79.

227 Ibid, σελ. 83.

228 Άλκης Κούρκουλας (1997), σελ. 48-49.

229 Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 61.

230 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 564.

οποίος όμως αναφέρει ότι η πληροφορία γνωστοποιείται το απόγευμα της ίδιας ημέρας.²³¹ Παράλληλα, ύστερα από σύγκληση του ΣΑΓΕ και του ΣΑΜ, αποφασίζονται τα εξής: η ανάληψη της επιχειρησιακής διοίκησης των τριών στρατιωτικών κλάδων υπό τον Α/ΓΕΕΘΑ, η ενίσχυση της ναυτικής παρουσίας αντίστοιχης της τουρκικής στην περιοχή του Ανατολικού Αιγαίου και περιπολία της περιοχής των Ιμίων, η συνδρομή της ΠΑ με αναγνωρίσεις από αέρος και η αύξηση ετοιμότητας των Ενόπλων Δυνάμεων σε πιθανή αιφνιδιαστική τουρκική στρατιωτική ενέργεια.²³² Η έξοδος μονάδων του ελληνικού στόλου από το ναύσταθμο της Σαλαμίνας, καταγράφηκε από τους ελληνικούς τηλεοπτικούς σταθμούς, παρά την αντίθεση της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας.²³³ Το μήνυμα που εξέπεμπαν οι τηλεοπτικοί σταθμοί ήταν ότι η Αθήνα προχωρά στη κλιμάκωση της κρίσης, μήνυμα όμως που δεν το ενστερνιζόταν η πολιτική ηγεσία, παρά τις δηλώσεις του Έλληνα Πρωθυπουργού την ακριβώς προηγούμενη ημέρα. Με εντολή του Πρωθυπουργού οι Υπουργοί Άμυνας και Εξωτερικών, το μεσημέρι, προβαίνουν σε δημόσιες δηλώσεις με στόχο να σταλθεί στην Άγκυρα, μήνυμα περί επιθυμίας αποκλιμάκωσης της κατάστασης.²³⁴

Η ελληνική στρατιωτική ηγεσία, από την πλευρά της, προχωρά σε όλη τη διάρκεια της ημέρας στην υλοποίηση των απαραίτητων ενεργειών, με στόχο την επίτευξη της καλύτερης δυνατής ετοιμότητας για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε τουρκικής στρατιωτικής πρωτοβουλίας, τόσο στην περιοχή του Έβρου και των ανατολικών ελληνικών νήσων, όσο και με ιδιαίτερη έμφαση στην περιοχή των Ιμίων, ενώ έχουν δοθεί στις μονάδες οι απαραίτητοι κανόνες εμπλοκής.²³⁵ Στο ΣΑΓΕ που συνεκλήθη το πρωί της 30^{ης} Ιανουαρίου, συζητήθηκε και η αποστολή στρατιωτικού αγήματος στη Δυτική Ήμια, απόφαση που δεν υλοποιήθηκε, καθώς δεν συμπορευόταν με τις πολιτικές εντολές που επεδίωκαν την αποκλιμάκωση της κρίσης. Ως εκ τούτου, ο Α/ΓΕΕΘΑ και με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Άμυνας διέταξε την αποβίβαση ομάδας καταδρομέων στη νήσο Καλόλιμνο, με διττό στόχο τόσο την αποτροπή ενδεχόμενης αποβίβασης τουρκικών δυνάμεων στη νήσο, όσο και ενίσχυση της επιτήρησης στην εγγύς περιοχή.²³⁶ Η συμπεριφορά και οι ενέργειες που υιοθετήθηκαν από τις «Υπηρεσίες» των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων καθορίστηκαν επομένως, βάσει των υφιστάμενων διαδικασιών που διέθεταν για την αντιμετώπιση πιθανών στρατιωτικών ενεργειών από την Άγκυρα. Οι ενέργειες που υιοθέτησαν προσαρμόστηκαν στις εντολές της πολιτικής ηγεσίας, επιλέγοντας το σύνολο των ενεργειών που τους προσέφερε την πιο ικανοποιητική δράση στις υφιστάμενες συνθήκες,

231 Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 62.

232 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 564.

233 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 45-46.

234 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 566.

235 Ibid, σελ. 566-571.

236 Ibid, σελ. 565 και 568.

στοιχείο που αναδεικνύει ότι υιοθέτησαν τη «λογική της καταλληλότητας» επιβεβαιώνοντας τη θεωρία του Allison ως προς τις πρακτικές που υιοθετούν οι «Υπηρεσίες».²³⁷ Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η ΕΥΠ κατείχε και γνωστοποίησε στο ΓΕΝ στις 30 Ιανουαρίου, σημαντική πληροφορία αναφορικά με εντολές που είχαν δοθεί σε τουρκικό πλοίο για έλεγχο (μέσω οπτικού υλικού) των δύο βραχονησίδων, ώστε να διαπιστωθεί η παρουσία των ελληνικών δυνάμεων και οι δυνατότητες για απόβαση αντίστοιχων τουρκικών στη Δυτική Ήμια.²³⁸ Ωστόσο, ο όγκος των πληροφοριών που εισέρεε στα κέντρα λήψης των αποφάσεων και η πιθανή αδράνεια των αξιωματούχων του ΓΕΝ, εκτιμάται ότι δεν επέτρεψε τη σωστή αξιοποίηση της ανωτέρω πληροφορίας από τους αρμόδιους λήπτες των αποφάσεων.

Η ελληνική πολιτική ηγεσία και οι αρμόδιοι λήπτες των αποφάσεων κατά τη διάρκεια της 30^{ης} Ιανουαρίου, προέβησαν σε ενέργειες με στόχο την άντληση πληροφοριών που θα τους επέτρεπε την όσο το δυνατόν καλύτερη εκτίμηση και αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, με διαρκή στόχο την αξιοποίηση της διπλωματικής οδού. Ο Υπουργός Εξωτερικών είχε ήδη αναλάβει πρωτοβουλίες από τις πρώτες πρωινές ώρες, έχοντας καλέσει σύσκεψη στο ΥΠΕΞ με τους αρμόδιους αξιωματούχους, ενώ στη σύσκεψη παρευρέθη και ο Έλληνας πρέσβης στις ΗΠΑ Λουκάς Τσίλας. Στόχος της σύσκεψης ήταν η εκτίμηση της κατάστασης και ο εντοπισμός των κατάλληλων ενεργειών που θα πρέπει να υιοθετηθούν. Το αποτέλεσμα της σύσκεψης ήταν ότι η μόνη ενδεδειγμένη επιλογή, που οφείλει να επιδιώξει η Ελλάδα, ήταν η διπλωματική λύση του προβλήματος και η αποφυγή στρατιωτικής σύγκρουσης.²³⁹ Το πρωί της 30^{ης} Ιανουαρίου, ο Πρωθυπουργός καλεί στο γραφείο του στη Βουλή σύσκεψη του Κυβερνητικού Συμβουλίου Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ) με την παρουσία των Υπουργών Εξωτερικών, Άμυνας, Εθνικής Οικονομίας, Εσωτερικών, Τύπου καθώς και του Α/ΓΕΕΘΑ. Στόχος της σύσκεψης ήταν η αξιολόγηση της κατάστασης στα Ίμια.²⁴⁰ Η εντολή του Πρωθυπουργού ήταν αποχή από οποιαδήποτε ενέργεια κλιμάκωσης και ορίστηκε νέα σύσκεψη το βράδυ, με στόχο τη λήψη αποφάσεων που θα οδηγούσαν στην αποκλιμάκωση της κρίσης.

Το μεσημέρι ο κ. Τσίλας, ύστερα από τηλεφωνικές επαφές που είχε με τον Αμερικανό υφυπουργό Εξωτερικών Richard Holbrooke και τον βοηθό υφυπουργό του Marshall Ader, ενημερώνεται για την έντονη ανησυχία της Ουάσινγκτον και του ζητείται να υπάρξει άμεσα επαφή του Έλληνα Πρωθυπουργού, του Υπουργού Εξωτερικών και του Υπουργού Άμυνας με τους Αμερικανούς ομολόγους τους. Τον ενημερώνουν, βάσει πληροφοριών που κατέχουν, ότι η Άγκυρα ετοιμάζεται για

237 Βλ. το κεφάλαιο 3.

238 Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 62 και Αλέξης Παπαχελάς, “Τι συνέβη τη νύχτα των Ίμιων”, *Το Βήμα*, 13 Νοεμβρίου 2005, διαθέσιμο στον ιστότοπο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=169407>.

239 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 85-86.

240 Ibid, σελ. 105-106.

«βίαιη αντίδραση», καθώς η ανύψωση της ελληνικής σημαίας αποτελεί «προκαταρκτική ενέργεια για την επέκταση των χωρικών υδάτων στα 12 ν.μ». Ο κ. Τσίπας ενημερώνει άμεσα τόσο τον κ. Πάγκαλο όσο και τον κ. Σημίτη.²⁴¹ Ο Holbrooke αναφέρει στο βιβλίο του, ότι πράγματι γνώριζαν τα σχέδια της Άγκυρας για αποβίβαση στρατιωτικών δυνάμεων στη Δυτική Ιμιά,²⁴² απόφαση που είχε ληφθεί από το τουρκικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας την ακριβώς προηγούμενη ημέρα. Αν και οι πληροφορίες που έλαβαν ο Πρωθυπουργός και ο Υπουργός Εξωτερικών, κατέστησαν σαφείς τις επιδιώξεις της Τουρκίας, η οποία όπως διαφαινόταν επιθυμούσε κλιμάκωση, δεν αξιολογήθηκαν επαρκώς και ως εκ τούτου η απόφαση της πολιτικής ηγεσίας για αποκλιμάκωση παρέμεινε σταθερή. Παράλληλα, ο κ. Σημίτης δεν επεδίωξε την αξιοποίηση πληροφοριών που πιθανόν θα μετέφερε ο αρχηγός της ΕΥΠ, δηλώνοντας του ότι το ζήτημα το χειρίζεται ο Υπουργός Εξωτερικών και ότι δεν επιθυμεί την περαιτέρω εμπλοκή του.²⁴³

Η μη γνωστοποίηση των πληροφοριών στον Υπουργό Άμυνας και η μη αξιοποίηση των πληροφοριών που θα μπορούσε να παρέχει η ΕΥΠ, καταδεικνύουν την ψυχρή σχέση ανάμεσα στον Πρωθυπουργό και τους δύο υψηλά ιστάμενους αξιωματούχους, γεγονός που εδραζόταν στη καχυποψία που είχε ο νεοεκλεγείς Πρωθυπουργός προς το πρόσωπό τους, λόγω του παρελθόντος τους και της αगाστής συνεργασίας που είχαν αναπτύξει με τον πρώην πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, Ανδρέα Παπανδρέου.²⁴⁴

Από τις απογευματινές ώρες της 30^{ης} Ιανουαρίου λαμβάνουν χώρα σειρά τηλεφωνικών επαφών μεταξύ του κ. Αρσένη με τον Αμερικανό ομόλογό του William Perry, του κ. Πάγκαλου με τον Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ Warren Christopher και τον υφυπουργό Εξωτερικών Richard Holbrooke, ενώ ο Πρωθυπουργός έρχεται σε επαφή με τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Bill Clinton. Στόχος των επαφών ήταν η αναζήτηση λύσης αποκλιμάκωσης της κρίσης, ενώ παράλληλα αντίστοιχες επαφές έχουν αναπτυχθεί ανάμεσα στην Άγκυρα και την Ουάσιγκτον.

Τις πρώτες πρωινές ώρες της 31^{ης} Ιανουαρίου, ο Έλληνας Πρωθυπουργός καλεί σύσκεψη στο γραφείο του στη Βουλή, στην οποία συμμετέχουν ο Υπουργός Άμυνας, ο Α/ΓΕΕΘΑ και άλλοι ανώτατοι αξιωματούχοι, ενώ ο Υπουργός Εξωτερικών δεν έχει προσέλθει ακόμη, καθώς με τη σύμφωνη γνώμη του κ. Σημίτη δίνει συνέντευξη σε τηλεοπτικό σταθμό, με στόχο να μην προκληθεί

241 Ibid, σελ.101-103.

242 Richard Holbrooke (1998), σελ. 506.

243 Αλέξης Παπαχελάς, “Τι συνέβη τη νύχτα των Ιμίων”, *Το Βήμα*, 13 Νοεμβρίου 2005, διαθέσιμο στον ιστότοπο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=169407>.

244 Ο αρχηγός της ΕΥΠ, Λεωνίδας Βασιλικόπουλος, στη ελληνοτουρκική κρίση που είχε λάβει χώρα επί πρωθυπουργίας Ανδρέα Παπανδρέου το 1987, ήταν ο αρχηγός του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού και είχε συνεργαστεί με τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ για τη διαχείριση της κρίσης.

σύγχυση στη ελληνική κοινή γνώμη.²⁴⁵ Σε αντιρρήσεις που εκφράζονται από το κ. Αρσένη και το κ. Λυμπέρη, αναφορικά με τον τόπο σύγκλησης της σύσκεψης, επισημαίνοντας την ανάγκη να μεταφερθεί η συνάντηση στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων (ΕΘΚΕΠΙΧ) στο ΥΠΕΘΑ, ο Πρωθυπουργός εξηγεί ότι θα σταλθούν λανθασμένα μηνύματα προς τις ΗΠΑ και τη Τουρκία. Στόχος ήταν η αποκλιμάκωση της κρίσης και η μεταφορά των υπουργών στο ΕΘΚΕΠΙΧ, θα έστελνε τα ακριβώς αντίθετα μηνύματα.²⁴⁶ Ο κ. Σημίτης είχε αναθέσει το έργο των διαπραγματεύσεων στον Υπουργό Εξωτερικών και οι πληροφορίες που εισέρεαν στην αίθουσα συσκέψεως από τον κ. Πάγκαλο ήταν ότι η επίτευξη συμφωνίας, με αμοιβαία απόσυρση των στρατιωτικών δυνάμεων θέτοντας εκτός πλαισίου διαπραγμάτευσης το ζήτημα της σημαίας και το διάλογο με τη Τουρκία, ήταν εφικτή.²⁴⁷

Κατόπιν τούτου, ο Έλληνας Πρωθυπουργός εξουσιοδότησε το κ. Πάγκαλο να προχωρήσει στην ολοκλήρωση της συμφωνίας. Η άποψη που ενστερνίζονταν ο Πρωθυπουργός και ο Υπουργός Εξωτερικών ήταν να αποφευχθεί με οποιονδήποτε τρόπο η προσπάθεια της Τουρκίας να θέσει σε διάλογο εφ' όλης της ύλης τις διεκδικήσεις της στο Αιγαίο. Εκτιμούσαν ότι η κλιμάκωση της κρίσης και η πιθανότητα τοπικής σύγκρουσης θα κινητοποιούσε άμεσα τη διεθνή κοινότητα και ως εκ τούτου θα καλούσαν τα δύο κράτη σε διαπραγματεύσεις. Η μεν Ελλάδα θα έθετε το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας, η δε Τουρκία θα έθετε σειρά ανύπαρκτων ζητημάτων και στην ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων θα ήταν η απόλυτα κερδισμένη. Επομένως, η Ελλάδα θα έπρεπε να αποφύγει την ενίσχυση της στρατιωτικής παρουσίας στην περιοχή και την λήψη ενεργειών κλιμάκωσης, ώστε να αποφευχθεί ένα θερμό επεισόδιο. Η μοναδική ενδεδειγμένη λύση ήταν, μέσω της διπλωματικής οδού, η αμοιβαία αποχώρηση όλων των στρατιωτικών δυνάμεων με επιστροφή στην προτέρα κατάσταση (status quo ante) και διατήρηση της ελληνικής σημαίας.²⁴⁸ Ο κ. Πάγκαλος από την πλευρά του, γνώριζε ότι στις διαπραγματεύσεις που είχε με τον Holbrooke, κατείχε πλεονεκτική θέση καθώς στην περιοχή βρίσκονταν ισχυρές ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις, η Ανατολική Ίμια ήταν υπό τον έλεγχο της ομάδας ΜΥΚ, ενώ υπήρχε και η ελληνική σημαία. Η Άγκυρα επομένως ήταν σε δεινή διαπραγματευτική θέση. Οι πληροφορίες που είχαν συλλεχθεί από τις επαφές που είχαν λάβει χώρα ανάμεσα στον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς Εξωτερικών και Άμυνας με τους Αμερικάνους ομολόγους τους,²⁴⁹ είχε δημιουργήσει κλίμα αισιοδοξίας για την επιτυχή διπλωματική απεμπλοκή από τη κρίση.

245 Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 63-64.

246 Ibid, σελ. 63.

247 Ibid, σελ. 67 και Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 133.

248 Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 65-67.

249 Για μια σφαιρική εικόνα των διαλόγων των υψηλά ιστάμενων αξιωματούχων των δύο κρατών βλ. Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 129-134 και 141-145 καθώς και Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 62-63.

Την ίδια στιγμή, ο Α/ΓΕΕΘΑ ζητά από τον Υπουργό Άμυνας να εγκρίνει Κανόνες Εμπλοκής, ένας εκ των οποίων καθόριζε τις απαραίτητες ενέργειες σε ενδεχόμενη προσπάθεια απόβασης τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων σε βραχονησίδα, ώστε οι Ένοπλες Δυνάμεις να είναι έτοιμες για παν ενδεχόμενο. Κανείς από τους αρμόδιους λήπτες των αποφάσεων στο πρωθυπουργικό γραφείο δεν συμφώνησε, λόγω της σταθερής θέσης για επίτευξη πολιτικής συμφωνίας και αποφυγή οποιασδήποτε ενέργειας που θα κλιμάκωνε έτι περαιτέρω τη κρίση.²⁵⁰ Στη 01.00, ο κ. Αρσένης γνωστοποιεί στον υφυπουργό Άμυνας Νίκο Κουρή πληροφορίες για πιθανή επίθεση των στρατιωτικών δυνάμεων και η πληροφορία στέλνεται άμεσα στα αρμόδια όργανα, με εντολή οι μονάδες να τεθούν σε ύψιστη ετοιμότητα, ενώ στοχοποιείται ο τουρκικός στόλος σε όλο το Αιγαίο. Μισή ώρα αργότερα, ο Υπουργός Άμυνας ενημερώνεται από τον κ. Κουρή, που βρίσκεται στο ΕΘΚΕΠΙΧ, ότι παρατηρείται έντονη κινητικότητα των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή των Ιμίων, ενώ έχουν απογειωθεί δύο ελικόπτερα και αιωρούνται των δύο βραχονησίδων.

Ο κ. Αρσένης ζητά από τον Πρωθυπουργό να μεταφερθεί η σύσκεψη ως ΚΥΣΕΑ, στο ΥΕΘΑ και συγκεκριμένα στο ΕΘΚΕΠΙΧ, ώστε να αξιοποιηθούν στο μέγιστο βαθμό οι εισερχόμενες πληροφορίες και οι λήπτες των αποφάσεων να αποκτήσουν τη καλύτερη δυνατή εικόνα της περιοχής. Ωστόσο, ο Πρωθυπουργός απορρίπτει την πρόταση του Υπουργού Άμυνας, καθώς δεν επιθυμούσε την αποστολή μηνυμάτων περί στρατιωτικής κλιμάκωσης, εμμένοντας στη θέση του για τη διαχείριση της κρίσης με πολιτικά μέσα.²⁵¹ Παράλληλα, ο αρχηγός της ΕΥΠ, βρίσκεται εκτός του γραφείου συσκέψεως, με αποτέλεσμα οι λήπτες των αποφάσεων να μην δύνανται να γνωρίζουν σημαντικές πληροφορίες, καθώς ο αρχηγός της CIA σε συνεννόηση με τον αρχηγό της MIT του είχαν προτείνει μέτρα αποκλιμάκωσης της κρίσης.²⁵² Οι πληροφορίες αυτές θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από την πολιτική ηγεσία. Η μη παρουσία του αρχηγού της ΕΥΠ στη σύσκεψη, ήταν εν γνώσει του Πρωθυπουργού και οι πιθανοί λόγοι εξήγησης έχουν αναφερθεί ανωτέρω.

Η προσήλωση του κ. Σημίτη και του κ. Πάγκαλου για αποκλιμάκωση της κρίσης μέσω της διπλωματικής οδού και η άρνησή τους να αξιοποιήσουν πληροφορίες, που δεν συμφωνούν με την απόφαση που έχουν λάβει, σε συνδυασμό με τη διαρκή καχυποψία ότι αξιωματούχοι, που δεν ενστερνίζονταν πλήρως την επιλογή τους, μπορούν να τους οδηγήσουν σε λανθασμένες επιλογές επιβεβαιώνουν τη θεωρία περί «γνωστικής δυσαρμονίας» που έχει αναπτύξει ο Jervis.²⁵³ Δηλαδή, οι λήπτες των αποφάσεων ψυχολογικά δεσμευμένοι με την απόφαση για διπλωματική επίλυση της κρίσης, απορρίπτουν πληροφορίες που αναδεικνύουν την ανάγκη προετοιμασίας εναλλακτικών

250 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 573.

251 Ibid, σελ. 574 και Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 147.

252 Ibid, σελ 571 και Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 67.

253 Βλ. το κεφάλαιο 2.1.

επιλογών και ως εκ τούτου επιζητούν τις πληροφορίες εκείνες, που επιβεβαιώνουν την απόφασή τους. Επιδεικνύουν αδράνεια στην αναζήτηση εναλλακτικών δράσεων και αντιλαμβάνονται ότι η απόφασή τους δεν επιδέχεται αμφισβήτησης, στοιχεία που επηρεάζουν καθοριστικά τη συμπεριφορά τους και τις ενέργειες που υιοθετούν.

Επίσης, έχοντας περιγράψει εν συντομία τις πρώτες ώρες της σύσκεψης στο πρωθυπουργικό γραφείο, εντοπίζονται αρκετά στοιχεία που επιβεβαιώνουν τη θεωρία του Allison αναφορικά με το υπόδειγμα της γραφειοκρατικής πολιτικής και το πώς η κυβέρνηση υιοθετεί τις πολιτικές της.²⁵⁴ Η απόφαση της αποκλιμάκωσης της κρίσης είναι αποτέλεσμα διαβουλεύσεων, ανταγωνισμών και διαπραγματεύσεων στο εσωτερικό της στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας, σε συνάρτηση με εσωτερικό πολιτικό πλαίσιο. Τόσο ο Πρωθυπουργός όσο και ο Υπουργός Εξωτερικών, ήταν ιδιαίτερα καχύποπτοι ως προς τις συμβουλές και τις παραινέσεις των υψηλά ιστάμενων στο ΥΕΘΑ, των Ενόπλων Δυνάμεων και της ΕΥΠ, καθώς η εσωκομματική σύγκρουση στο ΠΑΣΟΚ ήταν νωπή και τους είχαν κατατάξει στην ομάδα υποστήριξης του Ανδρέα Παπανδρέου, οι οποίοι ήταν υπέρμαχοι της υιοθέτησης σκληρής στάσης απέναντι στις τουρκικές αμφισβητήσεις.²⁵⁵

Επιπρόσθετα, οι γραφειοκρατικοί δρώντες κινητοποιήθηκαν βάσει των συμφερόντων της υπηρεσίας τους και ανέπτυξαν διαφορετικές αντιλήψεις για την υφιστάμενη κρίση μέσω διαφορετικής οπτικής γωνίας. Ο κ. Σημίτης, ο κ. Πάγκαλος και ο κ. Αρσένης αντιλαμβάνονταν την υφιστάμενη κατάσταση ως πολιτικό πρόβλημα και επομένως, υιοθετούσαν ενέργειες με πολιτικό πρόσημο, σε αντίθεση με τις Ένοπλες Δυνάμεις. Επιπλέον, παρά την επιμονή του Α/ΓΕΕΘΑ για την έγκριση Κανόνων Εμπλοκής και τις επισημάνσεις του αρχηγού της ΕΥΠ για ενδεχόμενη στρατιωτική ενέργεια από την Άγκυρα στην περιοχή των Ιμίων, στοιχεία που θα ενίσχυαν την ένταση στην περιοχή, τόσο ο Πρωθυπουργός όσο και ο Υπουργός Εξωτερικών ήταν αντίθετοι με τις προτάσεις τους και τις πιθανές συνέπειες που θα συνεπάγονταν. Ως εκ τούτου, οι εισηγήσεις δεν αξιολογήθηκαν επαρκώς, με στόχο τη βέλτιστη προετοιμασία της Αθήνας στις επερχόμενες προκλήσεις. Επομένως, ο Πρωθυπουργός έχοντας να επιλέξει ανάμεσα σε δύο εναλλακτικές, είτε την περαιτέρω κλιμάκωση με άγνωστες συνέπειες, είτε την απεμπλοκή με πολιτική συμφωνία, υιοθέτησε τη δεύτερη επιλογή.

Η απόφαση που έλαβε ο Πρωθυπουργός, ως ο κύριος λήπτης των αποφάσεων, μπορεί να κατανοηθεί και υπό το πρίσμα της θεωρίας του «οριοθετημένου ορθολογισμού» (bounded rationality), που ανέπτυξε ο οικονομολόγος Herbert Simon.²⁵⁶ Ο κ. Σημίτης υιοθέτησε τη καλύτερη δυνατή απόφαση, εντός ενός πλαισίου δεδομένων συνθηκών. Δεδομένου, ότι ο Πρωθυπουργός δεν δύναται

254 Βλ. το κεφάλαιο 3.

255 Έχουν παρατεθεί ανωτέρω στο κείμενο οι καλές σχέσεις που είχαν αναπτύξει με τον πρώην πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ και η εκτίμηση που έτρεφαν προς το πρόσωπό του.

256 Βλ. το κεφάλαιο 1.1.

να γνωρίζει το σύνολο των εναλλακτικών επιλογών και το μέγεθος των συνεπειών που συνεπάγονται, υπό τις ισχυρές πιέσεις που είχαν διαμορφωθεί, ως κύριος λήπτης των αποφάσεων δεν επεδίωξε τη μεγιστοποίηση των στόχων του, αλλά τον εντοπισμό της επιλογής που θα ικανοποιούσε τα κριτήρια που είχε θέσει. Στόχος ήταν ειρηνική απεμπλοκή της χώρας από τη κρίση και η αποφυγή οποιασδήποτε πίεσης να προσέλθει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, μέσω ενός διαλόγου εφ' όλης της ύλης με τη Τουρκία, καλούμενη να αντιμετωπίσει τις ανυπόστατες διεκδικήσεις της. Επεδίωκε λοιπόν, την ανατροπή της υφιστάμενης μη ανεκτής κατάστασης στην οποία είχε βρεθεί η Ελλάδα, λόγω της κλιμάκωσης της κρίσης. Η απεμπλοκή μέσω της διπλωματικής οδού, αποτελούσε την πρώτη επιλογή που πληρούσε τα κριτήρια που είχε θέσει ο κ. Σημίτης και ως εκ τούτου δεν επεδίωξε την αναζήτηση εναλλακτικών δράσεων. Τέλος, το κριτήριο για τον εντοπισμό της ικανοποιητικής στρατηγικής, δηλαδή το «επίπεδο προσδοκίας» (the aspiration level) της συγκεκριμένης απόφασης, ήταν υψηλό καθώς η επιλογή της αποκλιμάκωσης ικανοποιούσε τους στόχους που είχε θέσει.

Τα ανωτέρω στοιχεία της θεωρίας, όπως θα καταδειχθεί στις επόμενες γραμμές, εντοπίζονται για άλλη μια φορά όταν η Ελλάδα χάνει το συγκριτικό της πλεονέκτημα στη διαπραγμάτευση, ύστερα από την κατάληψη της Δυτικής Ίμια από τις τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις.

Κεφάλαιο 7ο : Επίτευξη της Συμφωνίας και Τερματισμός της Κρίσης

Οι λήπτες των αποφάσεων, έχοντας επιτύχει καταρχάς μια σύμπτωση θέσεων με τον Αμερικανό μεσολαβητή Holbrooke και όντες σε πλεονεκτική θέση στις εν εξελίξει διαπραγματεύσεις, ανέμεναν την απάντηση της Άγκυρας. Οι όροι είχαν καθοριστεί και κύριο ζήτημα ήταν η καταφατική απάντηση της τουρκικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Από τις 01.30 έως τις 02.00 της 31^{ης} Ιανουαρίου και ενώ ο υφυπουργός Εξωτερικών Holbrooke επιδιώκει τη σύγκληση των θέσεων των δύο κρατών, η στρατιωτική ηγεσία της Τουρκίας προχωρά στην εκτέλεση της απόφασης για απόβαση στη Δυτική Ίμια, όπως είχε συμφωνηθεί από το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας της Τουρκίας, την 30^η Ιανουαρίου. Η ενέργεια αυτή φαίνεται να υλοποιήθηκε με πρωτοβουλία της τουρκικής ηγεσίας των Ενόπλων Δυνάμεων και όχι της πολιτικής, καθώς η Ciller είχε ζητήσει την αναβολή της επιχείρησης από τον Τούρκο Α/ΓΕΕΘΑ, ύστερα από τις παραινέσεις του Προέδρου των ΗΠΑ.²⁵⁷ Η απόβαση των στρατιωτικών δυνάμεων της Τουρκίας στη δυτική βραχονησίδα, επιτρέπει στην Άγκυρα να επιτύχει σύμμετρη κατάσταση στην περιοχή και ως εκ τούτου εξουδετερώνει τα διαπραγματευτικά πλεονεκτήματα της Αθήνας.

257 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 155.

Οι λήπτες των αποφάσεων στην Αθήνα, ενημερώνονται πιθανόν στο χρονικό διάστημα από τις 02.00 έως τις 03.00 για το τετελεσμένο γεγονός δια του εκπροσώπου τύπου της ελληνικής πρεσβείας στην Άγκυρα, δημιουργώντας εκνευρισμό και αμηχανία στα μέλη της σύσκεψης στο πρωθυπουργικό γραφείο.²⁵⁸ Επιδιώκεται από τα μέλη της σύσκεψης η επαλήθευση της πληροφορίας από τις Ένοπλες Δυνάμεις, οι οποίες ωστόσο δεν ήσαν σε θέση να την επιβεβαιώσουν εντείνοντας έτι περαιτέρω τη σύγχυση. Η επαλήθευση της πληροφορίας γίνεται δια στόματος του Holbrooke στις 03.30 και ο Πρωθυπουργός συγκαλεί το ΚΥΣΕΑ, ενώ αναμένεται και η επίσημη επιβεβαίωση από τις Ένοπλες Δυνάμεις. Ο Υπουργός Εξωτερικών συνομιλεί με τον Holbrooke και ο τελευταίος του παρουσιάζει πρόταση συμφωνίας, που προέβλεπε τρία σημεία: απόσυρση των ναυτικών δυνάμεων, απόσυρση της μονάδας ΜΥΚ από τη βραχονησίδα και απόσυρση της ελληνικής σημαίας (no boats, no men on the islands or in the proximity, no flags), γνωστοποιώντας του ότι η τουρκική ηγεσία ήταν έτοιμη να συμφωνήσει, υπό τον όρο της απόσυρσης τη ελληνικής σημαίας.²⁵⁹

Την ίδια ώρα στο ΕΘΚΕΠΙΧ, ο υφυπουργός Άμυνας διατάσσει το ΓΕΝ όπως αποβιβάσει τη δεύτερη ομάδα ΜΥΚ στη Δυτική Ίμια, εντολή που τέθηκε αρχικώς σε αναστολή, μετά την πληροφόρηση για τη τουρκική απόβαση και εν τέλει ακυρώθηκε στις 05.02, ύστερα από επιβεβαίωση της τουρκικής παρουσίας στη δυτική βραχονησίδα. Είχε προηγηθεί εντολή του ΓΕΝ, στις 04.15 προς τη φρεγάτα «Ναβαρίνο», για απογείωση του ελικοπτέρου ΑΒ-212 ΠΝ – 21 με στόχο τον έλεγχο και εντοπισμό στρατιωτικών δυνάμεων στη βραχονησίδα. Στις 05.00 οι Ένοπλες Δυνάμεις επιβεβαιώνουν μέσω του ελικοπτέρου την πληροφορία και ενημερώνονται τα μέλη του ΚΥΣΕΑ.²⁶⁰

Ο Έλληνας Πρωθυπουργός, ζητά από τον Α/ΓΕΕΘΑ να καταθέσει προτάσεις με στόχο την εκ νέου αλλαγή των ισορροπιών στην περιοχή σε σύντομο χρονικό διάστημα και φυσικά πριν την ανατολή του ηλίου. Ο κ. Λυμπέρης παρουσιάζει τρεις εναλλακτικές στρατιωτικές ενέργειες αντίδρασης: πρώτον «το ναυτικό βομβαρδισμό από πλοία περιοχής», δεύτερον «βομβαρδισμό από αέρος με το πρώτο φως» τρίτον «επιχείρηση ανακατάληψης».²⁶¹ Ο κ. Σημίτης απορρίπτει τις δύο πρώτες επιλογές, καθώς θα είχαν ως άμεση συνέπεια αφενός την έναρξη πολεμικών συγκρούσεων στην περιοχή με ανθρώπινες απώλειες και αφετέρου την προσέλευση των δύο πλευρών στο τραπέζι

258 Χαρακτηριστικό στοιχείο που καταδεικνύει τη σύγχυση, που επικρατούσε στο πρωθυπουργικό γραφείο είναι ότι οι πρωταγωνιστές έχουν καταγράψει διαφορετικά, τόσο την ακριβή ώρα που εισέρευσε η πρώτη πληροφορία, όσο και την πηγή που γνωστοποίησε την πληροφορία. Στο ημερολόγιο του ΓΕΝ καταγράφεται η πρώτη ενημέρωση στις 3.15. Επομένως, ο συγγραφέας επιφυλάσσεται για την ακρίβεια των στοιχείων που καταγράφει. Ενδεικτικά βλ. Κώστας Σημίτης (2005) , σελ. 67, Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 158-159, Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 576 και Αλέξης Παπαχελάς, “Τι συνέβη τη νύχτα των Ιμίων”, *Το Βήμα*, 13 Νοεμβρίου 2005, διαθέσιμο στον ιστότοπο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=169407>.

259 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 161,166.

260 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 576-577 και Αλέξης Παπαχελάς, “Τι συνέβη τη νύχτα των Ιμίων”, *Το Βήμα*, 13 Νοεμβρίου 2005, διαθέσιμο στον ιστότοπο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=169407>

261 Χρήστος Λυμπέρης (2009), σελ. 577

των διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, ο Πρωθυπουργός ζητά να εξεταστεί η επιλογή της ανακατάληψης σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ο κ. Λυμπέρης αναφέρει ότι απαιτείται μεγάλο χρονικό διάστημα για την υλοποίηση της επιχείρησης, η οποία δεν μπορεί να επιτευχθεί στον απαιτούμενο χρόνο, παρά μετά την ανατολή του ηλίου και ως εκ τούτου η πολιτική ηγεσία την απέρριψε.^{262, 263}

Ο Πρωθυπουργός λοιπόν, ύστερα από την καταγραφή των εναλλακτικών στρατιωτικών ενεργειών, είχε να επιλέξει ανάμεσα σε δύο επιλογές. Η μεν πρώτη ήταν η πολεμική σύγκρουση με τη Τουρκία με ναυτικό ή από αέρος βομβαρδισμό, επιλογή που συνεπάγεται αδιευκρίνιστο αριθμό ανθρώπινων απωλειών και εξαναγκάζει την Ελλάδα σε διαπραγματεύσεις με την Άγκυρα, με ευρύτερη αμφισβήτηση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Η δεύτερη επιλογή ήταν η συμφωνία που είχε συζητήσει ο υφυπουργός Εξωτερικών Holbrooke με τον κ. Πάγκαλο. Ο πρωθυπουργός αποφασίζει την ενεργοποίηση της δεύτερης επιλογής και εξουσιοδοτεί τον Υπουργό Εξωτερικών να λάβει πρωτοβουλίες για την επίτευξη της συμφωνίας απεμπλοκής.²⁶⁴ Η συμφωνία επιτυγχάνεται τις πρώτες πρωινές ώρες, στη βάση των τριών όρων που είχε αναφέρει ο κ Holbrooke, συμφωνήθηκε άτυπα η μη επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων, ενώ ο κ. Πάγκαλος επισήμανε και την επιστροφή στην προτέρα κατάσταση.²⁶⁵ Η τελευταία αναφορά, όπως επισημαίνει ο κ. Συρίγος, επιδέχεται διπλής ανάγνωσης καθώς τα δύο κράτη διατηρούσαν την άποψή τους σχετικά με την επαναφορά των κυριαρχικών τους δικαιωμάτων στην περιοχή.²⁶⁶

Αξιοποιώντας για ακόμη μια φορά τη θεωρία του Allison αναφορικά με το υπόδειγμα της γραφειοκρατικής πολιτικής, μπορούμε να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι λήπτες των αποφάσεων της Αθήνας υιοθέτησαν την επιλογή της συμφωνίας απεμπλοκής. Οι γραφειοκρατικοί δρώντες ενήργησαν βάσει των συμφερόντων της υπηρεσίας τους και αντιμετώπισαν την προσπάθεια επίλυσης της κρίσης υπό το πρίσμα διαφορετικών αντιλήψεων. Ο Α/ΓΕΕΘΑ επιζητούσε την ανάληψη δυναμικής δράσης και την υιοθέτηση στρατιωτικών ενεργειών, με στόχο την προάσπιση των εθνικών ζωτικών συμφερόντων της χώρας από τις τουρκικές παράλογες διεκδικήσεις. Ο Πρωθυπουργός, ο Υπουργός Εξωτερικών και ο Υπουργός Άμυνας αντιλαμβάνονταν, ότι η πολεμική σύγκρουση ενείχε σοβαρούς κινδύνους για τα συμφέροντα της χώρας. Η Ελλάδα θα εξαναγκαζόταν να προσέλθει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων απέναντι στη Τουρκία η οποία, λόγω των υπέρμετρων διεκδικήσεων

262 Χρήστος Λυμπέρης (2009) , σελ.577-578 και Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 69.

263 Ο κ. Πάγκαλος αναφέρει ότι εκ των υστέρων ενημερώθηκε για την παρουσία «μιας διλοχίας αλεξιπτωτιστών στο Ελαφονήσι», η οποία ήταν σε ετοιμότητα 10 λεπτών. Ερμηνεύει, επίσης, την μη αναφορά του Α/ΓΕΕΘΑ στη συγκεκριμένη στρατιωτική δύναμη, ως αποτέλεσμα έντονου ανταγωνισμού ανάμεσα στους κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς ο κ. Λυμπέρης προερχόταν από το Ναυτικό, ενώ η ομάδα των αλεξιπτωτιστών από το Στρατό Ξηράς. Βλ. Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 160.

264 Κώστας Σημίτης (2005), σελ. 70.

265 Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου (2009), σελ. 161-164.

266 Άγγελος Μ. Συρίγος, (2015), σελ. 476.

της, θα αποκόμιζε πολλά περισσότερα οφέλη στο τέλος του «παζαριού». Κατανοούσαν ότι η ανάληψη πολιτικών πρωτοβουλιών, ήταν η μοναδική ενδεδειγμένη λύση που τους προσέφερε έναν ικανοποιητικό συμβιβασμό, βάσει των δεδομένα εις βάρος τους συνθηκών. Τα ισχυρά νομικά επιχειρήματα αποτελούν σημαντικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των τουρκικών αμφισβητήσεων μέσα από τα όργανα της διεθνούς κοινότητας. Ωστόσο, σε έναν διάλογο εφ' όλης της ύλης για το Αιγαίο, τα επιχειρήματα αποδυναμώνονται προσφέροντας την ευκαιρία στην Άγκυρα να αποκτήσει οφέλη, τα οποία υπό διαφορετικές συνθήκες δεν θα μπορούσε να τα αποκομίσει. Παράλληλα, οι δυστοκίες και οι περιορισμοί σε τακτικό επίπεδο δεν τους επέτρεπαν την υιοθέτηση της επιλογής ανακατάληψης της βραχονησίδας. Επιλογή που θα τους επέτρεπε να ανατρέψουν τις ισορροπίες στην περιοχή προς όφελός τους. Επιπρόσθετα, ο διαθέσιμος χρόνος που είχαν οι λήπτες των αποφάσεων για να ενεργήσουν διαρκώς μειωνόταν και οι επιλογές ήταν ελάχιστες.

Είναι προφανές, ότι το μίγμα των συγκρούσεων και των διαπραγματεύσεων ανάμεσα στους γραφειοκρατικούς δρώντες και οι περιορισμοί που διαμόρφωσαν τις εναλλακτικές επιλογές, οδήγησαν τους λήπτες των αποφάσεων στην επιλογή της συμφωνίας. Ωστόσο, ο Πρωθυπουργός, λόγω της θέσης εξουσίας που κατείχε, επωμιζόταν το βάρος της απόφασης και τα αποτελέσματα που συνεπάγεται. Ο κ. Σημίτης ήταν ο κύριος λήπτης της απόφασης και θα είχε τη κύρια ευθύνη για την πολεμική σύγκρουση της Ελλάδας με τη Τουρκία. Οι πρωτοβουλίες του και η εντολή του στο ΥΠΕΞ, για αποδοχή της συμφωνίας, απομάκρυναν το ενδεχόμενο ενός τοπικού πολέμου με άγνωστο το βαθμό κλιμάκωσής του και τις συνέπειες που θα επωμιζόταν η χώρα. Η απόφαση του Πρωθυπουργού, μπορεί να ιδωθεί επίσης μέσα από το πρίσμα της θεωρίας του οριοθετημένου ορθολογισμού, αναφορικά με την ικανοποιητική συμπεριφορά που επέδειξε. Ο κ. Σημίτης πρόκρινε την ειρηνική συμφωνία απεμπλοκής, αποσύροντας τόσο τις Ένοπλες Δυνάμεις όσο και τη σημαία και επιστρέφοντας στο status quo ante, ως την πρώτη ικανοποιητική επιλογή που πληρούσε τα απαιτούμενα κριτήρια που είχε θέσει. Οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν, επηρέαζαν άμεσα την ορθολογική του σκέψη και δεν του επέτρεπαν την αναζήτηση επιλογών που θα μεγιστοποιούσαν τους στόχους του. Μείωσε τα επίπεδα προσδοκίας του και επέλεξε την εναλλακτική, που τη δεδομένη χρονική στιγμή, πληρούσε τους στόχους που επιθυμούσε να πετύχει.

Έως τις 08.00 της 31^{ης} Ιανουαρίου, οι ελληνικές και τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις είχαν ολοκληρώσει, τη βήμα προς βήμα διαδικασία απομάκρυνσης τους, ενώ οι σημαίες των δύο κρατών υπεστάλησαν ταυτόχρονα από τις βραχονησίδες Ίμια. Η υποστολή της ελληνικής σημαίας πρόσθεσε, με τον πιο επίσημο τρόπο, το ζήτημα των «γκρίζων ζωνών» στο μακρύ κατάλογο των τουρκικών αμφισβητήσεων στο Αιγαίο. Η πτώση του ελληνικού ελικοπτέρου AB-212 ΠΝ-21 και ο θάνατος των

τριών αξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού, Χριστόδουλος Καραθανάσης, Παναγιώτης Βλαχάκος και Έκτωρ Γιαλοψός, σφράγισαν τη τραγική νύχτα της Κρίσης των Ιμίων.

Συμπεράσματα

Στη παρούσα μελέτη, επιδιώχθηκε η ανάλυση και η κατανόηση της Κρίσης των Ιμίων μέσω της αξιοποίησης των θεωριών λήψης αποφάσεων. Στο πρώτο μέρος του κειμένου, αναπτύχθηκαν τα θεωρητικά εργαλεία που επιτρέπουν στο μελετητή να κατανοήσει τους παράγοντες που επηρεάζουν καθοριστικά τους λήπτες των αποφάσεων. Σύμφωνα με τη κατηγοριοποίηση που ανέπτυξε ο Sidney Verba, οι θεωρίες λήψης αποφάσεων διακρίνονται στις ορθολογικές θεωρίες και στις θεωρίες που δεν προϋποθέτουν τη λογική. Οι ορθολογικές θεωρίες αντιλαμβάνονται και μελετούν τους λήπτες των αποφάσεων, ως ορθολογικούς δρώντες, οι ενέργειες των οποίων είναι αποτέλεσμα ανάλυσης των μέσων και των στόχων τους. Κύριο στοιχείο των θεωριών είναι ο εντοπισμός των στόχων, που επιδιώκουν οι λήπτες των αποφάσεων, καθώς οι στόχοι καταδεικνύουν τον τρόπο συμπεριφοράς και τις ενέργειες που θα υιοθετήσουν. Αποκλείουν σειρά μεταβλητών και επικεντρώνονται στις

στρατηγικές που έχουν στη διάθεση τους οι λήπτες των αποφάσεων, ώστε να υλοποιήσουν τους επιθυμητούς στόχους. Προϋποθέτουν ότι οι λήπτες των αποφάσεων κατέχουν τη καλύτερη δυνατή πληροφόρηση, που θα τους επιτρέψει τον υπολογισμό όλων των εναλλακτικών στρατηγικών και ως εκ τούτου θα υιοθετήσουν την επιλογή εκείνη που τους προσφέρει το μέγιστο δυνατό όφελος. Βάσει των ανωτέρω στοιχείων, υποστηρίζουν οι ορθολογικές θεωρίες, δύναται ο μελετητής να κατανοήσει και να προβλέψει τις στρατηγικές που θα υιοθετηθούν και επομένως, καθίστανται αντιληπτές οι αποφάσεις που θα υλοποιηθούν. Επιπρόσθετα, οι εν λόγω θεωρίες αντιμετωπίζουν τις ηγεσίες των κρατών, ως ενιαίες μονάδες και αδυνατούν να αντιληφθούν τις δυσκολίες υπολογισμού των μέσων και των στόχων που υφίστανται, σε αποφάσεις σχετικές με τις διεθνείς σχέσεις και την εξωτερική πολιτική. Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά, εντοπίζονται τόσο στο κλασικό μοντέλο όσο και στις θεωρίες παιγνίων. Ωστόσο, όπως έχει καταγραφεί, οι ορθολογικές θεωρίες έχουν δεχθεί σημαντική κριτική ως προς τη λειτουργικότητά τους και τα αποτελέσματα που μπορούν να προσφέρουν στους μελετητές.

Η προσπάθεια ανάλυσης της κρίσης των Ιμίων τόσο με το κλασικό μοντέλο όσο και με τις θεωρίες παιγνίων, αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια. Οι συγκεκριμένες θεωρίες δεν επιτρέπουν την πλήρη κατανόηση των μεταβλητών, που επηρέασαν τους λήπτες των αποφάσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης. Επικεντρώνονται σε συγκεκριμένους παράγοντες και όχι στη καταγραφή του συνόλου των μεταβλητών, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις θέσεις και τη συμπεριφορά που υιοθέτησαν οι λήπτες των αποφάσεων. Αξιολογούν τις αποφάσεις που υιοθετήθηκαν, στη βάση ορθολογικών κριτηρίων και δεν λαμβάνουν υπόψη το σημαίνοντα ρόλο που διαδραματίζουν σειρά μεταβλητών, οι οποίες δεν δύνανται να υπακούσουν στα κριτήρια της ορθολογικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Οι θεωρίες των παιγνίων επιδιώκουν τη καταγραφή του συνόλου των εναλλακτικών στρατηγικών, που δύνανται να υιοθετήσουν οι λήπτες των αποφάσεων και εντοπίζουν τις στρατηγικές που είναι πιθανόν να υιοθετήσουν οι παίκτες. Εντούτοις, δεν προσφέρουν στο μελετητή το σύνολο των εργαλείων ώστε να κατανοήσει τις διαδικασίες, μέσω των οποίων αρχικά οι λήπτες των αποφάσεων της Ελλάδας και της Τουρκίας οδήγησαν με τις ενέργειές τους τα δύο κράτη, στα πρόθυρα του πολέμου και εν συνεχεία, ποιες μεταβλητές τους κινητοποίησαν προς την επίτευξη της συμφωνίας απεμπλοκής.

Τα εργαλεία, που επιτρέπουν στο μελετητή να αξιολογήσει και να κατανοήσει τις μεταβλητές που αδυνατούν να εξηγήσουν οι ορθολογικές θεωρίες, μπορούν να εξαχθούν αφενός μεν, με τη θεωρία της παρανόησης που ανέπτυξε ο Robert Jervis και αφετέρου δε από τη θεωρία του Graham Allison, μέσω των εννοιολογικών υποδειγμάτων της οργανωσιακής συμπεριφοράς και του γραφειοκρατικού μοντέλου. Η θεωρία του Jervis, ανέδειξε τις λανθασμένες αντιλήψεις και τις παρανοήσεις που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στους λήπτες των αποφάσεων των δύο κρατών και τις αποφάσεις που έλαβαν, βασιζόμενοι σε αυτές τις αντιλήψεις, στις απαρχές της Κρίσης. Οι αποφάσεις και οι ενέργειες τους,

οδήγησαν στη κλιμάκωση της έντασης, καθώς οι εικόνες και τα μηνύματα που λάμβαναν, αναφορικά με τις επιδιώξεις της άλλης πλευράς, ήταν διαστρεβλωμένα. Όσον αφορά την Ελλάδα, οι ενέργειες του δημάρχου της Καλύμνου, ο ρόλος των ελληνικών ΜΜΕ και η ανυπακοή αξιωματούχων στις εντολές της πολιτικής ηγεσίας, έστειλαν στο κέντρο αποφάσεων της Τουρκίας λανθασμένα μηνύματα, περί επιδιώξεων της Αθήνας για κλιμάκωση της έντασης και τη δημιουργία «τετελεσμένων γεγονότων». Η Τουρκία από την πλευρά της, λόγω των ενεργειών του Τούρκου πλοιάρχου, των πρωτοβουλιών μη αρμόδιων κέντρων αποφάσεων να αποστείλουν την πρώτη ρηματική διακοίνωση (29 Δεκεμβρίου 1995) και του ρόλου των τουρκικών ΜΜΕ, καλλιεργούσε επίσης αισθήματα καχυποψίας, ως προς τις επιδιώξεις της, στους λήπτες αποφάσεων της Αθήνας. Ως εκ τούτου, οι αποφάσεις και οι δράσεις των δύο πλευρών καλλιέργησαν την ένταση και οδήγησαν στην δημιουργία της Κρίσης των Ιμίων.

Τα εννοιολογικά υποδείγματα που ανέπτυξε ο Allison, με τη σειρά τους, αναδεικνύουν τους σημαίνοντες παράγοντες και τις μεταβλητές που διαμόρφωσαν τη συμπεριφορά και τις ενέργειες των ληπτών των αποφάσεων. Η προάσπιση των υπηρεσιακών συμφερόντων και η ανάδειξη των προσωπικών αντιλήψεων του Α/ΓΕΕΘΑ, ήρθαν σε σύγκρουση με την απόφαση της πολιτικής ηγεσίας για την μη ανύψωση της ελληνικής σημαίας στην Ανατολική Ίμια, ενώ σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι σταθερές επιχειρησιακές διαδικασίες, επηρεάζοντας τις αποφάσεις των αξιωματούχων των Ενόπλων Δυνάμεων. Επιπρόσθετα, η πρωτοβουλία του Υπουργού Άμυνας να αποβιβάσει μονάδα ΜΥΚ στη βραχονησίδα, χωρίς την προηγούμενη ενημέρωση και έγκριση από τον Πρωθυπουργό, όπως και η μη γνωστοποίηση από τον τελευταίο, πληροφοριών σχετικά με πιθανή αποβίβαση τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στη Δυτική Ίμια, καταδεικνύουν τις συγκρουσιακές σχέσεις ανάμεσα στους δύο πολιτικούς, απόρροια των εσωκομματικών συγκρούσεων που είχαν προηγηθεί. Επιπλέον, η πρωτοβουλία του κ. Σημίτη να προβεί σε δηλώσεις την 29^η Ιανουαρίου, στέλνοντας ηχηρό μήνυμα προς τις τουρκικές διεκδικήσεις, εδραζόταν κυρίως στην εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων για το εσωτερικό πολιτικό σύστημα της χώρας, καθώς απεδείχθη ότι ο Έλληνας Πρωθυπουργός δεν ήταν αποφασισμένος να υιοθετήσει δυναμικές δράσεις σε στρατιωτικές ενέργειες της Άγκυρας.

Η απόφαση του να μην εντάξει στους κύριους λήπτες των αποφάσεων, τον αρχηγό της ΕΥΠ, επιβεβαιώνει για ακόμη μια φορά την πρόταξη πολιτικών συμφερόντων, δεδομένων των κακών σχέσεων και της καχυποψίας που είχε καλλιεργηθεί ανάμεσα στους δύο αξιωματούχους. Παράλληλα, η επίμονη άρνηση του κ. Σημίτη, στις διαρκείς παραινήσεις του Υπουργού Άμυνας και της ηγεσίας των Ενόπλων Δυνάμεων, για τη μεταφορά του άτυπου ΚΥΣΕΑ στο ΕΘΚΕΠΙΧ, επιβεβαιώνει τις προβληματικές σχέσεις των τριών ανδρών και την αντίληψη που είχε διαμορφώσει ο κ. Σημίτης, περί

αντιμετώπισεως της κρίσης με πολιτικά και όχι με στρατιωτικά μέσα. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία και η ανάδειξη του Υπουργού Εξωτερικών, ως το βασικό διαχειριστή των διαπραγματεύσεων για την επίτευξη της συμφωνίας, απορρίπτοντας την ανάληψη πρωταγωνιστικού ρόλου των Ενόπλων Δυνάμεων και μη εγκρίνοντας τους Κανόνες Εμπλοκής, που επιμόνως ζητούσε ο Α/ΓΕΕΘΑ, κατέδειξαν με emphatic τρόπο τις διαφορετικές αντιλήψεις και απόψεις που είχαν σχηματίσει οι λήπτες των αποφάσεων, ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης.

Τέλος, όταν οι λήπτες των αποφάσεων κλήθηκαν να λάβουν τη σημαντικότερη απόφαση, με στόχο είτε την πολεμική σύγκρουση είτε την αποδοχή της συμφωνίας απεμπλοκής, οι συγκρούσεις και οι διαπραγματεύσεις των γραφειοκρατικών δρώντων οδήγησαν στην υιοθέτηση της δεύτερης επιλογής. Για ακόμη μια φορά η ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων προέτασσε, βάσει των υπηρεσιακών και προσωπικών συμφερόντων, την ανάληψη στρατιωτικών ενεργειών στις δράσεις που είχε υιοθετήσει η Τουρκία, με την αποβίβαση μονάδων του στρατού στη Δυτική Ήμια. Η πολιτική ηγεσία, προεξάρχοντας του Πρωθυπουργού, απέρριψε τις εισηγήσεις του Α/ΓΕΕΘΑ, αντιλαμβανόμενη ότι η ενδεχόμενη επιλογή για την προάσπιση των ελληνικών ζωτικών συμφερόντων δεν θα μπορούσε να ιδωθεί, παρά υπό το πρίσμα πολιτικών ενεργειών, επιτυγχάνοντας τη καλύτερη δυνατή λύση, βάσει των υφιστάμενων δυσμενών συνθηκών για τα ελληνικά συμφέροντα.

Συμπερασματικά, η Κρίση των Ιμίων ανέδειξε τους προβληματικούς χειρισμούς και τις συχνά λανθασμένες ενέργειες και θέσεις που υιοθέτησαν οι λήπτες των αποφάσεων της ελληνικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Η ελλιπής συνεννόηση, ο κακός συντονισμός και οι προβληματικές σχέσεις των ηγετών των γραφειοκρατικών υπηρεσιών, δεν επέτρεψαν την ανάληψη των κατάλληλων πρωτοβουλιών, με στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπιση των τουρκικών διεκδικήσεων. Τα λάθη που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της κρίσης, είχαν ως αποτέλεσμα να οδηγήσουν τους πρωταγωνιστές στην εξαπόλυση κατηγοριών εκατέρωθεν, με στόχο να αποποιηθούν των ευθυνών τους, επιβεβαιώνοντας με τον πιο emphatic τρόπο, το κλίμα δυσπιστίας και καχυποψίας που χαρακτήριζε τις σχέσεις τους. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλέψουμε στοιχεία που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διάρκεια της Κρίσης. Το σύντομο χρονικό διάστημα, εντός του οποίου κλιμακώθηκε και κορυφώθηκε η Κρίση και το πλήθος των συγκεχυμένων πληροφοριών, αποτέλεσαν τροχοπέδη στην ορθή διαχείριση της κρίσης, οδηγώντας στη καθιέρωση «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο. Παραφράζοντας τα λόγια του 33^{ου} Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, Harry S Truman,²⁶⁷

267 «Whenever you have an efficient government you have a dictatorship». Lecture at Columbia University, 28 April 1959, in Truman Speaks (1960), όπως παρατίθεται στο Susan Ratcliffe (επιμ.), *Concise Oxford Dictionary of Quotations* (Oxford Quick Reference), Oxford University Press, New York, 2011, σελ. 381.

όταν τα όργανα της Κυβέρνησης δεν είναι αποτελεσματικά, τότε το πολίτευμα του κράτους είναι δημοκρατικό.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- **Βαρβαρούσης Πάρις**, *Στρατηγική των Παιγνίων. Συνεργασία και Σύγκρουση στις Διεθνείς Σχέσεις*, Παπαζήση, Αθήνα, 1998
- **Γιαλλουρίδης Κ. Χριστόδουλος**, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ιμια 1955-1996, Η Οπτική του Τύπου*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1997, σελ
- **Dougherty James, Pfaltzgraff Robert**, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων- Μια Συνολική Αποτίμηση*, Β' Τόμος, Παπαζήση, Αθήνα, 1992
- **Έλλις Αθανάσιος, Ιγνατίου Μιχάλης**, *Ιμια, τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2009
- **Holbrooke Richard**, *Σταματήστε τον Πόλεμο*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998

- **Κούρκουλας Άλκης**, Ίμια, *Κριτική Προσέγγιση του Τουρκικού Παράγοντα*, Ι.Σιδέρης, Αθήνα,β1997
- **Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας**, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση, Θεωρία και Πράξη*, Παπαζήση, Αθήνα, 1997
- **Κώνστας Δημήτρης, Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος**, *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή*, Α΄ Τόμος, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002
- **Λυμπέρης Χρήστος**, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Ποιότητα, Αθήνα, 2009
- **Ρούκουνας Εμμανουήλ**, *Διεθνές Δίκαιο*, Τεύχος Πρώτο, 3η έκδοση, Αντ. Τ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2004,
- **Σημίτης Κώστας**, *Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Πόλις, Αθήνα, 2005
- **Συρίγος Μ. Άγγελος**, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα, 2015
- **Τσάλτας Ι. Γρηγόρης, Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μαριάνθη**, *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών, Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, τομ. Ι, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003

Ξενόγλωσση

- **Allison T. Graham**, “Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis”, *The American Political Science Review*, Vol. 63, no. 3, Harvard University, 1969
- **Allison T. Graham, Zelikow Philip**, *Η Κρίση της Κούβας, Η Ουσία της Απόφασης*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2006
- **Braybrooke David, Lindblom E. Charles**, “A Strategy of Decision”, *The Free Press*, New York, 1963
- **Correa Hector**, “Game Theory as an Instrument for the Analysis of International Relations”, *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, Vol 14, No.2, Kyoto, 2001
- **Fukuyama Francis**, “The End of History and the Last Man”, *The Free Press*, New York, 1992.
- **Harsanyi C. John**, “Game Theory and the Analysis of International Conflicts”, *Australian Journal of Politics & History*, Vol. 11, Issue 3, 1965

- **Hart Paul 't**, “Irving L. Janis' Victims of Groupthink”, *Political Psychology*, Vol. 12, No. 2, 1991
- **Janis L. Irving**, “Groupthink: The Desperate Drive for Consensus at Any Cost”, στο Jay Shafritz, J. Steven Ott και Yong Suk Jang (επιμ.), *Classics of Organization Theory*, 8th Edition, Cengage Learning, 2016
- **Jervis Robert**, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, New Jersey, 1976
- **Rapoport Anatol**, “The Use and Misuse of Game Theory”, *Scientific American*, Vol. 207, issue 6, 1962
- **Susan Ratcliffe** (επιμ.), *Concise Oxford Dictionary of Quotations (Oxford Quick Reference)*, Oxford University Press, New York, 2011
- **Shelling C. Thomas**, *The Strategy of Conflict*, Harvard University Press, New York, 1980
- **Shubik Martin**, *Games for Society, Business and War: Toward a Theory of Gaming*, Wiley, New York, 1964
- **Sidney Verba**, “Assumptions of rationality and non-rationality in models of the international system”, στο Knorr Klaus and Verba Sidney (επιμ.), *The International System. Theoretical Essays*, Princeton University Press, Princeton-New Jersey, 1961
- **Simon A. Herbert**, “Rational Decision-Making in Business Organizations”, *Economic Sciences*, 1978
- **Simon A. Herbert**, “A Behavioral Model of Rational Choice”, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 69, No. 1, 1955
- **Singer David**, “Inter-Nation Influence: A Formal Model”, *The American Political Science Review*, Vol. 57, No. 2, 1963
- **Snyder N. Richard, Bruck H.W., Sapin Burton**, “Foreign Policy Decision-Making. An Approach to the Study of International Politics”, *The Free Press*, New York, 1963
- **Snyder H. Glenn, Diesing Paul**, “Conflict Among Nations, Bargaining, Decision Making and System Structure in International Crises”, Princeton University Press, New Jersey, 1977

Κείμενα Τεκμηρίωσης

- Κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας και Συμφωνίας που αφορά την εφαρμογή του μέρους XI της Σύμβασης [ΦΕΚ Α' 136-23/06/1995].
- Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS 1982)

Ηλεκτρονικές Πηγές

- Εμμανουήλ Πελοποννήσιος, "Οι Φάκελοι ασχολούνται με την υπόθεση των Ιμίων", συνέντευξη που παραχώρησε στην εκπομπή «Οι Φάκελοι του Αλέξη Παπαχελά», 2001, διαθέσιμη στον ιστότοπο <https://www.youtube.com/watch?v=n2bGIyAbDoE>
- Inal Batu, "Οι Φάκελοι ασχολούνται με την υπόθεση των Ιμίων", συνέντευξη που παραχώρησε στην εκπομπή «Οι Φάκελοι του Αλέξη Παπαχελά», 2001, διαθέσιμη στον ιστότοπο <https://www.youtube.com/watch?v=n2bGIyAbDoE>
- Manis Athanasios , "The Role of Media in the Imia/Kardak Crisis: The Importance of Media Influence and Its Limitations?", 4th Hellenic Observatory PhD Symposium on Contemporary Greece, European Institute, London School of Economics (LSE), 2009, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/Events/HO%20PhD%20Symposia/4thSymposium/phd09_Panels.aspx
- Panagiotou Nikos, "The role of Mass Media in Foreign Policy: The case of Greek press", 2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece, European Institute, London School of Economics (LSE), 2005, διαθέσιμο στον ιστότοπο http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/Events/HO%20PhD%20Symposia/2ndSymposium/phd05_Papers.aspx
- Παπαχελάς Αλέξης, "Τι συνέβη τη νύχτα των Ιμίων", *Το Βήμα*, 13 Νοεμβρίου 2005, διαθέσιμο στον ιστότοπο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=169407>
- United Nations, "Status of the United Nations Convention on the Law of the Sea, of the Agreement relating to the implementation of Part XI of the Convention and of the Agreement

for the implementation of the provisions of the Convention relating to the conservation and management of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks", στον ιστότοπο http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2010.pdf